

HIRMAACHISUMAAN INTERPIRAAYIZI QONNAA MISOOMSUU

MAANUWAALII HOJJETOOTAA MISOOMAAF

Improving Productivity and Market Success of Ethiopian Farmers

Seensaa fi Haala Qajeelfama Kanaa

Carraa Interpiraayizii madda galii haaraa uumuuf qonnaan bultoota xixiqqaa waliin hojjechuun wal-xaxaa, yeroo kan fudhatuu fi milkaa'inaaf kutannoo kan barbaadu ta'a. Ta'ullee, dhimmoota hawaasummaa ciccimoo waan tuquuf, keessattuu kan akka amantaa, ijaarsaa, barnoota ogummaa fi yoo haala gaariin raawwate ammoo bu'aa uummataa hedduu waan fiduuf guddaa abdachiisaa ta'a.

Kennitoota tajaajilaatiif, Interpiraayiziin qonnaa tooftaa xiyyeeffannaa hiyyummaa baadiyaa qofaaf otuu hin ta'in carraa argannaa haaraa tekinikaa fi hawaasummaa ittiin barbaadanii fi fedhii ittiin uuman dha. Kun qorannoo Faayinaansii fi Imaammata Naannoo irraa deggarsa kan barbaadu dha. Haala kanaan, adeemsi Interpiraayizii qonnaa kennitoota tajaajilaa fi fayyadamtoota isaaniif bu'a-qabeessummaa agarsiisuu ni danda'a.

Barbaachisummaa

Haala jiruun, kennitoota tajaajilaa irraa deggarsa qonnaaf taasifamu omisha guddisuu irratti kan xiyyeeffate dha. Adeemsi kun haala gaariin kan hojjetu dursi wabii nyaataaf yoo kennamee fi omisha gahaa kan bitu yoo argame dha. Akka carraa, dhiheessiin kan dabaluu haala omishni guddataa adeemee gabaa naannootti saffinaan dhihaatuun yeroo murtaahaa qofaaf ta'a. Seera dhiheessii fi fedhii hordofuudhaan gabaatti heddumminaan dhiheessuun atattamaan gara kufaatii gatii fi yeroo dheeraa booda galii qonnaan bultootaa hir'isuutti kan adeemu ta'a.

Gama biraatiin, qonnaan bultootaa fi deggartoonni isaanii waan gabaan barbaadu omishuu mannaa waan omishaniif gabaa barbaaduu irratti humna isaanii balleessu. Gabaa irratti xiyyeeffachuu dhabuun omisha hin barbaadamne gatii baay'ee gad-aanaa ta'een gurguruuf nama saaxila.

Qajeelfamni kun qonnaan bultoonni fedhii gabaa irratti hundaa'anii akka omishan deggaruuf kennitoonni tajaajilaa tooftaa itti gargaaraman kan agarsiisu dha. Keessattuu kan baay'ee gaarii ta'e keessaa filachuuf tooftaalee carraa gabaa ittiin addaan baasanii fi gamaaggaman kan ilaallatu dha.

Kaayyoo

Kaayyoon waliigalaa maanuwaalii kanaa carraa gabaa addaan baasuu fi Interpiraayizii qonnaa mijaawaa kan fufiinsa qabuu fi galii qonnaan bultootaa, qopheessitootaa fi daldaltootaa fooyyessu haala hirmaachisaa ta'een cimsuuf mijeessitoota gabaatiif qajeelfama ta'ee akka gargaaruuf dha. Keessattuu maanuwaaliin kun kan irratti xiyyeeffatu:

- Qonnaan bultoonni gabaan akka wal-qunnaman mijeessitoonni haala hirmaachisaa ta'een dandeettii akka argatan;

- Odeeffannoo gabaa fi toora gabaa irraa walitti qabame irratti hundaa'uudhaan gabaa addaan baasuu fi kan caalu filachuuf qajeelfama akka ta'u;
- Hawaasa keessatti dandeettii Interpiraayizii qonnaa cimsuun qunnamtiin gabaa fuulduratti fufiinsa akka qabaatu taasisuu.

Qajeelfama Kanatti Eenyutu Fayyadamuu Qaba?

Manneen hojii kan dandeettii hojjetoota isaanii deggarsa gabaatiin cimsuu barbaadan qajeelfama kanatti fayyadamuu ni danda'u. Maanuwaaliin kun mijeessitoonni gabaa akkaataa hojjetoota misoomaa kan hawaasa baadiyaa keessatti argaman gargaaranii fi qonnaan bultoonni carraa gabaa itti barbaadanii fi Interpiraayizii qonnaa haaraa guddisan dha. Mijeessaan gabaa qonnaa keessatti qondaala ekisteenshinii, misooma beeladaa fi qurxummii; hawaasa keessatti qondaala misoomaa; yookaan miseensa hojjetaa Dhaabbataa Mit-Mootummaa yookaan Dhaabbilee Dhuunfaa, garee qonnaan bulootaa, waldaalee fi dhaabbilee kan biraa kan dabalatu ta'uu ni danda'a.

Akkaataa Ittifayyadama Qajeelfama Kanaa

Qajeelfamni kun gulantaalee misooma Interpiraayizii qonnaa waliin mijatee kutaaleen addaan bahee jira. Wal-duraa-duubni hojii kutaa tokko keessatti karoofame bu'aan isaa kutaa lammataa keessatti akka ka'umsaatti gargaara. Kutaaleen kun:

1. Ibsa gabaabaa misooma Interpiraayizii qonnaa hirmaachisaa ta'e;
2. Bu'uura gabaa;
3. Qophii fi karoora mana hojii;;
4. Akkaataa hawaasa wajjin hojjetamu;
5. Geggeessummaa fi gooda fudhattoota filachuu;

6. Bakka projektii filachu fi gamaaggamuu;
7. Omishaa fi carraa gabaa addaan baasuu;
8. Omisha gaarii yookaan carraa Interpiraayizii maamiltoota waliin filachuu;
9. Hubannoo walitti-hidhiinsa gabaa;
10. Sagantaa Interpiraayizii yookaan deggarasaa qopheessuu;
11. Raawwii gamaaggamuu fi ol guddisuu.

Qajeelfamni kun adeemsa misooma Interpiraayizii qonnaa fi jalqabaa hanaga xumuraatti akka hordofamu kan wixineessame ta'ullee, tooftaan kun gufachuu akka hin dandeenyetti ilaalamuu hin qabu. Adeemsi hojii kamiyyuu akka waliigalaatti balaa qabaachuu waan danda'uuf itti fayyadamtoonni tooftaa kana akka fedhii, dandeettii fi qabeenya garee qonnaan bultootaa fi deggartoota isaaniitti fudhachuu fi hojii irra oolchuu qabu.

YAAD-RIMEE

Kutaa 1

Haala Misooma Interpiraayizii Qonnaa

Kutaa kana erga xumuranii booda, leenjifamtoonni:

- *Wal-duraa-duuba hojii misooma Interpiraayizii qonnaa hirmaachisaa;*
- *Barbaachisummaa itti fayyadama adeemsa kanaa;*
- *Hulaa kennitoota tajaajilaa fi maamiltoota adda addaa irratti hubannoo bu'uuraa ni argatu.*

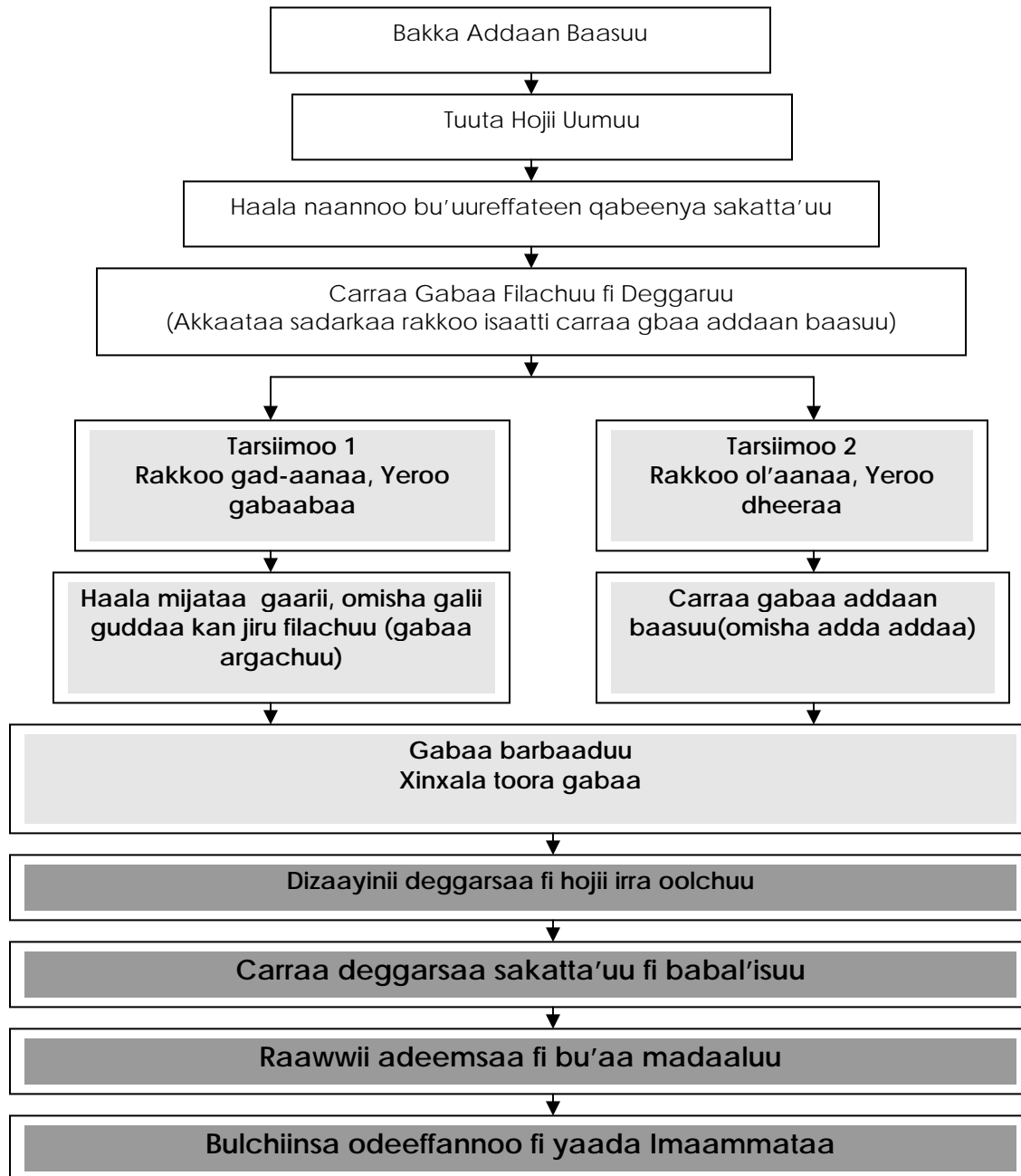
Seensa

Qajeelfamni kun Projektii Tarsiimoo Misooma Interpiraayizii Qonnaa Baadiyaa [*Rural Agroenterprise Development (RAeD)*] “CIAT”*n* fedhii misooma industirii dhaabbilee hawaasa baadiyaa deggaran guutuuf qophaa’e kan ibsu dha. Tooftaalee, meeshaalee fi haalli barnootaa asitti ibsame bu’aa projektoota hedduu Laatiin Amerikaa, Afrikaa fi Isiyaa keessatti waggootii 10 ol hirmaatanii ti. Muuxannoo irra caalaanqooda fudhattoota Afrikaa keessa jiranii fi carraa hojii haaraa hawaasa baadiyaa irratti xiyyeeffachuuf dhaabbilee deggaraniif tooftaa karaa agarsiisu dha. Tarsiimoo kana keessatti gulantaalee bu’uuraa kan ta’an fakkii 1 irratti agarsiisameera. Waliigalatti tooftaaleen kun haala misooma “Interpiraayizii qonnaa baadiyaa hirmaachisaa, kan naannoo bu’uureffate” jedhamee beekama. Haalli kun gaaffi qooda fudhattoota misooma qonnaa gara tarsiimoo wabii nyaataa irraa gara tarsiimoo omisha gabaa irratti xiyyeeffate; gaaffii gabaa irratti hundaa’ee kan galii argamsiisutti akka jijjiiramu kan fedhan irraa ka’ee ti.

Qajeelfama kana keessatti jecha Interpiraayizii qonnaa kan ibsu dhaaba hojii, keessattuu dhaabbilee xixiqqaa kan maasii irratti adeemsifamu yookaan tajaajila dhaabbilee kan biraa deggaruuf gargaaru ta’uu ni danda’a. Interpiraayiziin qonnaa waliigalatti, sadarkaa omishtootaatti tuuta hirmaatanii fi sadarkaa dhuunfaatti toora gabaa keessatti kan tajaajila kennan irratti xiyyeeffata.

Fakkeenya Interpiraayizii qonnaa kan ta’an misooma midhaanii yookaan misooma beeladaa kan tuuta qonnaan bulaatiin omishamee gabaa beekame keessatti gurgurame; omisha haala bu’aa dabaluun tolfame kan akka omisha midhaanii sadarkaan addaan bahee qullaahe; mosee yookaan kasaavaa haala gaariin goggogee nyaataaf qophaahe, yookaan aannan gabaa

beekame keessatti gurguramuuf haala baaduutiin tolfamee qophaahe kan dabalatu dha. Naannoo tajaajilaatti fakkeenya kan ta’u kan akka callaa guddistuu dhiheessuu; qopheessuu (kan akka omishtoota loojiitiif tajaajila omisha falfaluu kennuu); tajaajila gorsaa kan akka deggarsa gabaa omisha tuuta qonnaan bulaa ni dabalata. Misoomni Interpiraayizii qonnaa hirmaachisaan hawaasa baadiyaatiif tekinika sirna gabaa haaraa sadarkaalee isaa waliin kan uumu dha. (Ulaagaaleen filannoo hawaasaa uddeellaa 1 keessatti ibsamee jira). Barmaata hawaasa qonnaan bulaa jijjiiruu keessatti dhiibbaan jiru, keessattuu kan hawaasa hiyyeessaa cimaa dha. Kanaaf, qaamni haala kana hubatu yeroo fi qabeenya barbaachisu qalbiidhaan hubachuu barbaachisa.

Sochiilee: Garee hojii Garee gabaa Garee deggarsaa

Fakkii: 1. Yaa'insa gulantaalee adeemsa misooma Interpiraayizii qonnaa hirmaachisaa.

Rakkoon gabaan wal-qabatuu fi caasaa haaraa dhaabbata tokkoo hundeessuu keessatti hawaasa qonnaan bulaa hiyyeessa, keessattuu kanneen aadaa midhaan wabii nyaataa qofa omishan irratti dhiibbaa guddaa qaba.

Adeemsa Kanatti Maaliif Fayyadamna?

Haalli fuul-duree dinagdee hawaasa baadiyaa biyyoota guddachaa jiranii, keessattuu Afrikaa keessatti fooyya'aa miti. Omishtummaan midhaan nyaataa fooyya'iinsa haa qabaatu malee, bakka baay'eetti galiin abbaa warraa qonnaan bulaa yeroo irraa yerootti sababii guddinni dinagdee naannoo dadhabaa ta'ee fi dorgommiin gabaa addunyaa guddachaa adeemeef galiin abbaa warraa qonnaan bulaa gad-bu'aa dha.

Akka carraa ta'ee, gatiin omisha qonnaa waggootii 20 hanga 30 darban keessatti gad-bu'aa ture. Qonnaan bultoonni sadarkaa xixiqqaa kan sadarkaa giddugaleessaa fi sadarkaa ol'aanaa waliin dorgomuun isaanii guddachaa adeemeera. Akkuma kanaan, qonnaan bultoonni sadarkaa xixiqqaa baay'een omisha jijjiirama hin qabne irratti of-qabanii yeroo jiranitti qonnaan bultoonni miliyoonotaan lakkaawaman aadaa durii fi sirna itti fayyadama callaa guddistuu gad-aanaadhaan omisha garaagarummaa hin qabne omishu. Waan hin hafne, qonnaan bultoonni kun haala wabii nyaataaf omishaniin haala gabaa caalaatti gad-buusuu ni danda'u. Carraa qonnaan bultoonni sadarkaa xixiqqaa haala gabaa jijjiiruuf qabsaahuu qaban:

1. Dorgommii omisha isaanii sadarkaa naannoo fi biyyoolessaatti fooyyessuu;
2. Ol'aantummaa dinagdee karaa gurmaa'ina omishaa fi gabaa argachuu;
3. Tajaajila misoomaa bu'aa ol'aanaa qabuu fi/yookaan gabaa dorgomaa carraa hojii uumuu danda'u argachuu;

4. Midhaan galii guddaa fi/yookaan beelada guddina gabaa waliin adeemu babal'isuu;
5. Gabaa galii guddaa argachuun akka danda'amuuf aadaa qonnaa gara fooyya'aatti jijjiiruudhaan qulqullina omishaa dabaluu;
6. Waliigaltee hojii haaraa keessa galuu (qonna kontiraataa);
7. Yeroo hojiin qonnaa hin jirre carraa hojii kan biraa, fakkeenyaaf magaalaa keessatti barbaaduu.

Tooftaan Interpiraayizii qonnaa *"RAeD"*n qophaahe sirnoota gabaa kan bu'uura ta'an sadarkaa sadarkaan dabalatee jira. Adeemsi kun haala hiyyummaa keessaa bahuu danda'amuun: (1) omisha tokko qofaa irratti kan hin xiyyeeffanne (2) yeroo qonnaa fi yeroo qonnaan hin jirre gidduutti madaallii isaa eegee kan deggaru (3) sochii gurmaa'insaa, heddummina omishaa fi dhimma bu'aa dabaluu ni deggara.

Amala Guguddoo Adeemsa Misooma Interpiraayizii Qonnaa

Naannoon Addaan Bahee kan Beekame

Adeemsi kun jireenya itti fayyadamtoota naannoo addaan bahee beekame tokkoo fooyyessuu irratti xiyyeeffata. Filannoon omishaa fi karoorri deggarsaa galii naannoo itti fayyadamtootaa irratti hundaa'a. Kaayyoon adeemsa kanaa Interpiraayizii qonnaa bu'aa guddaa hawaasaa bu'uureffate, akkasumas guddina tajaajilaa fi jijjiirama Imaammataa fi to'annoo hubannoo keessa kan galchu dha. Kaayyoon adeemsa naannoo addaan bahee beekame irratti xiyyeeffachuu isaa kan biraa hordoffii cimsuu fi qooda fudhattoota naannoo waliin ta'uudhaan haala mijeessuu fi ol guddisuuf dha.

Hirmaachisummaa

Adeemsi kun adeemsa hirmaachisaa dha. Sadarkaa projektiitti garee qooda fudhattootaa galma tokkoof hojjetan hirmaachisuu dha. Gareen kun dhaabbilee misoomaa, kennitoota tajaajilaa kan uummataa fi kan dhuunfaa, daldaltoota ni dabalata. Sadarkaa hawaasaatti, kaayyoon adeemsichaa garee qonnaan bultootaa fi kennitoota tajaajilaa kan carraa Interpiraayizii qonnaa uumaa jiran jajjabeessuu dha. Qooda fudhattoonni kun gulantaalee adda addaa keessatti hirmaachuu ni danda’u, garuu hundi murtee kan karoora, qo’annoo, hojii irra oolchuu fi ol guddisuu keessatti raawwatu irratti dhiibbaa gochuu ni danda’u.

Guddina Gabaa Irratti Xiyyeeffate

Adeemsi kun gabaadhaan durfama; omishaan kan durfamu miti. Kaayyoon isaa Interpiraayizootaa fi hirmaattota carraa omisha jiru yookaan gabaa jiru yookaan haaraa keessatti jajjabeessuuf dha. Adeemsi kun deggarsa omisha carraa guddinaa qabu yookaan garee fayyadamtootaa galiin isaanii dabalaa jiru irratti xiyyeeffata.

“Qonnaan Alatti Yaaduu”

Adeemsi kun hirmaattonnii fi qooda fudhattoonni “qonnaan alatti akka yaadan” jajjabeessa. Yaad-rimeen kun rakkoolee ciccimoo sadarkaa adda addaatti qunnaman hubachuudhaan toora gabaa irratti kan xiyyeeffatu ta’ee, haala saffina qabuun deggaruu dha. Kanaafuu, Interpiraayiziin qonnaa deggarsa bu’aa guddaa argamsiisu hojii irra oolchuu irratti kan kaayyeeffate dha. Deggarsa gabaa bu’uureffate: walitti-hidhiinsa gabaa, tajaajila naannoo jajjabeessuu, fi argannoo haaraa kan biraa ni dabalata.

Walitti-Hidhiinsa Hojii Jajjabeessuu

Adeemsi misoomaa hedduun gosa hirmaattotaa toora gabaa tokko irratti xiyyeeffata: Innis namoota qabeenyaan gad-aanaa ta'an dha. Qonnaan bultoonni qooda-fudhattoota barbaachisan dha. Walitti-hidhiinsi gabaa irra-caalaa bu'a-qabeessa kan ta'u qonnaan bultoota ol'aanaa, yookaan daldaltoota, yookaan qopheessitoota waliin walitti-hidhiinsa yoo qabaatan dha. Walitti-hidhiinsi akkasii qaama bituuf amantaa guddaa kan uumuu fi qonnaan bultoota qabeenya xinnaa qabaniif haala qonnaa fi gabaa isaanii fooyyeffachuuf bu'uura barnootaa ta'uu ni danda'a.

Adeemsa Gulantaalee Qabu

Tooftaan Interpiraayizii qonnaa gulantaalee hedduu kan garee raawwatootaatiin hojii irra oolu of-keessaa qaba. Sochiilee ijoon sadii:

- (1) sakatta'iinsa qooda fudhattootaa fi qabeenya bakka projektii adeemsisuu;
 - (2) hubannoo gabaa fi (3) dizaayinii deggarsaa, hojii irra oolchuu fi ol guddisuu.
- Sochiileen kun miseensota tuuta hojii, garee sakatta'iinsa gabaa fi tuuta Interpiraayiziitiin kan gaggeeffamu ta'a.

Babal'achuu Danda'uu

Amalli guddaan tooftaa kanaa deggarsa qooda fudhattootaatiin sadarkaa shaakalaa irraa babal'achuu danda'uu isaa ti. Haala salphaadhaan ol guddisuun waan danda'muuf lakkoofsa tuuta fayyadamtootaa baay'ee ta'een jalqabuu mannaa fayyadamtoota lakkoofsa murtaahaa ta'een jalqabuun barbaachisaa ta'a.

Argannoo Haaraa Fufiinsaan Jajjabeessuu

Dhimmi qabiinsa gabaa sochii addaan citu otuu hin ta'in adeemsa fufiinsa qabu dha. Gabaan guddachaa kan adeemuu fi Interpiraayiziin qonnaa haala

dhaabbataa ta'een rakkoo haaraa fi carraan kan qunnamuu danda'u dha. Adeemsi Interpiraayizii qonnaa qooda fudhattoonni naannoo waan haaraa akka hordofanii fi tarsiimoo mijaawaa akka addaan baasan isaan dandeessisa. Dhaabbileen misoomaa karoora naannoo fi Imaammata keessatti adeemsa kana idileeffachuudhaan rakkoolee Interpiraayizii qonnaa yeroo projektiin hojii isaa xumuru qunnamaniif kan isaan fayyadu ta'a.

Ogummaa/Dandeettii Ijaaruu fi Hawaasa Aangessuu

Adeemsi kun qonnaan bultoota, qopheessitootaa fi daldaltoota dabalatee dandeettii fi qabeenya naannoo hawaasa keessa jiru ijaara. Galmi isaa dandeettii kennitoota tajaajilaa, tuuta qonnaan bultootaa fi daldaltoota naannoo ijaaruu fi kana irraa kan ka'e hawaasni adeemsa kana keessatti hirmaachuudhaan irraa fayyadamaa ta'uu ni danda'a. Adeemsi kun dhaabbilee misoomaa irraa dhiheessii tajaajilaa babal'isuu otuu hin ta'in raawwatoota naannoo fi sektara dhuunfaa keessatti haala mijeessuu fi jajjabeessuu ta'a.

Dhimmoota Xixinnaa Walitti Mijeessuu

Interpiraayiziin qonnaa haala adeemsa gabaatiin namoota hunda waan qaqqabuuf dhimma korniyaa irraa bilisa. Ta'ullee, adeemsi kun fedhii tuuta dubartootaa fi tuuta saaxilamtootaa kan akka dargaggootaa, maanguddootaa fi uummata dhibee "HIV/AIDS" waliin jiraatan haala hubachuu danda'uun kan qophaahe dha.

Mijaawaa, Garuu Ulfaataa

Sochiileen Interpiraayizii qonnaa sochiilee hawaasummaa kan qooda fudhattoota kutannoo qabanii fi humna nama barateetiin qindaahuu barbaachisu dha. Haala hundaanuu, adeemsi kun akka haala naannoo isaatti

mijaahuu kan qabuu fi irratti waliigalamuu kan qabu dha. Karoorrii fi invastimantiin isaa fedhii maamilaa irratti kan hundaa'ee fi raawwiin isaa haalaan hubatamuu barbaachisa. Bu'aan argamuu kan danda'u yeroo Interpiraayiziin qonnaa carraaqqii fi ogummaadhaan hojii irra oole qofaa dha.

Sagantaa Yeroo Dheeraa

Akka muuxannoon argisiisutti, adeemsi kun bu'a-qabeessa akka ta'uuf kennitoonni tajaajilaa fi tuutni qonnaan bulootaa ogummaa haaraa kan karaa adda addaa hojii ittiin raawwatan argachuu qabu. Jijjiiramni kun yeroo fi maallaqa barbaada; kanaaf, adeemsi kun haala dandeettii naannoo irratti hundaa'ee fi haala jireenya gabaatiin sagantaa ijaarsa dandeettii yeroo dheeraa, yoo xinnaate waggaa 2 hanga 4 ta'u barbaachisa. Ta'ullee, qabiyyee misooma Interpiraayizii qonnaa hunda haala qabateen hawaasa shakke keessatti waggaa 8 hanga 10 fudhachuu ni danda'a. Yeroon akkasii tuuta qonnaan bulootaa hedduu hundeessuuf kan barbaachisuu fi gara waldaa sadarkaa lammaaffaatti dabaluu fi tajaajila deggarsa sochiilee naannoo jajjabeessuu; kana irraa kan ka'e dinagdee gahaa waan qabaniif gabaa keessatti yeroo dheeraadhaaf dorgomaa ta'uu ni danda'u.

Yaadannoo of-eeggannoo

Bakka tokko tokkotti, fakkeenyaaf naannoolee hanqina wabii nyaataa qabanitti tooftaan kun barbaachisaa ta'uu dhiisuu ni dabda'a.

Hulaa Jalqabbii Adeemsa Misooma Interpiraayizii Qonnaa

Hulaan adeemsa misooma Interpiraayizii qonnaa dhimmoota kanatti aansanii jiran irratti hundaa'uudhaan kan jijjiiramu dha.

1. Projektii misooma Interpiraayizii qonnaa keessatti dandeettii hirmaannaa jaar-miyaa;

2. Gahumsa, qabeenyaa fi sadarkaa gurmaa'insa maamiltootaa yookaan itti fayyadamtootaa;
3. Sadarkaa hirmaannaa;
4. Projektichi guutumaan guutuutti deggarsa akka argatuuf omishaa fi/yookaan toora gabaa irratti murteen kennamuu isaa;
5. Sadarkaa deggarsaa, jechuun, projektichi namoota muraasa (1-10) yookaan (20-50) fi isaa ol deggaruudhaan jalqaba;
6. Qabeenya maallaqaa, humna namaa fi yeroo barbaachisu.

Dhimoota kana irratti bal'inaan mari'achuun barbaachisaa ta'a; haala kanaan qooda fudhattoonni gahee isaanii ifaa-ifatti beekuu kan danda'an yoo ta'u, hawaasnis bu'aa eegamu ifaa-ifatti beekuu ni danda'a. Hojjetoonni misoomaa dandeettii fi gahumsa adda addaa qabu; hawaasni baadiyaas gita hawaasummaatiin, qabeenyaan, sadarkaa gurmaa'insaatiin, dandeettii Interpiraayizii qonnaa fi gabaa fi tajaajila deggarsaatiin garaagarummaa qaba. Gahumsaa fi carraa akkasiitiin Interpiraayiziin qonnaa haala naannoo waliin wal-simuu fi hulaa hedduun jalqabuu ni danda'a. Kutaaleen kanatti aansanii dhihaatan hulaa adda addaa kan maamiltoota adda addaaf ta'uu fi tarsiimoo mijaawaa kan ibsan dha.

Hulaa 1: Jalqabuu

Kun hulaa mijeessstoota gabaa kan adeemsa Interpiriyizii qonnaa yaroo jalqabaaf fayyadmanii fi yookaan kan qonnaan bultoota haalaan hin gurmoofne waliin hojjetaniif ta'a .Qonnaan bultoonni tartaa kana keessatti argaman dhuunfaan hojjechuu barbaadu ; yeroo tokko tokko Oomisha gahaa argatan keessaa muraasa kan ta'e gaba irrattis gurguru. Dhimmoonni xiyyeeffannoo argachuu qaban:

(1)Naannoolee Interpiraayizii qonnaa shaakaluuf filataman keessatti qooda fudhattoota kakaasuu,(2) tuuta qonnaan bulootaa gurmeessuu, fi (3) Omisha galii argamsiisan kan naannootti argamaniin pirojektii shaakalaa jalqabuu.

Hojii inni guddaan,shaakala Interpiraayizii qopheessuu; haala kanaan gabaa fi migeessitoonni gabaa attamiin qonnaan bultoonni waliin akka hojjetan hubachuu ni danda’u . Xiyyeeffannaan hulaa kanaa :

(1)gahumsa gurmaa’insa qonnaan bulootaa fooyyessuu fi omisha of-harkaa qaban irra – caalaa gurgurachuu akka danda’an taasisuu,

(2) qooda fudhattoota misoomaa kan galma tokoof hojjetan filachuu, fi (3) sochii Interpiraayizii qonnaa keessatti dorgommii cimsuu dha.

Hulaa 2: Qonnaan Buloota Irra-caalaa Gurmaa’an

Hulaan kun kan garee qonnaan buloota caalaatti gurmaa’anii, waliin hojjetanii fi omisha isaani walitti fidanii yookaan haala idileetiin gurguratanii fi Qonnaan buloota yookaan garee akkasiif deggarsa ta’uu qabu kan xiyyeeffatu omisha adda addaa yookaan akkaataa omisha isaanii irratti bu’aa dabalaa barbaaduufii dha. Gareen kun omisha haaraa irratti bobba’uuf fedhii cimaa yoo qabaate, adeemsi itti aanu gabaa omishichaa qorachuu ta’uu qaba. Fedhiin garee omisha haaraa gamaggamuu yoo ta’e, adeemsi itti aanuu qoranno carraa gabaa (MOI) haala hirmaachisaa ta’een addaan baasuu dha. Qorannoon carraa gabaa addaan baasuu (MOI) carraa gabaa haaraa argachuu kan dandeessisu dha. Haala walfakkaatuun, mijeessitoonni gabaa gahumsa qunnqmtii hojii fi gabaa cimsuuf hojjechuu qabu. Gareen qusannoo fi galmee haala idileetiin cimsachuu qaba.

Hulaa 3: Qonnaan Buloota Haala Gaariin Gurmaa'an

Bakka kanatti, qonnaan bultoonni omisha bu'aa ol'anaa fi gad-aanaa qaban irratti bu'aa dabaluuf gareedhaan hojjetu. Xiyyeeffannaan hulaa kanaa: (1) Dorgommii filannoo bu'aa guddaa jiru fooyyessuu; (2) Saffina hojii ol giddisuu; (3) filanno bu'aa guddaatiif carraalee haaraa gamaaggamuu; (4) gahumsa hojii garee cimsuu; (5) walitti-hidhiinsa kennitoota tajaajila yookaan qooda-fudhattoota toora gabaa cimsuu dha. Adeemsi kun karoora hojii seenaa omisha jiruu fi gamaaggama bulchiinsa maallaqaa irraa jalqabuu qaba. Kana irratti, mijeessaan gabaa haala sochii adeemsa jiru irratti ni gorsa; filannoo bu'aa guddaa haaraa ni barbaada; kanaan booda gahumsa bulchiinsa maallaqaa jajjabeessuu fi wallitti-hidhiinsa faayinaansii fi gabaa fi/yookaan tajaajila hojii fooyyessuu dha.

Hulaa 4: Omisha Dursee Filatame

Projektoonni misoomaa karoora omisha beekamaa ta'e tokkoon jalqaba. filannon omishaa qaama sadarkaa wixinee kan omisha addaan baasuuf ragaa dinagdee ol'aanaa sakatta'u, yookaan workshopii qooda fudhattoota irratti hundaa'uun omisha filachuu dha. Adeemsa fedhe yoo ta'e, omishni dursee yoo filatame; kanaan booda jalqabbiin isaa qorannoo toora gabaa omisha filatamee ta'a. Kun, mijeessaan gabaa fi gareen Qonnaan bulaa sadarkaa Nannoo, Aanaa, biyyoolessa yookaan gabaa addaatti dandeessisa. Mijessaan gabaa, gabaatti dhiheessuu fi kennitoota tajaajilaa wajjin walitti-hidhiinsa cimsuuf dhaabbilee garee Qonnaan bulaa fooyyessuu irratti hojjechuu barbaada.

Hulaa 5: Bitataa Dhaabbataa Yookaan Qonna Kontiraataa

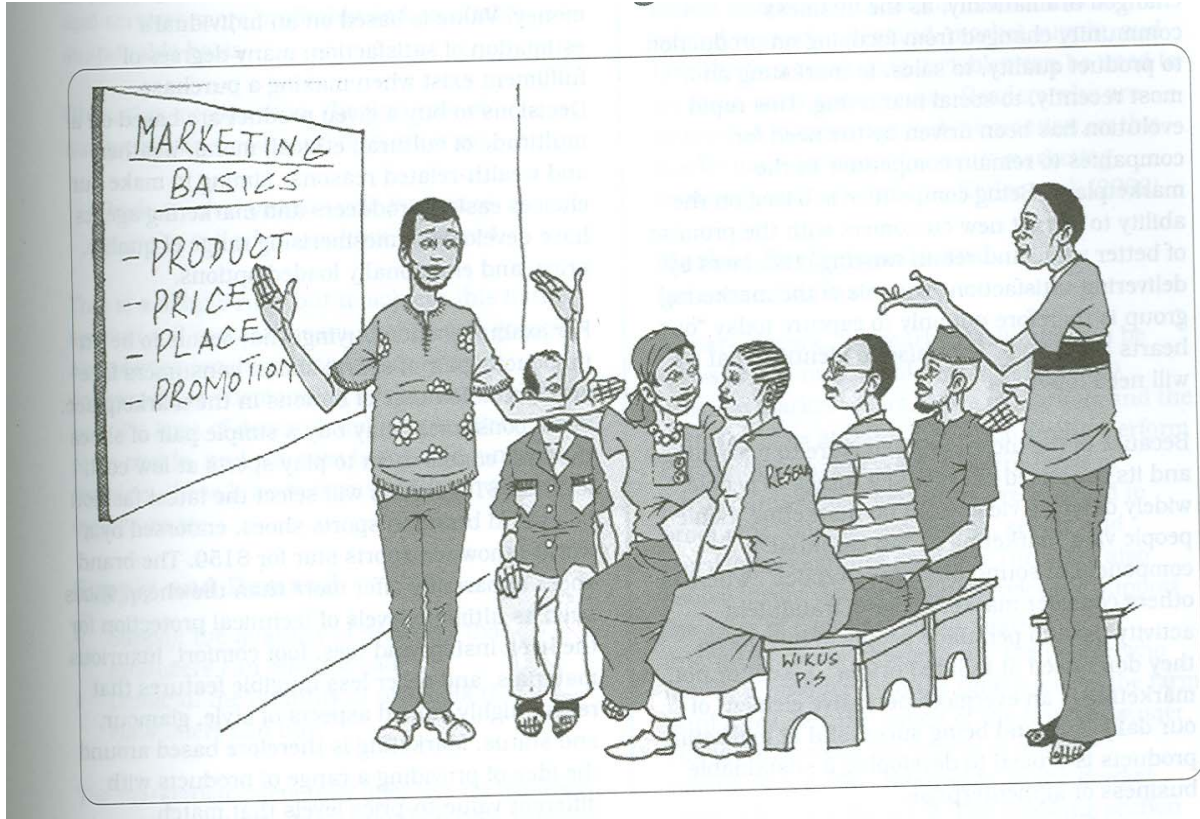
Dhaabni daldalaa yookaan dhaabni Mit-Mootummaa walitti dhufeenya gabaa, kennitoota tajaajilaatti dhihaachuun dhiheessii omishaaf deggarsa ni gaafatu. Dhimma kana irratti hirmaattonni gabaa kan ol'aanaa ta'an adeemsa gabaa kan sochoosan ta'a. Ga'een kennitoota tajaajilaa omisha dorgomaa addaan bahee beekame dhiheessuuf akka danda'amu wixinee karoora Interpiraayizii qopheessuuf garee Qonnan bulaa waliin ta'uun ni hojjeta. Adeemsi kun wixinee irraa gara hojii irra olmaatti atattamaan ni darba. Kennitoonni tajaajilaa dhaabbilee Qonnan bulaa ijaaruu fi dorgommii dhiheessii guddisuuf akka danda'amu argannoo teknikaa haaraa gamaaggamuuf kennitoota tajaajilaa adda ta'an irraa deggarsa ni barbaadu.

Hulaa 6: Tajaajila Hojii Misoomaa Deggaruu

Yeroo tokko tokko garee Qonnan bulootaa fi daldaltoota waliin marii gaggeessuun yookaan bu'aan qorannoo gabaa irraa argamukan agarsiisu toora gabaa fooyyessuuf rakkoo guddaan deggarsa tajaajilaa argachuu irratti dha. Tajaajilli kun callaa guddistuun kan wal-qabate, bu'aa dabaluu, kuusuu, yookaan walitti hidhiinsa gabaa ta'uu ni danda'a.

Dhimma kana irratti, mijeessaan gabaa toora gabaa keessatti tajaajila rakkoo hiikuu danda'u uumuuf qooda fudhattoota kan biraa waliin ta'ee hojjechuu qabu. Toora gabaa keessatti sadarkaa ol'aanaa ta'een hojjechuudhaan, toora bu'aa guddaa argamsiisuun ni danda'ama. Mijeessaan gabaa tajaajila baasii xiqqaa ta'een dhihaachuudanda'u murtessuu qaba.

Kutaa 2: Bu'uura Gabaa

Kutaa kana keessatti, dhimmootiin bu'uura gabaatiin wal-qabatan ni ilaalamu. Odeeffannoon kutaa kana keessatti argamu kennitoota tajaajilaa kan dinagdee gabaa fi tarsiimoo hojii irratti beekumsa murtaahaa qabaniif hedduu barbaachisaa dha.

Gabaan Maaliif Barbaachisa?

Adunyaa ammaa keessaatti barbaachisummaan gabaa jireenya keessatti adeemeera. Haawaasni baadiyaa ammaan achitti meeshaalee qonnaa fi tajaajilaaf deggarsa mootummaan kennu irratti hin irkatan. Adunyaaa keessatti dorgommiingudachaa adeemuun isaa, qonnaan bultoonni gabaa naanno keessatti ollaa isaanii waliin dorgoomu qofaa jechuu miti; qonnaan bultoota

biyyoota kan biraa keessa jiraatan waliniis ni dorgomu. Haala kana keessatti akkaataa gabaan hojjetuu fi attamiin bakka gabaa keessa galuun akka danda'amu hubachuun ga'umsa barbaachisaa dha. Ga'umsii kun dandeetti addan baasanii hubachuu, safaruu, fedhii maamiltootaa guutuu danda'uu kan of keessaaqabu dha. Bakka gabaatti bu'aa qabeessa ta'uuf, haawaasni baadiyaa tekinoooloojii haaraa fudhachuu qaba. Odeffannoo haaraa argachuu qaba; gahuumsa haaraa horachuun carraa haaraa gamaaggamuu fi *investmentii* jalqabuuf dandeettii qabaachuu qabu. Gara fuulduraatti, Qonnaan bultoonni xixiqqaan kan omisha qulqulluu omishan karaa bu'aa dabaluu danda'an barbaaduun bu'aa qabeessa ta'uu ni danda'u. Haala baay'eedhaan, Qonnaan bultoonni xixiqqaan akka nama dhunfaatti dorgomuu waan hin dandeenyeef qonnaan bultoota kan biraa wajjin ta'uudhaan gabaa garee uumuun omisha isaanii dhiheessu. Gareen Qonnaan bultoota akkuma gahuumsa haaraa horateen, dhiheessii fufinsa qabu qulqullina, baay'inaa fi gatii ta'een irra caalaatti kontiraata haaraa mijjeeffachuu isaan barbaachisa.

Hawaasni baadiyaa galma kana akka qaqqabu taasisuuf, dhaloota itti aanu keessatti kennitoonni tajaajilaa gahuumsa gabaa fi Interpiraayizii qonnaa argachuu isaan barbaachisaa.

Gabaan Maal?

Gabaan "haala bu'aa irratti xiyyeeffateen Itti quufinsa maamilaa mirkaneessuu" jeedhamee ibsamuu ni danda'a. Ta'ullee, adeemsi gabaa dhimmoota baay'ee qaba; akkuma maamiltoonni irra caalaatti itti quufanitti gabaan naannoo qorannoo fi qunnamtii hawaasummaa keessatti heddumminaan guddata. Waggootii 50 darban keessatti, akkuma haawaasni xiyyefannaa omishaa irraa gara omisha qulqullutti jijjirame; gara gabaa fi yeroo dhihoo

keessatti ammoo gara gabaa haawaasummaatti jijjiirame gar- malee jijjiiramee jira. Guddinni saffisaan kun gabaa keessatti dorgomaa ta'anii turuuf jecha fedhii dhaabbileetiin kan jalqabee dha. Dorgomaa ta'uun bu'aa gaarii fi itti fufinsa maamiltootaa cimsuudhaan dandeettii maamila heeraa horachuu irratti kan xiyyeefatuu dha. Kanaafuu, ga'een garee gabaa "laphee fi sammu keenya" har'aa qabachuu qofaaf otuu hin ta'iin, waan bor barbaannu addaan baasuufis kan dabalatu ta'a.

Sababbi qunnamtiin gabaa gudachaa adeemuu fi ummatatti gurguruun waan jiraatuuf gabaa irratti ilaalcha gara- garaa bal'aatu mul'ata. Namoonni tokko tokko hojii keessatti gabaan dhimma murteessaa ta'uu isaa kan hubatan yoo ta'u, kanneen ammoo gabaa akka sochii dogoggorsaatti, kan akka ummanni meeshaa gatii ol'aanaadhaan bitachuu akka amanu taasisu dha jedhanii hubatu. Jaallanuus, jibbinus hojii yookaan misooma Interpiraayizii qonnaa fufiinsa qabu uumuu keessatti gabaan yoomiyyuu jireenya keenya keessatti kan babal'atu dha.

Akka "Kotler et.al(2002)" barreessanitti gabaan "Adeemsa hawaasummaa fi gaggeesummaa kan namoonni dhuunfaa fi gareedhaan waan barbaadan ittin argatanii fi kanneen biraa wajjiin omishaa fi bu'aa,uumuu fi wal-jijjiiruu " kan jedhuun hiikamuu ni danda'a.

Kanaafuu, adeemsi gabaa omishaa fi tajaajila uummatni hojjechuuf yookaan fooyyeffachuuf barbaadu dhiheessuuf karaa saaquu dha.

Gabaan fedhii guguddaa ta'an sadii tajaajiluu irratti xiyyeeffata. Inni tokkoffaa fedhii bu'uuraa kan akka nyaataa, uffata, mana jireenyaa, fi nageenya; lammaffaan, fedhii hawaasummaa, jechuun qaama eenyummaa; fi sadaffaan,

fedhii dhuunfaa kan akka beekumsa argachuu fi of-ibsuu kan ilaallatu dha. Fedhiin inni dhumaa barbaadinsa yookaan hawwii fedhii bu'uuraa dhalli namaa kan barbaaduun olitti kan mul'atu dha. Hawwiin fedhii daangaa hin qabne kan uummatni yaadaan, meeshaa fi tajaajilaan of-gammachiisuu barbaadu dha.

Gama fedheenuu, bu'aan isaa bakka gabaatti wal-fakkaata. Gama kanaan, yeroo barbaadinsi dandeettiidhaan deggaramu, barbaadinsi akkasii gara fedhii gabaatti jijjiirama. Omishaa fi tajaajila akka bu'aatti yoo ilaalle, fayyadamtoonni omishaa fi tajaajila bu'aa fi maallaqa gaariidhaan argatan filatu. Bu'aan tilmaamaa fi itti quufinsa nam-dhuunfaa irratti hundaa'a; haala guutuuu kan ta'u yeroo bittaan raawwatu dha. Omisha tokko bituuf murteessuun aadaa, naamusa, hamilee, haala qilleensaa fi dhimmota qabeenyaan wal-qabatan irratti hundaa'a. Filannoo keenya haala salphaan argachuu irratti kaayyeffachuun omishtonni fi bakka-bu'oonni gabaa qulqullina, gatii, fi filannoo gara-garaa qopheessaniiru.

Fakkeenyaaf, yeroo kophee ispoortii mijaawaa fakkaatu bituuf fayyadamtoonni bakka gabaatti filannoo adda addaa keessa galuu. Fayyadamtoonni tokko tokko kophee ispoortii kan gatii gad'aanaa ta'ee bitatu; fakkeenyaaf qarshii 10 haa jennu. Kaan ammoo adduunyaa irratti beekamaa kan ta'e kan qarshii 150 filatu. Kophee inni gaariin kun rakasa ta'e caalaa miilaaf kan toluu fi meeshaa ittiin hojjetame irraa kanka'e sadarkaan isaa ol'aanaa ta'a. Kanaafuu, gabaan omisha bu'aa gatii irratti hundaa'een barbaadinsaa fi fedhii fayyadamtootaatiin kan wal-sime ta'uu qaba.

Kana irraa ka'uudhaan gabaan attamitti Qonnaan bultoota xixiqqaa waliin adeemuu danda'a? Kan jedhu ilaaluun ni danda'ama. Haala Qonnaan

bultoota xixiqqaa yeroo hubbannu, akkuma dhaabbata daldalaa waan barbaachisu hunda of keessaa qaba. Qonnaan bultoonni qabeenya bu'aa- qabeessa ta'an, kan akka lafaafi naannoo qabu. Lafaa fi naannoo isaan keessatti maal akka omishanii fi humna isaan barbaachisu ni beeku. Hawaasa keessatti maaltu akka barbaadamuu fi hawaasni hammam kaffaluu akka danda'u beekuudhaan waan hedduu omishu.

Gama bu'uura misoomaa, jaarmiyaa hawaasummaa, gabaa irraa hedduu fagaachuu, fi sadarkaa galliin haanqina haa qabaatan malee, qonnaan bultoonni hundi garii omisha isaanii kan gurguranii fi baay'een isaanii kanneen biraaf tajaajila kan kennan ta'e argama. Kanaafuu, qonnaan bultoonni hundi gurgurtaa fi rakkina gabaa kan qabanii fi waa'ee gabaa fi attamiin gabaa keessa galuun akka danda'amu beekuumsa guddifachuudhaan bu'aa irraa argachuu ni danda'u,

Haala seensa kanaatiin, qajeelfamni gabaa kan qonnaan bultoota xixiqqaa inni jalqabaa:

Kan omishte gurguruuf yaaluu mannaa

kan gurguruu dandeessu omishi.

Kun qajeelfama salphaadha; garuu haala qonnaattiin kana galmaan gahuu jechuun gareen Qonnan bultootaa fi kennitoonni tajaajilaa bakka gabaatti fedhiin fayyadamtootaa maal akka ta'e ; seerri fedhii fi dhiheessii attamiin gatii irratti dhiibbaa uumuu akka danda'u, haala adeemsa gatii; fi baay'ina gurguramuu; fi carraa gabaa isaai keessatti attamiin seera fedhii fi dhiheessii akka hubatan beekuu barbaachisa.

Dhiheessii fi Fedhii

- ***Dhiheessii:*** Baay'ina omishaa kan omishtonni gurgurtaaf dhiheessan.

- **Fedhii:** Baay'ina omishaa kan fayyadamtoonni bitachuu danda'an. Bakki gabaa walii galatti seera fedhii fi dhiheessii irratti hojjeta. Gabaabinaan "yeroo dhiheessiin dabaluu, gatiin gad bu'a, yeroo dhiheessiin xinnaatu gatiin ol'ka'a"

Murtee gahumsa qabu kennuuf, maamiltoonni (qonnaan bultoonni, qopheessitoonni, fi daldaltoonni) bakka gabaatti atamitti omishni isaanii seera kanaan akka wal-simu beekuu isaan barbaachisaa.

Seerri dhiheessii fi fedhii salphaa haa fakkaatu malee, guddinni bakka gabaa wal-xaxaa dha. Haallen baay'een hoojileee gabaa fi akkasuumas dhiheessi fifiedhii irratti dhibbaa uumuu ni danda'u. Haalleen qonnaa keessatti dhiheessii irratti dhibbaa uumuu danda'an. Haala qilleensa, wayitummaa, callaa guddistuu, daandii fi geejjiba ni dabalata. Haalleen fedhii irratti dhibbaa uumuu danda'a. Fayyadamtoota irraa kan ka'uu fi gatii, qulqullina, argama omishaa, fi hubbannoo omshichaaf jiru ni dabalataa.

Qaamota Gabaa (*The Marketing Mix*)

Dhimmoota gabaa galmaan ga'uuf, omishtonni fi gurgurtoonni gurgurtaa omishaa foyyeessuuf tarsiimoo gabaa fi hojii qopheessanii jiru. Karoora gabaa qopheessuu keessatti dhimmoota bu'uura ta'an, kan gurgurtoonni itti fayyadaman qaamoota afur (four "P"s) jedhamanii beekamu. Isaanis: omisha, gatii, Iddoo, fi beeksisuu (product, price, place, and promotion) jedhamu.

Adeemsa omisooma Interpiraayizii qonnaa hirmaachisaa ta'e keessatti mijeessaan gabaa dhimmoota fedhii gabaa, dhiheessii gaba fi akkaataa qonnaan bultoonni qaamota gabaa aframitti fayyadamuudhaan gurgurtaa fi galii isaanii guddisuu danda'aniin ni gargaara (ni qajeelcha).

Hirmaattota Gabaa fi Ga'e-Qabeessota

Mijeessaan gabaa qoodafudhattoota gabaa, gosoota gabaa fi ga'ee fi hojii uummatni toora gabaa keessatti qabu beekuu barbaachisa. Hirmaattonni yookaan qooda bituu, qopheessuu, gurguruu fi omisha q qonnaa fudhachuu keessatti ni hirmaatu.

Kana malees uummatni gurgurtaa omishaa deggaruuf tajaajila kennan ni jiru. Ga'e- qabeessonni gabaa yookaan "daldaltoonni omisha qonnaa irraa fuudhanii harka itti fayyadamtoota kan qaqqabsiisan dha. Waliitti-dhufeenyi omishtootaa fi itti fayyadamtoota gidduu jiru kuntoora gabaa jedhamee beekma.

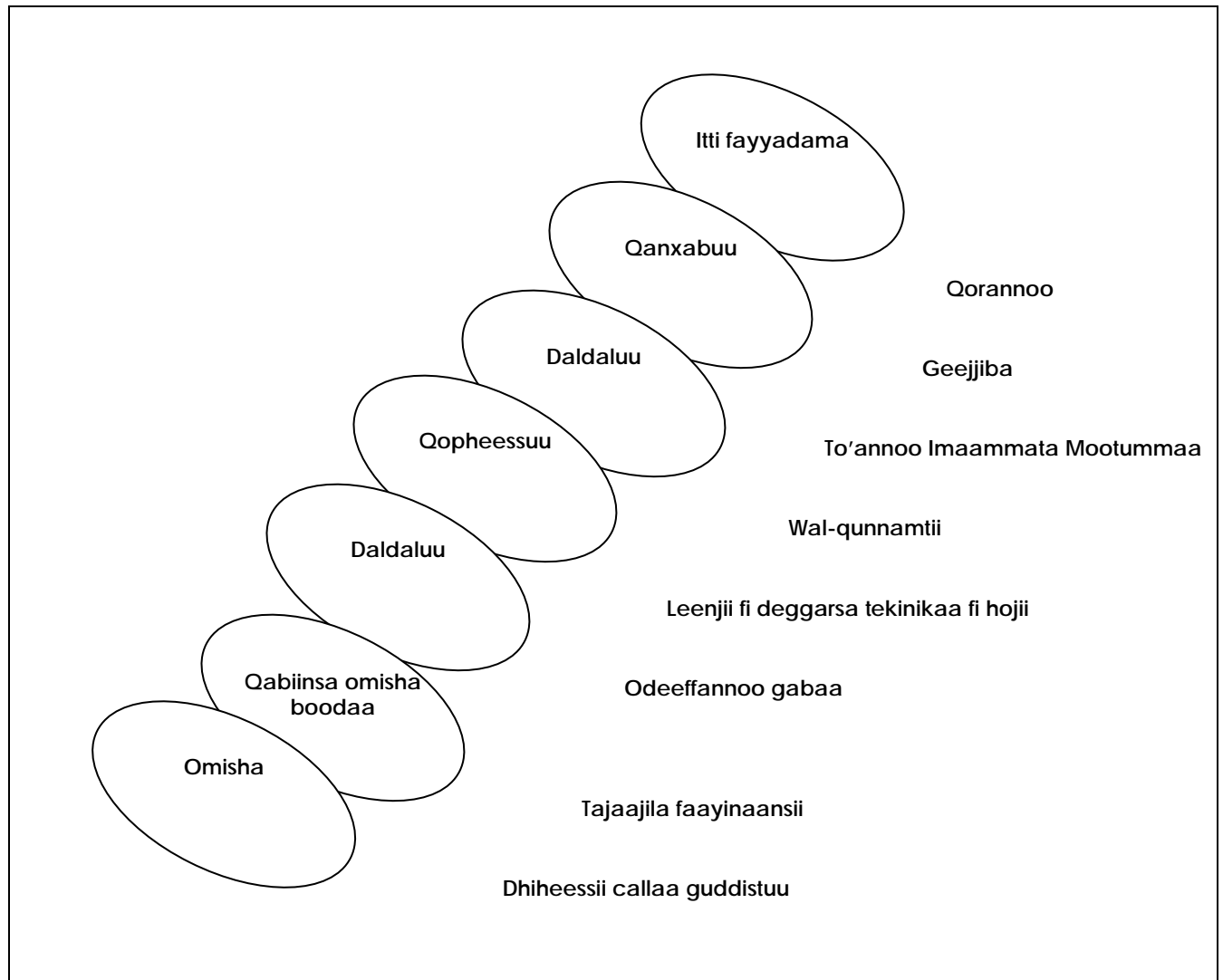
Qooda- fudhattoota Toora Gabaa

Walitti Qabdoota: isaan kun daldaltoota xixiqqaa bakka adda addaatti sosocho'anii gabaa gandoota baadyaa hodofan dha. Bakka bu'oota ganda keessatti walitti qabanii fi qonnaan bultoota irraa bitu. Walitti qabdoonni bakka isaanitti dhihaatu keessatti hojjetu; waan xixinnaa ta'an daldalu. Maallaqa muraasa ta'ee fi geejjiba kan akka harree, biskiliitii, doqdoqqee fi gaariitti fayydamu. Irra- caalaa naanoolee qonnaan bultoonni hin gurmoofnetti argamu.

Daldaltoota kuustota : Daldaltoonni kun qonnaan bultoota fi walitti aqbdoota irraa bitanii daldaltoota ol'aanaatti guguru. Hojiin isaanii inni guddaan daldaltoonni ol'aanaan bakka bittinaa'aa ta'e irraa bituuf kan yeroo hin qabnee walitti guuranii daldaltoota ool'aanaatti gurgurtaaf dhiheessuu baadiyyaa yookaan magaalaati. Geejjiba xixinnaa fi mana kuusaa qabaachuu yookaan kireefacchuu danda'u.

Gabatee 1. Qaamota gabaa: omisha, gatii, iddoo, fi beeksisuu.

Wantootaa gabaa	Hiikkaa	Dhimmoota wantootaa gabaa keessatti hammataman
Omisha (Product)	Waan gurgurru hundaa fi fedhii kan guutu; tajaajila, namoota, iddoo, dhaabbilee, fi yaadota ni dabalata.	Akaakuu, qulqullina, dizaayinii, amala, gosa, saamsii, guddina, tajaajilaa, fi wabii
Gatii (Price)	Bu'aa omisha yookaan tajaajila maallaqaan shallagamu kan gurgurataan bitataa irraa barbaadu	Toora gatii, hir'ina gatii, hamma gatii, haala liqii
Iddoo (Place)	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Tamsa'insaa fi Yaa'insa gabaa; ▪ Toora dhaabbilee adeemsicha keessatti hirmaatan 	Bakka gurgurtaa, uwwisa bakka gurgurtaa, naannoo gabaa, ragaa omishaa, yaa'insa geejjibaa
Beeksisuu (Promotion)	Haala qulqullinaa fi amala omishaatiin itti fayyadamtoota amansiisuu	Beeksisaa, qaamaan gurguruu, beeksisaa daldalaa fi itti fayyadamtootaa, qunnamtii ummataa

Fakkii: 2. Toora gabaa kan hirmaattota, sochii fi tajaajila agarsiisu.

Gurgurtoota waliigalaa (Wholesalers): Gurgurtoonni waliigalaa hammaan garaa gara; garuu, walitti qabdootaa fi kuustota caalaa bal'inaan kan hirmaatanii fi yeroo baay'ee omisha kuusuudhaan beekamu. Omisha qonnaa geejjibuuf konkolaataa guddaa yookaan giddugaleessa kiraan yookaan kan ofii isaanii fi yeroo gatiin dabaluu omisha isaanii gurguruuf, mana kuusaa guddaa yookaan giddugaleessa kiraan yookaan kan ofii isaanii qabu. Daldaltoonni kun fedhii gabaa guguddaaf gurgurtoota waliigalaa kan biraa, qanxabdootaa fi

fayyadamtoota wajjiin ta'uun magaalota guguddaa keessatti tajaajila kennu. Yeroo tokko tokko qonnaan bultootaa fi walitti qabdoota irraa omisha bitu; garuu yeroo baay'ee daldaltoota, kuustotaa fi gurgurtoota waliigalaa kan biraa akka burqaa dhiheessiitti fayyadamu. Gurgurtoonni waliigalaa omisha irra caalaa Industriiwwan, bittoota jaarriyaa fi qanxabdootaatiif gurguru.

Qanxabdoota (Retailers): hojiin isaanii inni guddaan omisha fayyadamtootaaf dhiheessuu dha. Faayidaan isaanii dhiheessii fayyadamtoonni barbaadan erga fudhatanii booda haalaa fi yeroo fayyadamtootaaf mijaa'utti fayyadamtootaaf dhiheessuu dha. Qanxabdoonni *suuqii* fi gurgurtoota karaa irra ta'anii omishtoota lakkoofsaanis ta'e baay'inaan xixiqqaa ta'an gurguran irraa kaasee, hamma *suuqiwwanii* fi *supermaarketoota* omishoota qonnaa guguddaa gurguranitti garaagarummaa qabu. Qanxabdoonni tokko tokko omisha addaa irratti xiyyeeffatu. Kanneen biraa ammoo omishaawwan haaraa, kan qophaa'anii fi qabannaa'an gurguru.

Qopheessitoota (Processors): namootaa fi dhaabbilee jijjiramsa omishawwan qonnaa keessatti hirmaatani dha. Fakkeenyaaf, namoota ruuzii fi boqqolloo bulleessan, manneen daabboo, namoota cuunfaa fuduraalee qopheessanii fi namoota kasaavaa fi istaarchii qopheessan fa'i. Qopheessitoonni dhaabbilee xixiqqaa yookaan dhaabbilee guguddaa ta'uu ni danda'u. Qopheessitoonni guguddaan yeroo hunda omishawwan qopheessuuf akka isaan gargaaru dhiheessii omisha dheedhii gahaa ta'e qabu.

Gosoota Gabaa (*Types of markets*)

Gosoonni gabaa naannoo adda adda keessatti adeemsifaman kanneen kanaan gaditti tarreeffaman dha.

Gabaa Walitti Qabiinsaa (Assembly markets)

Gabaan akkasii kun omishawwan qonnaa otuu gabaa gurgurtoota waliigalaatti hin ergamin dura qonnaan bultoonni omisha isaanii bakka itti gurguran dha. Daldaltootaaf, qonnaan buloota irraa omishawwan qonnaa bituu irra qonnaan bultoonni yeroo fi bakka murtaa'aa ta'etti omisha isaanii gurguruun salphaa waan ta'uuf gabaan walitti qabiinsaa shoora ol'aanaa taphata. Gabaan walitti qabiinsaa yeroo baay'ee baadiyaa keessatti argamu; garuu yeroo tokko tokko magaalota xixiqqoo lafa qonnaaf dhihoo ta'an keessatti argamuu ni danda'u.

Gabaa Gurgurtaa Waliigalaa (Wholesale markets)

Gabaan gurgurtaa waliigalaa, walumaagalatti magaalota guguddoo keessatti argamu. Bakki kun bakka qanxabdoonnii fi daldaltoonni bitanii dhiheessan dha. Qonnaan bultoonni omisha isaanii gabaa gurgurtaa waliigalaaf dhiheessuu ni danda'u, haata'u malee, yeroo baay'ee daldaltoonni qonnaan bulootaa fi daldaltoota xixiqqoo irraa bitanii dhiheessu. Yeroo baay'ee gurgurtoonni waliigalaa omishawwan qonnaa qanxabdootaaf yookaan gabaa kan biraatti gurguruuf bitu.

Gabaan gurgurtaa waliigalaa omishawwan baay'ee bakka tokkotti akka gurguraman taasisu. Kun ammoo gatiin omishawwanii dhiheessii fi fedhii irraatti akka hundaa'u taasisa.

Gabaa Qinxaaboo (Retail markets)

Gabaan kun bakka fayydamtoonni fi manneen nyaataa xixiqqoo bittaa itti raawwatan dha. Gabaan kun baadiyaas ta'e maagaalota keessatti ni argama. Naannolee baay'een gabaa qanxabpii kan ofii isaanii qabu. Guyyaa hunda yookaan torbee keessatti tajaajila kennuu ni danda'u.

Supermaarketoota

Guddinni magaalotaa fi fedhii guddaan giddugala gabaa guguddaa uumee jira. *Supermaarketoonnis* magaalota keessatti amanamaa fi mijaawaa ta’anii jiru. Qonnaan bultoonni omisha isaanii supermaarketootatti gurguruu ni danda’u; garuu haalli bittaa isaanii qulqullina nyaataan, hamma dhiheessii fi gatii isaanii gabaa gurgurtaa waliigalaa irraa adda dha.

Sochii fi Tajaajila Gabaa (Marketing Functions and Services)

Sochii gabaa kan jedhamu omishni qonnaan buloota irraa gara fayyadamtootaa hanga ga’utti ga’ee hirmaattota gabaatiin kan raawwatu dha. Sochiin kun ammoo omishawwan qonnaa irratti bu’aa dabala.

Walitti Guuruu (Bulking)

Sochii gabaa keessattii dhimmoota bu’uura ta’an kan garee qonnaan bulootaa yookaan daldaltoota naannootiin raawwatan keessaa qonnaan buloota hedduu irraa omisha walitti guuruu dha. Kun akka qonnaan bultoonni yeroo tokkicha omisha isaanii hedduumminaan gurguratanii fi gatii gaarii argachuuf daldaltoota wajjin waliigalan dandeessisa.

Qulqulleessuu (Cleaning)

Omishni sassaabame warshaaf yookaan fayyadamtootaaf otuu hin dhihaatin dura qulqullaa’uu qaba. Adeemsa kana keessatti wantoonni qulqulluu hin taane kan akka cirraachaa, qolaa fi dhagaa omisha keessaa bahuu qabu. Omishni qonnaa harkaan, maashinoota harkaa fi maashinoota mootaraan qulqullaa’uu ni danda’a.

Gogsuu (Drying)

Qabeentaan jiidhinsaa omishawwan qonnaa yeroo baay’ee akka hin turre gochuu ni danda’a. Omishawwan baay’ee madaallii qulqullinni isaanii ittiin madaalamu keessaa inni tokko qabeentaa jiidhinsaa ti. Irra caalaatti ammoo omishawwan ji’a 1 hanga 6tti kuusamaniif madaala gaarii ta’a. Waan kana ta’ee waa’ee omishawwan qonnaa irratti bitattoonni odeeffannoo gahaa qabu. Omishawwan kan akka boqqolloo qabeentaa jiidhinsaa 20% hanga 23%tti sassaabamu. Qabeentaa jiidhinsaa kana omishawwan qonnaa aduu irratti afuudhaan gara qabeentaa jiidhinsaa 11% hanga 13%tti gad buusuun ni danda’ama. Omishni qabeentaa jiidhinsaa 14% olin yoo gurgurame garuu adeemsa kuusuu irratti rakkoo guddaa uumuu ni danda’a (dhibee fi ilbiisotaan haala wal-qabateen jechuu dha). Haala kanaan omishawwan qabeentaa jiidhinsaa 11% hanga 13% qabaniif gatii guddaan ni kaffalama.

Ramadu (Sorting or grading)

Yeroo baay’ee omishni sassaabame qulqullina ergitootaan, fayyadamtootaa fi qopheessitootaan barbaadamu guutuuf ramadamuu qaba. Ramaduun haala omishaa kan akka akaakuu, guddina, halluu, boca, qulqullinaa fi bilchina addaan baasa. Ramaduun humna namaa fi yeroo baay’ee waan fudhatuuf hirmaattonni gabaa omisha isaanii ramaduuf kan fedhan yeroo fayyadamtoonni gatii guddaa kaffalan qofaa dha.

Madaalaa fi Safara (Standard weights and measures)

Haalawwan ramadu keessatti barbaachisan keessaa kanneen biraa omisha madaalaa fi safara kan akka dheerinaa, ulfaatinaa fi heddummina sirrii ta’een gabaaf dhiheessuu dha. Barbaachisummaa madaalaa fi safara sirrii keessaa inni tokko adeemsa gurgurtaa saffisaa taasisuuf yoo ta’u, inni biraan ammoo fayyadamtoonni fi gurgurtoonni omisha tokkoof gatii hammam akka kaffalan

beekuuf isaan gargaara (madaala omishichaa wajjin ilaaluudhaan jechuu dha).

Madaallii fi safarri akka addunyaattis ta'e akka biyyaatti fayyadamuun ni danda'ama. Gabaa addunyaaf safarri dheerinaa *saantii meetiraa* fi *meetira*; ulfaatinni *giraama*, *kiiloogiraama* fi *meetiriik toonii*; qabeentaan *liitiraa* fi *kuubik meetiraan* safaramu. Omishawwan *jooniyyaan* gurguramaniif madaalli isaanii kg 20, 50 yookaan 100 jedhamee gurgurama. Kun ammoo waan salphaatti beekamuuf omishawwan yeroo xiqqoo keessatti waliigalteen akka gurguraman taasisa.

Qopheessuu (Processing)

Omishawwan qonnaa tokko tokko fedhii fi mi'aa fayyadamtootaa guutuuf qopheessamuu qabu. Fakkeenyaaf, namoonni naannoo magaalotaatti argaman omishawwan qopheessamaniif fedhii guddaa waan qabaniif omishawwan akkanaaf gatii barbaachisu kaffaluu danda'u (omishawwan qopheessaman, qabbanaa'anii fi saamsaman dabalatee jechuu dha). Haala tokko tokkoon omishawwan qonnaa otuu hin qopheessamin fayyadamtootaaf dhihaachuu hin danda'an. Fakkeenyaaf *ruuzii* fi horiin foonii haala mijaawaa ta'een qopheessamanii fayyadamtootaaf dhihaatu. Walumaagalatti qopheessuun umrii omishawwanii dheeressuu ni danda'a.

Kuusannaa (Storage)

Bu'aa-ba'ii gabaa hambisuu fi badii omisha boodaa hir'isuuf toora gabaa adda addaa keessatti haala kuusannaa mijeessuun barbaachisaa dha. Omishoonni tokko tokko dafanii waan manca'aniif kuusamuun hin barbaachisu; fakkeenyaaf, timaatima. Gama biraatiin ammoo omishawwan qonnaa tokko

tokko yeroo baay'eef kuusamuu ni danda'u. Yeroo tokko tokko omishawwan yeroo xiqqoof kuusamuu ni danda'u.

Saamsuu, maqaa maxxansuu fi miidhaksuu (Packing, labelling and branding)

Omishni bal'inaa fi saffinaan akka gurguramu kan barbaadamu yoo ta'e saamsamuu qaba. Omisha saamsuun manca'insaa fi wal-makinsa irraa ofkalcuu ni danda'a. Qulqullina omishaa fi *istaandaardii* ulfaatinsaa fi safara mirkaneessuufis haala mijeessa.

Omisha saamsuun akka omishtonni omisha isaanii akkaataa bu'aa isaanii fi madda isaaniiitiin addaan baasanii beekan carraa banuu ni danda'a. Odeeffannoon akkasii akka omishni caalaatti hawwataa ta'u beeksisuuf ni gargaara. Omishni fayyadamtoota irraa amantaa gaarii argate deggarsa cimaa fayyadamtoota irraa argachuu ni danda'a.

Tajaajila Hojii Misoomaa [Business Development Services (BDS)]

Raawwii gabaa saffisaa ta'e uumuuf toora gabaa keessatti tajaajila hojii misoomaa hedduutu jira. Tajaajila deggarsaa hedduu keessaaa: dhiheessii callaa guddistuu, qorannoo, gorsa/tajaajila misoomaa, geejjiba, qunnamtii, odeeffannoo gabaa fi faayinaansii irratti xiyyeeffanna.

Gabaa fi misooma Interpiraayizii qonnaa keessatti, gabaan haala saffisaa ta'een akka raawwatu qofaa otuu hin ta'un, argannoo haaraaf ga'ee guddaa waan qabuuf tajaajilli hojii misoomaa haala salphaadhaan ilaalamuu hin qabu.

Dhiheessii Callaa Guddistuu (Supply of inputs)

Haala humna bittaa giddugaleessa godhateen callaa guddistuu akkaataa qulqullinaa fi baay'ina barbaadameetiin dhiheessuun qooda fudhattoota toora

gabaa keessa jiran hundaaf murteessaa dha. Qonna keessatti callaa guddistoota murteessaan sanyii, kemiikaala qonnaa, bishaan jallisii, meeshaalee qonnaa fi meeshaalee omisha boodaa ni dabalata. Qopheessuu keessattis bishan, humni ibsaa, fi meeshaaleen jijjiirsaa ni barbaachisu.

Qorannoo (Research)

Qorannoon misooma tekniinooloojii mijaawaa fi tooftaa omisha dabaluuf gargaara, tekniinooloojii omisha boodaa fi haala kuusaa omishaa fooyyessuuf; qopheessuu fi gurguruu keessatti murteessaa ta'ee argama. Akaakuu foyya'aa qorannoodhaan baasuun: gatii omishaa ni xinneessa; dhiheessii fi qulqullina omishaa ni dabala; manca'iinsa omishaa ni xiqqeessa; yeroo hunda omishuu ni dandeessisa. Misoomni tekniinooloojii omisha qonnaa qopheessuu badii fi baasii ni xiqqeessa, gahumsa omishaa ni dabala, qulqullina omishaa ni fooyyessa. Omisha irratti garaagarummaa fiduu fi omisha dogomaa ta'e dabaluuf tekniinooloojii haaraan murteessaa dha.

Tajaajila Gorsaa (extension/development)

Hirmaattonni gabaa naannoo hojii isaaniitti odeeffannoo fi tajaajila gorsaa irraa bu'aa argachuu ni danda'u. Kunis naannoo omishaa, bulchiinsa qabeenya uumamaa, omisha booda, qopheessuu, gurguruu, bulchuu fi karoora hojii kan dabalatu ta'uu ni danda'a. Gorsii akkasii qondaala ekisteenshinii qonnaa fi gabaatiin qaamolee Mootummaa fi tajaajila odeeffannootiin, Dhaabbilee Mit-Mootummaa fi Dhaabbilee Gorsaatiin kan kennamu dha.

Geejjiba (Transport)

Ka'umsi rakkoolee gabaa, keessattuu naannoolee fagoo ta'an keessatti hanqinaa fi gatii tajaajila geejjibaa ti. Bakka akkasiitti geejjibni kan jiraatu yeroo gatiin gurgurtaa gatii bittaa caalee argamu qofaa dha. Gabaan geejjibaa

akkuma gabaa kan biraa akkaataa fi gatii adda addaa qaba. Qonnaan bultoonni geejjiba kan gatiin mijataa ta'e barbaaddachuu fi yeroo hunda madaaluun irra-caalaa kan baasiin isaa mijataa ta'e barbaaddachuu qabu.

Qunnamtii (Communication)

Toora gabaa keessatti yaa'insa odeeffannoo gaarii fi baasii xiqqaadhaan hojjechuuf tajaajilli *poostaa*, bilbila, *"e-mail"*, *"Internet"* murteessaa dha. Addunyaa guddachaa jiru keessatti babal'inni *"Internet"*, *"e-mail"*, keessattuu bilbilli *'moobaayillii'* qooda fudhattoota gabaatiif qunnamtii saffisaa ta'uudhaan bu'aa guddaa argamsiisaa jira. Bakka bilbilli *'moobaayillii'* jiru hundatti bitattoonni baasii isaanii xiqqeessuuf dhiheessitoota waliin kan qunnaman bilbila *'moobaayillii'*tiin ta'ee jira.

Odeeffannoo Gabaa (Market information)

Odeeffannoon gabaa baasii fi badii dhufuu danda'u xiqqeessuudhaan murtee kennuu keessatti qooda guddaa qaba. Odeeffannoo gabaa qabaachuun hirmaattonni gabaa fedhii fayyadamtootaa qaqqabuu akka danda'anii fi carraa bu'a-qabeessa akka barbaaddatan isaan gargaara. Hirmaattonni odeeffannoo gabaa yoo argatan gatii seera-dhabeessa ta'e irraa bilisa ta'uu ni danda'u.

Qonnaan bultoonni maddi callaa guddistuu fi gatiin isaa eessaa fi hammam akka ta'e; gabaa naannoo keessatti omishaa fi gatiin yeroo-yeroon maal akka fakkaatu; gabaa keessatti jijjiiramni gatii gara kamitti adeemaa akka jiru; gurgurtaaf yoomtu baay'ee gaarii akka ta'e; fi haalli gatii fi wayitummaan isaa attam akka ta'e hubannoo qabaachuu qabu. Gabaa naannoo adda addaa keessatti bitattoonni meeqa dhimma kam irratti akka bobba'an beekuuf odeeffannoo argachuu barbaachisa; akkasumas baay'inaa fi qulqullina

barbaachisuu fi akkaataa gurgurtaa beekuuf odeeffannoo argachuu barbaachisa.

Faayinaansii

Omishawwan sirna gabaa keessatti akka socho'an *faayinaansiin* barbaachisaa dha. Qonnaan bultoonni callaa guddistuu bitachuu fi gatii guddaa irraa bu'aa argachuuf jecha omisha isaanii of-harka tursuu ni barbaadu. Daldaltoonnii fi qopheessitoonni *Investmentii* irratti faayinaansii isaanii dhangalaasuu barbaadu.

Biyyoota guddachaa jiran baay'ee keessatti Baankii irraa liqii argachuun rakkisaa dha. Waan kana ta'eef, qonnaan bultoonni, daldaltootaa fi qopheessitoonni yeroo baay'ee qusannaa fi madda kan biraa irraa fayyadamu. Qonnaan bultoonni daldaltoota irraa bifa liqiitiin callaa guddistuu fudhachuudhaan erga omishanii booda bifa omishaatiin yookaan bifa maallaqaatiin deebisu. Omisha isaaniis bifa liqiitiin gurguruudhaan bitattoota gargaaruu ni danda'u. Gurgurtoonni waliigalaa fi qopheessitoonni daldaltoota walittiqabdootaa fi kuustotaaf bittaa omishaaf dursanii maallaqa dhiheessu.

Toora Gabaa (Marketing chains)

Hirmaattonni gabaa hundi akkaataa toorri gabaa socho'uu danda'uun tajaajila hojii fi Imaamata mijeessu. Toora gabaa jechuun adeemsa omishni hanga fayyadamtoota qaqqabutti socho'u dha. Qonnaan bultoonni omisha isaanii kallattiidhaan fayyadamtootaatti yeroo isaan gurguran baay'ee muraasa dha. Irra-caalaa omishni qonnaa harka hedduu keessa darbee fayyadamtoota qaqqaba.

Sochii fi Haala Adeemsa Gabaa (*Market drives and trends*)

Gabaa keessatti fedhii baay'ina, qulqullinaa fi gosa omishaa ilaalchisee dhimmoota heedduu ta'antu jira. Kanatti aansanii kan dhihaatan dhimmoota haala adeemsa gabaa irratti dhiibbaa uumanii fi yeroo gabaabaa, yeroo giddugaleessaa yookaan yeroo dheeraa keessatti attamiin gabaa miidhuu akka danda'an kan ibsu dha.

Guddina Uummataa (*Population growth*)

Afrikaa keessatti guddinni baay'ina uummataa dhibbantaa 2 hanga 3 ta'a. Kana jechuun ammoo waggaa-waggaa namoota baay'eef omisha qonnaa barbaachisa jechuu dha. Biyyoota baay'ee Sahaaraa gaditti argaman waggoota 15 hanga 20 dhufan keessatti baay'inni uummata isaanii dachaa lamaan dabala. Kun ammoo fedhii omishawwan qonnaa ni dabala.

Guddina Magaalotaa (*Urbanization*)

Jaarraa darbe addunyaa keessatti magaalonni saffinaan guddatanii jiru. Uummata addunyaa keessaa dhibbantaa 50 kan ta'u magaalota keessa jiraata. Biyyoota guddatan keessatti sadarkaan magaalotaa guddaa dha. Biyyoota guddachaa jiran keessatti ammoo saffinni isaa, keessattuu Afrikaa keessatti guddaa dha. Baadiyaa irraa gara magaalotaatti godaansi waan jiruuf fayyadamtoonni baay'een bituu malee omishuu hin barbaadan jechuu dha.

Magaalota Keessatti Galiin Guddachuu

Biyyoota baay'ee keessatti galiin uummata dabalaa jira. Galiin yeroo guddatu ammoo namoonni galii isaanii keessaa harka caalaa nyaata irratti balleessuu hin barbaadan. Kana jechuun ammoo namoonni baay'een nyaata qopheessamee fi kan qulqullina qabu filachuu ni danda'u jechuu dha. Daballi galii guddaan yeroo baay'ee magaalota keessatti mul'ata. Akka waliigalaatti

babal'inni magaalotaa fedhii omishaa gosaan, baay'inaa fi qulqullinaan ni dabala. Afrikaa keessatti argamiinsi gita giddugaleessotaa omisha adda addaa kan *suppermaarketoota* keessatti babal'achaa jiran gaafataa jira.

Bilisummaa Gabaa (Market liberalisation)

Kana jechuun adeemsa gabaan to'annoo Mootummaa jalaa bilisa ta'u jechuu dha. Yeroo baay'ee gabaan Mootummaan ogganamu, gabaa tasgabbeessuuf jecha fedhii bajataa guutuu irratti waan hirmaatuuf *idaa* guddaa geessisuu ni danda'a. Hanqinni dorgommii, hanqinni gahumsaa fi sadarkaa dhabiinsi gabaa keessatti mul'atu gara faallaa onnachiiftuutti kan adeemsisuu fi omisha qonnaan bultootaatiif gatii gad-aanaa, omisha fayyadamtootaatiif gatii ol'aanaa kan argamsiisu dha. Yeroo tokko tokko rakkooleen akkasii kan heddummatan malaammaltummaa sadarkaa ol'aanaa ta'e waliin dha. Mootummaaleen *idaa* cimaaf yeroo gargaarsa addunyaa barbaadan, Dhaabbileen Faayinaansii kan akka Dhaabbata Maallaaqa Addunyaatiin (International Monetary Fund) to'annoo gabaa akka dhaaban gaafatu. Mootummaan ammas taanaan haala hundaan gabaa tasgabbeessuuf kan to'atu ta'ullee, gabaan hirmaattota qaama dhuunfaa fi *kampaanotaan* kan raawwatu ta'ee argama. Kun ammoo gara sirna gabaa dorgomaa ta'etti kan ceesisu ta'ee mul'ata.

Addunyummaa (Globalisation)

Jechi kun sirna qunnamtii fi geejjibaa keessatti daldalaa fi qindoomina gabaa addunyaa ibsuuf kan itti gargaaramnu dha. Adeemsi kun biyyoota baay'een dinagdee isaanii bilisa akka taasisanii fi omisha qonnaa dabalatee bal'ina daldala isaanii akka dabalan kan jajjabeessu dha. Bilisummaan dinagdee fi banaa ta'uun isaa gara guddinaatti kan ceesisu ta'ullee, biyyoota guddataa jiran hedduuf bilisummaan dinagdee rakkina cimaa ta'e uumuu ni danda'a.

Addunyummaan humnoota gabaa irratti dhiibbaa guddaa akka qabu qaamolee hedduun kan beekamu dha.

Kufiinsa Gatii Omishaa (Declining commodity prices)

Rakkoolee hamaa dhiibbaa addunyummaatiin mudachuu danda'an keessaa inni tokko kafaatii gatii omisha qonnaa gabaa addunyaa irratti gurguraman dha. Omishawwan qonnaa guguddaa 20 kan ta'an waggoota 40 oliif gatiin isaanii sadarkaa gad-aanaatti bu'ee argama. Dhiibbaan kun kafaatii gatii omisha qonnaa fi heddummina dhiheessii gabaa guguddaa irratti mul'atu irraa kan ka'e dha.

Tasgabbina Gabaa (Market Concentration)

Waggoota 20 darbaniif lakkoofsi bitattootaa gabaa addunyaa irratti hirmaatan daldaltoota hedduu sadarkaa naannoo irraa gara daldaltoota xiqqaa sadarkaa addunyaatti jijjiirmanii jiru. Omishawwan guguddoo kan akka qamadii, boqqolloo, aatoo faranjii (soybean), bunaa fi zayita nyaataatiin lakkoofsi daldaltootaa omisha-omishaan manneen daldalaa 5-10 ta'utti gad bu'ee jira. Kanneen keessaa gabaa midhaanii irratti kan akka *ADM*, *Cargill*, fi *Louis Drefuss*; yookaan gabaa bunaa irratti *Sara Lee* fi *Nestle* bebbeekamoo dha. Sadarkaa daldaltootaatti dhabamiinsi dorgommii toora gabaa keessatti aangoo gabaa qonnaan bultootaa gara bitattootaatti jijjiira. Qonnaan bultoonni omisha isaanii irratti daldaltoota waliin aangoo wal-falmii kan hin qabne taanaan sirna gatii gabaa bitattootaa keessatti sakaalamani kan hafan ta'a. Badiin adeemsa kanaa bitattoonni muraasni gatii gad-aanaa uumuuf aangoo akka qabaatan isaan dandeessisa.

Qanxabuu fi Wal-Qunnamtii Irraan-Olii (Retailing and Vertical Integration)

Lakkoofsi baay'ina kufaatii bitattoota addunyaa sektaroota qanxabdoota irratti haaluma wal-fakkaatuun calaqqisa. Biyyoota guddatan keessatti, waggoota 20 darban *suuqonni* dhibba hedduun lakkaawaman *supermaarketoota* biyyoolessaa yookaan biyyoota hedduu keessatti socho'aniin liqinfamanii (bakka bu'anii) jiru. Sektaroota hedduuf, *supermaarketoonni* bitattoota cimoo waan ta'aniif qonnaan bultoonni qulqullina isaan barbaadan guutuu fi haala gatii isaanii qaqqabuu isaan barbaachisa. Yeroo tokko tokko *kampaanonni* walitti dabalamanii waan qindaahaniif waliin guddachuu, geejjibuu, qopheessuu, saamsuu, fi meeshaalee qanxabuu ni danda'u. Sochiin akkasii saffisaa fi kanneen xixiqqaa gabaa keessaa baasuu ni danda'a.

Fayyadamtoonni wabii nyaataaf dhimmamuu (Consumer concern for food safety)

Heddumminni dhiheessii nyaataa gara magaalaa seenan faalama nyaataa geessisaaniiru. Bara 2004 biyya Keeniyaa keessatti namootiin dhibbaan lakkaawaman sum'ii "*Aflatoxin*" jedhamuun boqqolloo kuusame nyaachuun du'aniiru. Faalama nyaataa kan akka foonii, *wayinii* adii *gilaaykoolii* wajjin makame, loozii sum'ii "*Aflatoxin*"n faalame, buna sum'ii "*Mycotoxins*"n faalame fayyadamuun fayyadamtoonni baay'een du'aa fi dhibee adda addaaf saaxilamaniiru. Haalli kun ammoo tattaaffii haaraa qulqullina nyaataa eeguuf taasifamu akka jabaatee itti fufu taasiseera. Ka'umsa rakkoolee kanaatiin fayyadamtoonni waa'ee qulqullina omishawwan fayyadamanii beekuu barbaadu.

Biyyoonni guddatan seerota qulqullina nyaataa kan sadarkaa qulqullinaa tokkoon tokkoo omishawwanii irratti xiyyeeffateen qabu. Dhaabbileen sadarkaa qulqullinaa kana eeguu hin dandeenye ni adabamu. Omishni isaaniis ni

maqsama. Omishawwan nyaataa biyyoota guddatan keessatti gurguruuf dhiheessitoonni sadarkaa qulqullina nyaataa guutuu qabu. Omishni isaanis yammuu ka'uu fi yammuu qaqqabu ni ilaalama (ni sakatta'ama). Dhiheessitoonni sadarkaa qulqullina kanaa eeguu yoo hin dandeenye *kontiraatni* isaanii ni haqama. Yeroo ammaa omishawwan nyaataa qulqullinni isaanii sirriitti akka beekamu mallattoo (*taagii*) qabaachuu qabu. Biyyoota guddachaa jiran baay'ee keessatti seerota nyaataa irratti dhiibbaa guddaan hin godhamu. Garuu seeronni kun babal'achaa waan jiraniif qonnaan bultoota omishawwan gabaa irratti gurguraniif dhimma barbaachisaa ta'aniiru.

Barbaachisummaan Fufiinsaa Guddachaa Adeemuu (The growing importance of sustainability issues)

Omishtummaan qabeenya uumamaa miidhuu ni danda'a. Kun ammoo haala qonnaatiin *kemiikaalotaa* fi farra ilbiisotaa baay'ee fayyadamuudhaan kan dhufu dha. Kana jechuun ammoo qonnaan bultootaaf omishtummaan lafa qonnaa isaanii ni hir'ata. Kanaaf gara lafa haaraatti socho'uuf dirqamu. Kun ammoo qabeenya uumamaa ni miidha. Fayyadamtoonnis omishawwan haala qulqulluu ta'een omishamaniif fedhii guddaa agarsiisu. Omishawwan akkanaafis gatii guddaa kaffalu. Gara fuulduraaf adeemsa omisha amanamaa fi kan qabeenya uumamaa hin miine baay'ee barbaachisaa ta'a. Gabaan omishtoota uumamaa waggaa tokko keessatti dhibbentaa 20'n guddachaa jira.

Tekinooloojii Odeeffannoo fi Qunnamtii (Information and communication technology)

Baadiyaa keessatti kompiyuutarootaan wal-baruu fi irra caalaa bilbila *moobaayiliitiin* walbaruun wal-qunnamtiin akka saffisuu fi qonnaan bultoonni odeeffannoo haaraa akka argatan taasiseera. Gara fuulduraaf *moobaayiliin*

baadiyaa keessatti qunnamtii odeeffannoo faayidaa guddaa qaban ta'uu akka danda'an ni tilmaamama. Itti fayyadamni bilbilaa yammu babal'achaa adeemu meeshaaleen daldalaa baay'ee barbaachisaa ta'u. Biyyoota baay'ee keessatti bitattoonni dhiheessitoota isaanii wajjin wal-qunnamuuf barbaadu.

Gabaa Mijataa fi Waliigaltee Gurgurtaa (Niche Markets & Fair-trade)

Fayyadamtoonni Yeroo waa'ee omishaa hubachaa adeeman omishawwan adda ta'aniif gatii guddaa kaffalu.

Jireenya haaraa akkasii keessatti omishawwan fedhii fayyadamtootaa guutanii fi fayyadamtoota biratti hedduu filatamaa kan ta'an gabaa mijataa kan biraa uumuu ni danda'u. Buna qulqullina isaa eeggatee lafa qonnaa bal'inaan xiqqaa ta'e irraa kan omishamu, omishawwan xiqqaa ta'anii fi gatiin isaanii omishawwan kaan irra kan caaluuf fakkeenya ta'uu ni danda'a. Haaluma wal fakkaatuun fayyadamtoonni tokko tokko omishawwan karaa sirriitiin daldalaman qoofa bitu. Kanaaf Dhaabni "OXFAM" jedhamu omishawwan irratti waliigalteen gurgurtaa akka jiraatu yaada dhiheesseera. Kun ammoo qonnaan bultootoonni omisha qulqulluu yoo dhiheessan gatii barbaachisaa ta'e akka kaffalamuuf kan taasisu ta'a.

Tekinooloojii uumamaa, omisha haaraa, boba'aa uumamaatiif gabaa haaraa, qoricha uumamaa fi soorata fayyaa qaamaa (biotechnology, newcrops, new market for bio fuels, bio medicines & nutraceuticals)

Gabaa baramaa dhufan keessaa inni tokko gabaa omishawwan uumamaa ti. Kun ammoo qoricha uumamaa biqiloota irraa argaman, boba'aa uumamaa, omishawwan biqiloota *viitaaminoota* fi albuudawwan of keessaa qaban, kan akka mixaaxisa *viitaamina* "A"tiin badhaadhaa ta'ee fi baaqelaa sibillaan

badhaadhaa ta'e of keessaa qabaata. Omishawwan akkasii fayyadamtootaan jaallatamuu yoo baatanillee, baay'inaan omishamaa jiru. Kun ammoo gabaan isaanii yeroo xiqqoo keessatti akka guddachuu danda'u agarsiisa.

Haala gabaa qonnaan bultoota xixiqqaa (*The marketing context of small farmers*)

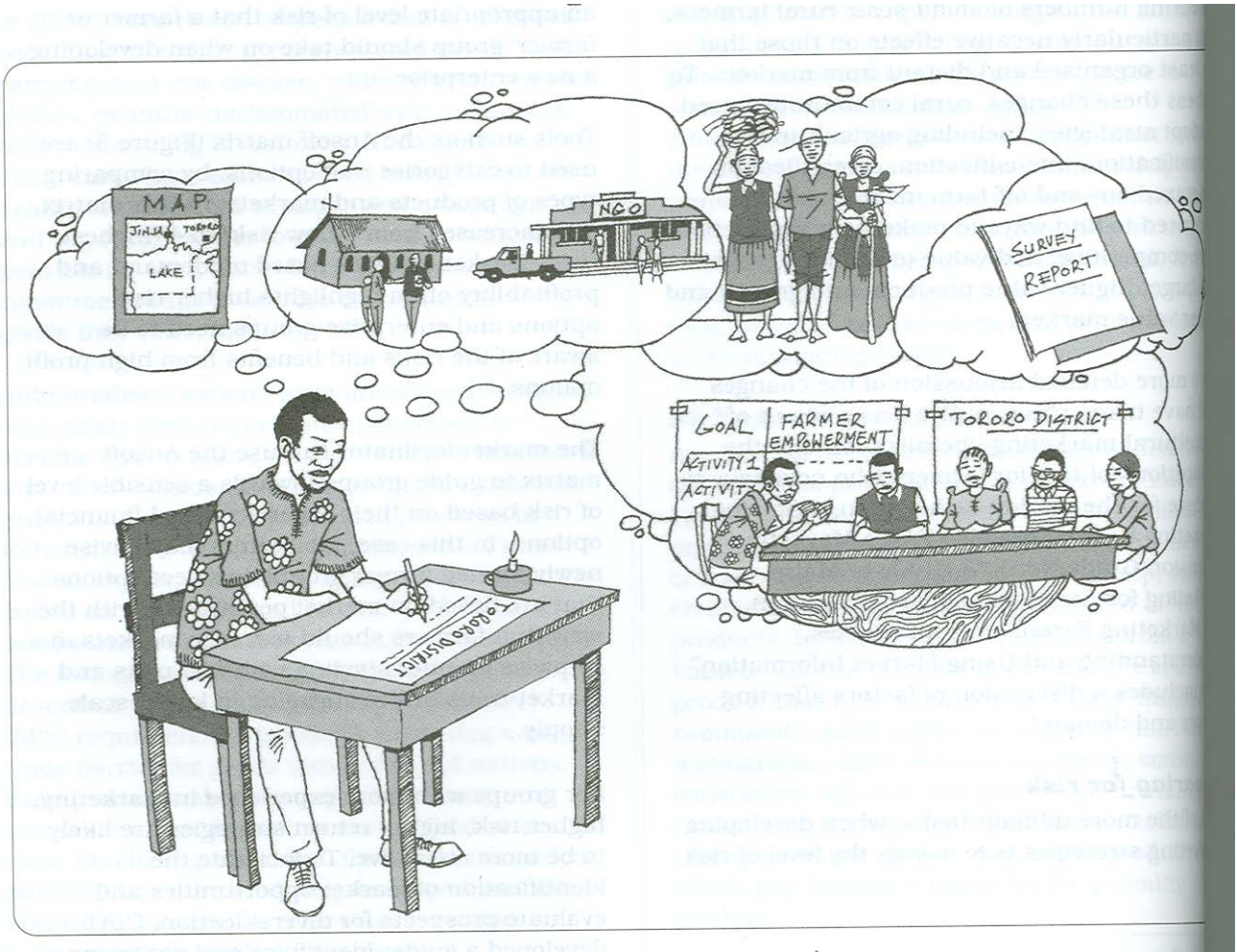
Akkaataa dandeettii omisha isaaniitiin qonnaan bultoonni xixiqqaan qabeenya isaanii irraa bu'aa argachuu irratti rakkoon isaan qunnama. Hawaasni baadiyaa kessa jiraatan humna, qabeenyaa fi dandeettii isaaniitiin waan haaraa uumuudhaan carraa hojii irraa fayyadamuu barbaadu. Haala baay'eedhaan akkaataa amma mul'atuun qonnaan bultoonni xixiqqaan gurmaa'ina hin qabnee fi gabaa irraa fagoo ta'an haala gadheen xiyyeeffannoo dhabsiisuu ni danda'a. Kana irratti jijjiirama fiduuf hawaasni baadiyaa, tarsiimoo kan akka babal'ina mala qonnaa, bakka xiqqaa irraa bu'aa guddaa argachuu, omisha adda addaa omishuu fi yeroo qonnaan hin jirretti hojii galii argamsiisu hojjechuu aadaa godhatee fudhachuu barbaachisa. Kanaaf, omisha isaanii dorgomaa gochuuf qulqullina itti dabaluu fi omishawwan qulqulluu gabaa gurguddaaf dhiheessuu barbaachisa.

Badii uumamuu danda'uuf of-qopheessuu (Preparing for risk)

Hojiilee baay'ee ulfaataa ta'an keessaa, yeroo tarsiimoo gabaa qopheessan carraa hojii haaraa waliin sadarkaa badii uumamuu danda'u sakatta'uu dha. Qonnaan bultoota hiyyeeyyii ta'an waliin yeroo hojjetamu akkaataa sadarkaan badii uumamuu danda'u addaan bahu beekuu barbaachisa. Akaakuu omishaa fi gabaa wal-cinaatti madaaluun carraa badii uumamuu danda'u addaan baasuun ni danda'ama.

Kutaa 3

Qophii fi Karoora (*Institutional preparation and planning*)

Xumura kutaa kanaa booda, Dhaabbanni dhimma kana geggeessu :

- *Sakatta'insa naannoo fi qooda fudhattoota jiran;*
- *Naannoo projektii adda baasuu danda'uu qaba.*

Yeroon Barbaachisu: Torban 2 hanga 3.

Odeeffannoo Saffinaan Sassaabuu (*Rapid Reconnaissance Survey*)

Akkuma qaama adeemsa karooraatti, dhaabni mijeessaa gabaa deggaru naannoo keessatti hojjetamuuf yaadame irraa odeeffannoo saffinaan argachuuf sakatta'iinsa adeemsisuu qaba. Odeeffannoon kun eessatti sochiin akka jalqabuu fi attamitti qooda fudhattoota gahumsa qaban waliin qunnamuun akka danda'amu hubannoo kennuu ni danda'a. Sakatta'iinsi torban tokko kan hin caalle odeeffannoo waliigalaa kan dhimmoota kanatti aansanii dhihaatan irratti xiyyeeffatu ta'uu qaba.

Dhimma Hawaasummaa

Odeeffannoo gahaa naannoo filatamee irratti, waa'ee seenaa, haala qilleensaa, baay'ina uummataa, garee hawaasaa fi ilaalcha isaa sakatta'uu.

Qabeenya Uumamaa

Biyyee gabbataa, bishaan, omisha hedduun beekamaa ta'uu, loon, qabeenya uumamaa, naannoo bareedaa ta'e, danddetti guddaa qabaachuu.

Qabeenya Omisha Naannoo

Sirna geejjibaa, bu'uura misooma gabaa, bal'ina lafa qonnaa.

Kaappitaala Hawaasummaa

Dhaabbilee fi *Ejensoota* naannootti hojjetanii fi maal akka hojjetan addaan baasuu; dhimmoota gabaan wal-qabatanii karoorsaman irratti hubannoo, fedhii, fi hirmaannaa isaan qaban addaan baasuu barbaachisa.

Dhaabbilee Hojii

Daldaltoota guguddaa wajjin waa'ee omishawwan guguddaa fi tajaajila gabaaa keessatti kennaman ilaalchisee dhiibbaa fi carraa jiru irratti yaada wal

jijjiiruu barbaachisa. Dhaabbileen omishawwan qopheessan, dhaabbilee guguddaa fi daldaltoota wajjiin waa'ee gabaa irratti yaada bal'aaban wal jijjiiru. Kennitoota tajaajilaa kan akka dhiheessii callaa guddistuu, faayinaansii xixiqqaa, fi Baankii wajjiin hojii investmentii jalqabuu irratti danddettiin fayyadamuuf yaada wal jijjiiru.

Guddina Gabaa Daldalaa

Sakatta'insa naannoo projektii dabalatee, ejensiin dhimma kana ogganu naannoo projektichi keessatti hundaa'aa jiru keessatti haalli gabaa bal'inaan uumamuu isaa hubachuu qaba. Qorannoon kun guyyaa 3 hanga 5 qofa kan fudhatu ta'uu qaba. Dhimma kana irratti geggeessitoota projektoota misooma qonnaa guguddaa waliin qunnamuun barbaachisaa dha.

Interpiraayizii Qonnaa fi Mijaa'ina Gabaaf Sadarkaa Gahumsa "Mana-keessaa" Sakatta'uu (Assesing levels of "In-House" Skills for Agroenterprise and Market Fasilitation)

Interpiraayiziin qonnaa damee hojii haaraa waan ta'eef, dhaabbileen beekamoon gahumsa mana-keessaa dandeettii gabaaf qaban madaaluudhaan misooma Interpiraayizii qonnaa fi gabaa irraa fayydamuu ni danda'u. Odeeffannoon kun haala jiru sakatta'uu fi bu'aa barbaadamu argachuuf sadarkaa ijaarsa dandeettii irratti murtee kennuuf kan gargaaru dha.

Dandeettii mana keessaa gamaaggamuu keessatti kennitoonni tajaajilaa adda duree ta'an dhimmoota kanatti aansanii dhihaataniif xiyyeeffannoo kennuu barbaachisa.

- Baay'ina hojjetootaa, kan sochii hojii Interpiraayizii qonnaatiif itti gaafatamummaa qaban;

- Ogummaa hojjeetootaa, muuxannoo fi sakatta'insa mana hojii, jechuun guyyota oggansaa, guyyoota gorsa qonnaa, fi guyyoota hojjetoota dirree;
- Gahumsa hirmaachisaa ta'e uumuu keessatti sadarkaa leenjii, kan akka (1) hirmaannaa uummataa (2) garee qonnaan bultootaa uumuu (3) dawwannaa gabaa, (4) xinxala gabaa, (5) karoora hojii (6) qusannoo fi liqii fi/ykn faayinaansii xixiqqaa, (7) misooma Interpiraayizii qonnaa, fi (8) misooma tajaajila hojii ni dabalata.
- Muuxannoo gahumsaa kanaan olitti tarreffameen, gahumsi kunniin gara hojiitti jijjiiramanii jiruu? Yoo kana ta'e bu'aan isaa maal ture?
- Sochii mijaa'ina gabaa keessatti deggarsa akka jiraatu taasisuuf leenjiif carraa argachuu.

Dhaabbilee Qooda Fudhattoota Filachuu

Interpiraayizii qonnaa guddisuun hojii wal-xaxaa ta'e dha. Hojiiwwanii fi hojjetoota gabaa keessatti diriirsuuf suuta jedhanii odeeffannoo sassaabuu fi dandeettii wal-qunnamtii ijaaruun barbaachisaa dha. Dhaaba tokko keessatti dandeettii barbaadamu hunda qabaachuun waan barama miti. Yeroo baay'ee hojii Interpiraayizii qonnaan milkaa'uuf dhaabbileen namoota hubannoon wal-fakkaataa ta'an uummata keessaas ta'e dhaabbilee dhuunfaa adeemsa hojii Interpiraayizii qonnaa akka gargaaran ni barbaachisu. qooda fudhattoonni sochii hojii ol-guddisuu (scaling up) keessatti hedduu ni barbaachisu. Gareen qooda fudhattoota qorannoo keessaa, barnoota keessaa yookaan misooma keessaa yeroo filu gaaffilee kanaan gaditti argaman of gaafachuu qaba.

1. Dhaabni filatamu gara fuulduraatti qabeenya qabaachuu fi qabaachuu dhiisuu isaa fi mijeessaa gabaa gargaaruuf fedhii qabaachuu yookaan fedhii qabaachuu dhiisuu isaa;

2. Dhaabni filatamu sochii hojii degaruuf kutannoo qabaachuu isaa;
 3. Qooda fudhattoonni Interpiraayizii qonnaa guddisuun adeemsa dheeraa , jechuun yoo xiqqaate gara hojiitti jijjiiruuf ji'a 6; yoo baay'ate ammoo xumuruuf ji'oota 36 fudhachuu akka danda'u beekuu fi beekuu dhiisuu isaanii; fi dhuma irratti;
 4. Yeroo kanaan olitti tarreeffame yoo fudhate dhaabni mijeessaa gabaa deggaruuf filatame ulaagaalee kanaan gaditti tarreeffaman guutuu ni danda'aa? Kan jedhu of gaafachuu barbaachisa.
- Dandeettii haaraa qooda fudhataan kun garee isaaf dabarsuu danda'u maal?
 - Kaayyoon isaa maal?
 - Kaayyoo kana galmaan ga'uuf dhaabni kun maal hojjechuu danda'a?
 - Dandeettii tekinikaa fi faayinaansii yookaan qabeenya barbaachisu qabaa?
 - Teessuma lafaa barbaadame irratti hojjechuu ni danda'aa?
 - Hojiiwwan Interpiraayizii qonnaatiin dandeettii ni qabaa?
 - Interpiraayizii qonnaa guddisuuf waadaa galuu ni danda'aa? yookaan fedhii qabaa?
 - Adeemsa hojii Interpiraayizii qonnaaf deggarsa maallaqaa kennuu ni danda'aa?
 - Dhaabbilee kan biraa kan akka qorannoo yookaan faayinaansii xixiqqaa waliin ta'ee hojjechuu ni danda'aa?
 - Hojjetoota hirmaachisummaa fayyadamuu irratti leenjifaman ni qabaa?

Qabxiwwan bu'uura ta'an kan biraa:

- Dhaabbatichi Projektii yeroon daangeffameen hojjechuu ni danda'aa? (fakkeenyaaf, waggaa 1 hanga 3) yookaan sagantaa yeroo dheeraa;

- Galmi isaa uummataaf dandeettii gahaa argamsiisuu ni danda'aa? yookaan gabaa caalaatti gahumsa qabu argachuuf ni dandeessisaa?
- Uummataaf wantoota barbaachisaa ta'an kan akka sanyii, meeshaalee adda addaa, liqii, fi loon dhiheesuu ni danda'aa? yookaan qooda deggarsa mijeessummaa caalmaa qabu raawwachuu ni danda'aa?
- Tarsiimoon jalqabbii fi xumura isaa maal? kan jedhu deebii argachuu qaba.

Yeroo baay'ee Interpiraayizii qonnaa guddisuun damee hojii haaraa waan ta'eef yoo xiqqaate dhaabni tokko (dhaabbileen) fi qooda fudhattoonni filataman dandeettii qaban irratti hundaa'uu dhisuu ta'a. Murtiin wal-qunnamtii ijaaruuf godhamu jabina hojii naannoo ogummaa irratti qabaniin, dandeettii rakkoof fala barbaaduuf qabaniin, naannoo kanatti fedhii hojjettoonni fi Interpiraayiziin qonnaa ummata maamila ta'eef qabu irratti ilaalcha qabaniin ta'uu danda'a. Yeroo tokko tokko wal-qunnamtiin waan cimuu adeemsa raawwii hojii sirriitti to'achuuf gargaara.

Dhaabbilee Garee Qonnaan bultootaa Gamaaggamuu

Interpiraayiziin qonnaa toora gabaa irratti kan xiyyeffate ta'uyyuu, yeroo baay'ee omishtoota yookaan garee qonnaan bultootaa gargaaruuf mijaa'inni gabaa barbaachisaa dha. Sababni isaas yeroo baay'ee qonnaan bultoonni toora dhiheessii keessatti walitti dhufeenya laafaa keessa waan ta'aniif dha. Ilaalcha keenyaan Interpiraayiziin qonnaa guddachuu kan danda'u yoo qonnaan bultoota hiyyeessa ta'an wajjin hojjechuu danda'e dha. Namoonni qabeenya qaban Interpiraayizii qonnaa haala milkaa'aa ta'een guddisuu danda'u. Qonnaan bultoota xixiqqaaf, qonnaan bultoota walitti sassaabuun yaada haaraa argachuu fi dorgomaa ta'uuf akka gargaaru agarsiisuun ni danda'ama. Mijeessaan gabaa yeroo hundaa hojiin qonnaan bultootaaf akka

gaarii ta'e addaan baasuu qaba; garuu seera qonnaan bultoonni gareen qofa hojjechuu qabu jedhu hin jiru.

Ummata tokko keessatti hawaasni adda addaa akkuma jirutti qonnaan bulaanis sadrkaa dandeettii fi ga'umsa adda addaa qaba. Mijeessaan gabaa dandettiin qonnaan bulaa itti gaafatamummaa hammam baachuu akka danda'u beekuu qaba.

Rakkoo qunnamuu danda'u dandeettii garee qonnaan bulootaa wajjin wal-simsiisuu (*Matching risk with farmer group competency*)

Yaadni Interpiraayizii qonnaa ga'umsa garee qonnaan bulootaa wajjin wal-simu uumuun; kaayyoon isaa qonnaan bultoonni jalqaba irratti itti gaafatamummaa barbaachisaa hin taane akka hin fudhanneef dha.

Mijeessaan gabaa garee isaa sadarkaa itti gaafatamummaa isaanii hubachiisuun barbaachisaa dha. Miseensonni garees akkaataa karoora hojii isaaniitti haala sadarkaa *invastimantii* barbaachisu, humna namaa barbaachisu, eenyummaa bitattootaa fi yoom akka kaffalamu ilaalchisee itti gaafatamummaa isaanii beekuu isaan barbaachisa. Mijeessaan gabaa gareen qonnaan bulootaa omishawwan attamii irratti xiyyeeffachuu akka qaban itti gaafatamummaa isaa waliin madaalee mirkaneessuu barbaachisa. Gareen qonnaan bulootaa omishawwan attamii irratti xiyyeeffachuu akka murteessan erga hubatamee booda hawaasa keessaa hammi tokko toora gabaa keessatti qooda akka fudhatan ni dandeessisa. Gareen qabeenya xiqqaa qabu itti gaafatamummaa xiqqaa fudhachuu kan qabu yoo ta'u, gareen qabeenya baay'ee qabu yookaan dandeettii gabaa guddaa ta'e qabu ammoo itti gaafatamummaa guddaa fudhachuu ni danda'a.

Sadarkaa Deggarsaa (*Level of intervention*)

Faayidaa deggarsa Interpiraayizii qonnaa babal'isuuf, mijaa'inni gabaa naannoo garee qonnaan bultootaa tokkotti, qopheessaa tokkotti, yookaan daldalaa tokkotti daangeffamee waggoota hedduuf turuu hin qabu. Kanaafuu, galmi isaa toora gabaa keessatti adeemsicha garee qonnaan bultootaa hedduu, qopheessitootaa fi daldaltoota hedduu keessatti akika hojjetamu kan barbaachisu dha.

Sadarkaa deggarsaa babal'isuun kan danda'amu ka'umsa qabatamaa ta'e irraa yoo jalqabe waan ta'eef, jalqabbiin isaa tarsiimoo dhiphaa ta'uu hin qabu. Kanaaf, mijeessaan gabaa garee qonnaan bultootaa wayitii deggaru keessatti bakka bu'aa guddaan argamuu danda'u hubannoo keessa galchuudhaan hojjechuu qaba. Toora gabaa filatame keessatti, mijeessaan gabaa, yoo xinnaate garee qonnaan bultootaa shan waliin jalqabuu fi wayitii omisha tokko booda babal'isuuf xiyyeeffachuu qaba. Xumura waggaa 2 booda mijeessaan gabaa yoo xinnaate garee qonnaan bultootaa 20, kan tokkoon tokkoon isaanii qonnaan bultoota 20 hanga 30 of-keessaa qabu tajaajiluu qaba.

Babal'suuf karoorsuu (*Planning for scale*)

Babal'isuun dhimma qaamni deggarsaa fi mijeessaan gabaa jalqaba irratti itti yaaduu qaban dha. Sababa guddaan garee hojii hundeessuu barbaachiseef babal'isuuf karoorsuu fi dhimmamtoota deggarsa bu'a-qabeessa qaban addan baafachuuf dha. Mijeessaan gabaa Interpiraayizii milkaa'aa marsaa tokko adeemsise jechuun gabaa addaan baasuu irraa kaasee hanga omishawwan gurguruutti jechuu dha.

Mijeessaan gabaa marsaa Interpiraayizii qonaa isa tokkoffaa erga xumuree booda naannoo projektii keessatti fedhii fi kutannoo kennitoota tajaajilaa sakatta'uu qaba. Manni hojii dhimmicha hordofu adeeemsa Interpiraayizii qonnaa jajjabeessuu qaba.

Yaaliin hojii erga milkaa'ee booda, sadarkaan itti aanu naannoo projektii keessatti qonnaan bultoota baay'ee qaqqabuuf babal'isuu dha. Adeemsi babal'isuu:

1. Gartoota baay'ee omishawwan filataman gabaa addaan bahee filatame keessatti akka gurguran jajjabeessuu qaba.
2. Gartoota baay'ee omishawwanii fi gabaa baay'ee keessatti akka hirmaatan jajjabeessuu qaba.

Deggarsa Maamila fi Dhiheessii Qabeenya *Fiisikaalaa* fi Faayinaansii

Misoomni baadiyaa invastimantii hawaasa keessatti karaa liqiitiin, yookaan gahumsaa fi tamsaasa tekinoooloojiitiin raawwatu dha. Investimentiin akkasii faayidaa guddaa uummataaf kennuu ni danda'a. Dhaabbileen misoomaa tokko tokko qabeenya yeroo murtaa'e itti fayyadaman qabu. Haala kanaan kennitoonni tajaajilaa hawaasa naannoo isaanii wantoota naannootti argamaniin deggaruu fi dandeettii omisha maamiltootaa guddisuu dandeessisuun ijaaruu barbaachisa.

Haala deggarsa yeroo ammaatiin, dhaabbileen misoomaa qabeenya muraasaan kan akka callaa guddistuu (fakkeenyaaf sanyii fi meeshaalee qonnaa) fi haala mijeessuu irratti xiyyeeffatanii jiru. Kaayyoon isaa ummanni dandeettii madda galii argachuu yookaan galii argachuun fayyadamuuf tarkaanfii akka fudhatu goochuu dha. Haa ta'u malee, dandeettii qonnaan bultoonni dhimma gabaa keessatti deebii kennuuf qaban haala jiruu fi

jireenyaa yookaan qabeenya hawaasa naannoo irratti hundaa’a. Hawaasni tokko tokko, , fakkeenyaaf, sababii kanatti aansanii jiraaniif hiyyummaa guddaa keessatti argama.

- Sababa haala qilleensaa irraa kan ka’e hir’ina nyaataa.
- Balaa kan akka waraana , hongee fi lolaa.
- Tasgabbii dhabiinsa siyaasaa.
- Gabaa irraa fagaachuu irraa kan ka’e madda galii dhabuu.
- Haala jireenya aadaa kan galii bu’aa-ba’ii irratti hundaa’e.

Haala kanaan kennitoonni tajajilaa adeemsa gabaatti darbuun dura haala qabeenya kuufachuu irratti murteessuuf ummataa fi dhaabbilee gargaarsaa wajjin hojjechuu qabu. Haa ta’u malee kennitoonni tajajilaa galmi isaanii qabeenya naannoo cimsuu fi gara caalutti ce’uu akka ta’e ifatti mirkaneessuu qabu.

Bilisaan kennuun kan hin jirre ta’uu

Yeroo baay’ee hojii gabaa mijeessuu keessatti gorsi gaariin bilisaan kan kennamu akka hin jirree hubachiisuu dha. Kun ammoo adeemsi misooma Interpretayizii qonnaa tooftaalee deggarsaa yookaan gargaarsa maallaqaatiin kan raawwatan waliin yoo ilaalamu harkifataa ta’ulle, adeemsi isaa fufiinsa kan qabu dha.

Qusannaa fi liqii

Waggootii darban keessatti itti fayyadamani liqii misooma baadiyaa keessatti beekamaa dhufeera. Dhaabbileen mit-mootummaa sirna liqii bal’inaan deggaraa turaniiruu. Rakkooleen hanqina liqii deebisuutiin wal qabatan dadhabbii maamiltoonni kisaaraaf furmaata kennuu dhabuu; dhaabbileen liqii haala fufiinsa qabuun jiraachuu dhabuu dhaabbileen mit-mootummaa baay’ee ta’an mudatanii jiru. Tooftaan qusannoo xixiqqaa kan haala baay’een

xiqqaa ta'een jalqabuun barsiisuun yaada qusannoo hubachiisuu keessaa isa tokko dha.

litti fayyadama liqii

Garee qonnaan bulootaa baay'eef carraan gabaa ni argama; kunis ta'uu kan danda'u deggarsa maallaqaa fi meeshaa yeroo gabaabaaf yoo taasifame qofaa dha.

Qonnaan bultoonni danddeettii qabaachuun isaanii kan beekamu ta'ee argamnaan, callaa guddistuu bifa tola ta'een kennuun akka hin barbaachifne yaadatamu qaba.

Haa ta'u malee, mijeessaan gabaa, kanneen akka sanyii, xaa'oo, farra ilbiisootaa, meeshaalee yookaan gejjibaa guuttachuu akka danda'an yoo addaan baase kennitoonni tajaajilaa qonnaan bulootaa meshaalee asiin olitti tarreeffaman akka bitan danddesisuu qabu. Yaadni hojii Interpiraayizii qonnaa qonnaan bultoonni walii galteen akka hojjetan dha.

Liqii keessatti hammatamuuf seera barbaachisu

Itti fayyadamni liqii gahumsa bulchiinsa maallaqaa barbaachisa. Bakka barbaachisaa ta'ee argametti kennitoonni tajaajilaa qonnaan bultoonni dhaabbilee faayinaansii xixiqqaa irraa liqii akka argatan mijeessuu qabu.

Yaaddoo yookaan *fandii* Interpiraayizii (*Risk or enterprise funds*)

Hojiin Interpiraayizii yaaddoo qaba. Naannoo hojii keessatti kisaaraan uumamuu ni danda'a. Kanaaf, adeemsa karoora keessatti haala kana galchuu fi itti gafatamummaas qooduu barbaachisa.

Gareen Interpiraayizii kanneen danddettii haraa barachaa jiran hojii haaraa bu'a-qabeessa ta'uu isaa otuu hin beekiin maallaqaa fi yeroo isaanii balleesu. Garee qonnaan bultootaa dagataman, yookaan hiyyummaa cimaa keessa jiran, akka Interpiraayizii qonnaa keessa galan jajjabeessuuf kennitoonni tajaajilaa gargaarsa maallaqaa gochuudhaan sochiilee kanatti aansanii jiran deggaruu qabu.

1. Karoora hojii qopheessuu.
2. Waldaa garee Interpiraayizii hundeessuu.
3. Omisha addaa irratti yaalii taasisuu.
4. Dhimmoota cimoo ta'an kan akka to'annoo qulqullina omishaa, saamsuu fi qabiinsa herregaa irratti leenjii kennuu.

Tarsiimoo keessaa ba'iinsaa (*Exit strategies*)

Akka filannoo muuxannoo babal'isuutti, ummataa fi garee qonnaan bultoota waliin hojjechuun yeroo meeqa akka fudhatu karoora baasuu barbaachisa. Kaayyoon isaa, dandeettiin ummata baay'ee yoo guddate yeroon garee qonnaan bultootaaf kenname tilmaamamuu fi beekamuu qaba.

Tarsiimoon keessaa ba'insaa yeroodhaan kan daangeffame dha. Fakkeenyaaf, waggoota lama hanga sadiif garee qonnaan bultootaa murtaawaaf gargaarsi ni kenname. Haaluma kanaan kennaan tajaajilaa inni jalqabaa dandeettii mana keessaa ijaaruuf, adeemsa hojii wajjin wal-baruu fi garee qooda fudhattootaa fedhii qaban ijaaruuf waggoota 1 hanga 2 garee qonnaan bultootaa filataman wajjin dabarsuun jalqaba.

Waggoota sadii hanga shaniitti kennaan tajaajilaa hojii dirree irraa deebi'ee walitti-hidhiinsa gabaa fi babal'ina misooma Interpiraayizii qonnaa irratti xiyyeeffacuu qaba.

Waggoota ja'aa hanga toorbaa keessatti adeemsi Interpiraayizii qonnaa garee qonnaan bultootaa filatamaniin babal'achuu qaba. Kanaaf, kennaan tajaajilaa misooma hojii naannoo deggaruu irratti xiyyeeffachuu qaba.

Waggoota 8 hanga 10 keessatti dhaabbileen bay'een, haala wal-fakkaatuun garee qonnaan bultootaa cimsuuf hojjechuu ni danda'u.

Gabatee 2: Ce'insa Tarsiimoo Keessaa Ba'insaa Wagga 5 hanga 10 kan Agarsiisu

	Ji'a 6	Wagga 1 - 2	Wagga 2 - 5	Wagga 6 - 7	Wagga 8 - 10
Kennitoota Tajaajilaa	<ul style="list-style-type: none"> Dorgommii uumuu Garee fedhii qabu jajjabeessuu 	Sirna hordoffii fi gamaaggamaa diriirsuu	<ul style="list-style-type: none"> Garee qooda fudhattoota fedhii qaban waliin babal'isuu irratti xiyyeeffachuu Qooda fudhattoota kan biraaf leenjii kennuu Kennitoota Tajaajila Misooma Hojii waliin adeemsa hojii jajjabeessuu 	<ul style="list-style-type: none"> Kennitoota Tajaajila Misooma Hojii gamaaggamuu Qonnaan bulaa Kennitoota Tajaajila Misooma Hojii waliin qunnamsiisuu Qonnaan bulaa hojii uumtota sadarkaa ol'aanaa waliin qunnamsiisuu Imaammataa fi jijjiirama irratti hojii jajjabeessuu 	<ul style="list-style-type: none"> Tajaajila bal'aa kan akka Faayinaansii fi odeeffannoo gabaa irratti xiyyeeffachuu Hojii Imaammataa fi kaka'inaan wal-qabatan jajjabeessuu
Garee Qonnaan bulaa	<ul style="list-style-type: none"> Qonnaan bultoonni garee gabaatti ni gurmaa'u Marsaa Interpiraayizii sadarkaa shaakalaa ni jalqabu 	<ul style="list-style-type: none"> Qusannoo ni jalqabu Adeemsa hordoffii fi gamaaggamaa ni beeksisu Interpiraayizii ni babal'isu 	<ul style="list-style-type: none"> Qonnaan bultoonni omisha haaraa irratti xiyyeeffatu Qabiinsa ragaa faayinaansii fi hordoffii ni cimsu Interpiraayizii fooyyessuuf toora gabaa filatame keessatti qo'annoo ni geggeessu 	<ul style="list-style-type: none"> Omishaalee filatamaniif qonnaan bultoota kan biraa waliin qunnamuu Adeemsa waldaa hundeessuu jalqabuu 	<ul style="list-style-type: none"> Guddina gurgurtaa omishaa deggaruuf tajaajilaaf kaffaluu Waldaalee kaampaanotaa qunnamuu yookaan uumuu
Qooda fudhattoota	Marsaa Interpiraayizii jalqabaa hubachuu	Sagantaa leenjii keessa galuu	<ul style="list-style-type: none"> Garee qonnaan bultootaa haaraa fi qooda fudhattoota waliin adeemsaalee babal'isuu Argannoo saffisissuuf qo'annoo jalqabuu 	<ul style="list-style-type: none"> Garee Kennitoota Tajaajila Misooma Hojii waliin hojjechuu Qooda fudhattoota argannoo addaa qaban waliin qunnamuu 	Sektara qonnaa keessatti gahee addaa fudhachuu

Gabatee 2: Itti fufe.

	Ji'a 6	Waggaa 1 - 2	Waggaa 2 – 5	Waggaa 6 - 7	Waggaa 8 - 10
Qorattoota	<ul style="list-style-type: none">Gabaa haaraa adda baasuuf garee qonnaan bultootaa fi kennitoota tajaajilaa waliin hojjechuuToora gabaa filatame deggaruuf argannoo tekinooolojii irratti hojjechuu		<ul style="list-style-type: none">Dandeettii naannoo kan tekinooolojii bu'a qabeessa ta'e dhiheessuuf gargaaru babal'isuuf kennitoota tajaajilaa waliin hojjechuuBu'aa dabaluuf daldaltootaa fi qopheessitoota sadarkaa ol'aanaa waliin hojjechuu	<ul style="list-style-type: none">Dandeettii naannoo kan tekinooolojii bu'a qabeessa ta'e dhiheessuuf gargaaru babal'isuuf kennitoota tajaajilaa waliin hojjechuuTekinooolojii bu'a qabeessaa fi gurmaa'insa hawaasummaa fudhachuu	<ul style="list-style-type: none">Adeemsa argannoo haaraa itti fufuu
Qooda fudhattoota Kennitoota Tajaajila Misooma Hojii			Tajaajila ciccimoo kanneen toora gabaa filatamanii fi bu'a qabeessa ta'aniin walitti hidhiinsa qaban adda baasuuf garee qonnaan bultootaa waliin hojjechuu	Tajaajila deggarsaa itti fufsiisuuf adeemsa kaffaltii uumuu	Kennitoonni tajaajilaa adda ta'an ni uumamu
Hojii uumtota sadarkaa ol'aanaa			<ul style="list-style-type: none">Walitti hidhiinsa gabaa cimsuuf sadarkaa toora gabaa haaraa garee qonnaan bultootaa bu'a qabeessa ta'an waliin hojjechuuTekinooolojii haaraan akka madduuf qorannoo waliin qunnamuu	<ul style="list-style-type: none">Qopheessitoonni jalqabaa gara baadiyaatti dhiibamuQopheessitoota garee qonnaan bultootaa waliin qunnamsiisuuf carraa qopheessii haaraa adda baasuu	Odeeffannoo gabaa irratti hundaa' uudhaan gabaa haaraan ni uumama,

Kutaa 4

Akkaataa Hawaasa Waliin Hojjetan

Xumura kutaa kanaatti mijeessaan gabaa:

- *Hubannoo gaarii dhimmoota hirmaachisummaa barbaachisaa ta'an qabaachuu;*
- *Qooda fudhattoota fedhii qaban dhimma hirmaachisummaa irratti leenjii kennuu;*
- *Dhimmoota hirmaachisummaa daran hin beekkamne irratti shaakala gochuu qaba.*

Hawaasa waliin hojjechuu

Adeemsi hojii Interpiraayizii qonnaa sadarkaalee hirmaannaa garee qonnaan bulootaa fi qooda fudhattoota biraa keessatti fudhatamuu qaban of keessaa qaba. Adeemsi wal-ga'ii fi hojiin karoora wal-amanuu fi hirmaannaa cimaa

ijaara. Ummata waliin hojjechuun adeemsicha keessatti dhimma baay’ee barbaachisaa ta’ee dha.

Mijeessaan gabaa deggarsa hojii Interpiraayiziif godhamu yeroo murtaawaa ta’e qofaaf akka itti fufu ummataaf ifa gochuu qaba. Akkuma maqaan isaa nutti agarsiisuutti mijeessaan gabaa shoora ol’aanaa taphata; mijeessaan gabaa omishawwan fi tajaajila hin dhiheessu.

Dhimma korniyaa fi sona aadaa

Filannoolee hojii milkaa’aa ta’an guddisuu keessatti, key social values of trust, amanamuummaa, wal gargaarsa garee fi itti gaafatamummaa irratti walli galuun sona hawaasummaa keessatti dhimma barbaachisaa dha. Hojiin misooma Inter piraayizii qonnaa danddeettii guddisuu fi Interpiraayizii naannoo ijaaruudhaan galii guddisuu qofaan otuu hin ta’in, wal-qixxummaa korniyaa fi itti gaafatamummaa hawaasummaa babal’isuu qaba.

Naannolee baadiyaatti dubartoonni hojii maatii keessattis ta’e hojii qonnaa irratti shoora ol’aanaa taphatu. Haa ta’u malee, hojiin isaanii yeroo baay’ee fudhatama hin qabu.

Murtii kennuu irrattis yeroo baay’ee xiyyeffannaan hin kennamuuf. Yeroo baay’eef itti fayyadamiinsa dhiiraan wal-qixa ta’e hin qaban. Kanaaf, mijeessaan gabaa fedhii fi sona dubartootaaf xiyyeeffannaa guddaa kennuu qaba.

Hawaasa beekuu

Hojii ol’aanaa mijeessaan gabaa hojjechuu qabu naannoo tokko keessatti waa’ee maamiltootaa sirriitti beekuu fi isaan wajjiin wal -qunnamtii amanamaa

ta'e gochuu dha. Kun ammoo kan ta'uu danda'u haawaasicha kakaasuu fi mariidhaan ta'a.

Dubartootaa fi miseensota haawaasa xiqqaa ta'an kan akka dargaggootaa fi namoota **HIV** wajjin jiraataniif kessattuu haawaasa kakaasuun kan jalqabu bulchaa haawaasichaa, jaarsolii biyyaa, dura bu'oota naannoof waa'ee sagantichaa oddeeffannoo kennuun ta'a.

Waan kana ta'eef bulchaan naannoo sanaa sagantaa kanaaf hayyama kennuu fi haawaasichi wal-ga'ii jalqabaaf akka qophaa'an taasisa.

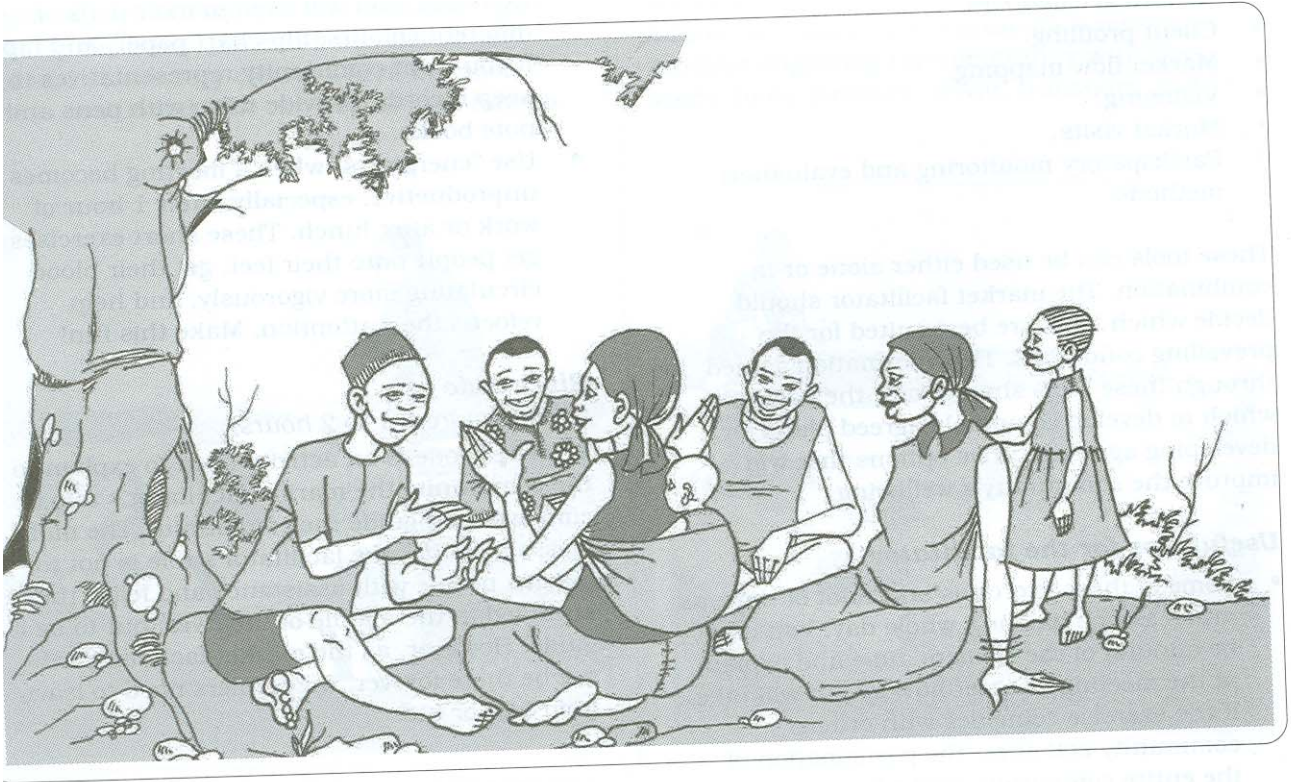
Fakkeenyaaf, dura bu'aan naannoo sanaa waa'ee hojii hojjetamuuf jiru ummataaf ifa erga godhee booda jiraattota naannoo wal-ga'iif waama. Wal-ga'iin akkanaa sagantaan gara fuulduraatti godhamu fudhatama akka qabu gargaara.

Haawaasni xiqqoon yoo hirmaateyyuu haawaasni hunduu oddeeffannoo argachuu danda'a; yookaan ni argata. Miseensonni tokko tokko carraa barachuu argachuu danda'u; warri kaan ammoo wal-ga'i jalqabaa irratti hundaa'anii saganticha irratti hirmaachuu barbaadu. Geggeessitoota naannoo irraa gargaarsa argachuun guddina haawaasaa keessatti tarkaanfii jalqabaa ti.

Wanti biraan ammoo mijeessaan gabaa haawaasicha wajjin wal-qunnamtii cimaa ijaaruuf miseensota haawaasichaa wajjin yaada wal-jijjiiruun akka tarkaanfii jalqabaatti fudhatama. Miseensoota haawaasichaa irraa gorsa fudhchuuf yeroo kennuu qaba.

Ofitti-amanummaa cimsuu

Jalqaba irratti wal-ga'iin barbaachisaa dha. Mijeessaan gabaa carraa waa'ee ummataa yookaan haawaasa naannoo hojiif filatame irratti jiraatan beekuu fi itti fayyadamuu qaba. Odeeffannoon kun mijeessaan gabaa fi kennitoota tajaajilaa waa'ee carraa akkanaa fi waa'ee rakkoollee haawaasicha mudatu akka beekan gargaara.

Qonnaan bultoonni tokko tokko sochii mijeessaan gabaa taasisu irratti shakkii qabaachuu ni danda'u. Warri kaan ammoo wal-ga'ii yeroo jalqabaaf godhamu irratti argamuuf (hirmaachuuf) diduu ni danda'u; yookaan ammoo sirumaayyuu wal-ga'ii irratti hin hirmaatan ta'a. Waan kana ta'eef mijeessaan gabaa qonnaan bultoonni wal-ga'ii irratti kallattiin akka argaman, akka wal-baran, hojii kana keessatti maaliif akka galan akka beekanii fi yaada wal-jijjiiruuf walabummaan akka isaanitti dhaga'amu rakkoo kana furuu qaba. Qonnaan

bultoonni hiyyeessa ta'an yeroo baay'ee qonnaan bultoonni badhaadhaa ta'anii fi kan baratan akka hasa'aniif ni callisu. Mijeessaan gabaa karaa ifa ta'een yookaan karaa banaa ta'een qonnaan bultoota wajjin hojjechuun wal-amanuu fi hirmaannaan gaarii ta'e argamuu ni danda'a.

Akkaataa Hirmaachisummaa Rakkoolee Hawaasaa Addaan Baasuu fi Qophii Karoora Gabaa (*Participatory tools for Community Diagnosis and Market Planning*)

Hawaasa beekuu fi odeeffannoo karaa hirmaachisaa ta'een sassaabuuf "*CIAT's enabling rural innovation team*" maloota kanaan gaditti argamanitti fayyadama.

- Mallattoo lageenii;
- *Maappii* qabeenya hawaasaa;
- Wayitii omisha midhaanii;;
- Sadarkaan kaa'uu, galmeessuu fi madaaluu;
- Galmee seenaa;
- Haala buufata maamiltootaa;
- *Maappii* sochii gabaa;
- Ilaaluu;
- Daawwii gabaa;
- Tooftaa hordoffii fi gamaaggama hawaasa hirmaachisu.

Maloota kanaan olitti tarreeffaman qofa-qofaan yookaan waliin fayydamuun ni danda'ama. Mijeessaan gabaa haala jiruuf mala kamtu gaarii yookaan mijaawaa akka ta'e filachuun murteessuu qaba.

Qabannoo Barbaachisaa Mijeessaaf Gargaaru (*Useful tips for the facilitator*)

Sochiin tokko tokko yeroo baay'ee fudhachuu ni danda'a; guyyaa tokko yookaan guyyaa walakkaa fudhachuu ni danda'a. Yeroo qonnaan bultootaa yaaduu fi walga'ii irratti yeroo hammam akka fudhatu ibsuu barbaachisa. Sochii hojii hawaasichaa baay'ee barbaachisaa ta'een yoo walitti dhufe hawaasicha wajjin waliigaluun ni danda'ama.

- Yeroo hunda walga'iin yeroo eegame caalaa akka adeemsifamu karoora baasi; sababni isaas hawaasni baay'ee dhimmoota sassaabuuf, hiikuu fi murtii irra ga'uuf yeroo waan barbaadaniif;
- Walga'icha of barsiisuu fi miiltota kee barsiisuun eegali; maal akka hojjetamuu fi maaliif akka hojjetamu ibsi; qonnaan bultoonni of akka barsiisan yeroo kenni;
- Gilgaalli guyyaa guutuu yoo fudhate qonnaan bultoonni nyaata akka argatan taasisi; kun ammoo hawaasichaaf kaffaltii kaffaluun yookaan ammoo dhugaatii lallaafaa, *daabboo*, boqqolloo fi ruuzii fiduudhaan jechuu dha. Kun ammoo haala hawaasichaa irratti hundaa'a. Itti gaafatamummaa kee hawaasichaafis qoodi.
- Namni baay'een walga'icha irratti yoo argame garee xixiqqaa uumi; kun yeroo baay'ee hirmaannaa cimsa. Gareedhaan hojjechuun yeroo walga'icha gaggeessuuf oolu xiqqeessuu ni dandeessa. Karaa biraatiin ammoo odeeffannoo baay'een akka sassaabame mirkaneessuu dandeessa.
- Malawwan yeroo xiqqoo keessatti odeeffannoo hojii Interpiraayizii qonnaaf barbaachisan sassaabuuf gargaaran fayyadami.
- Odeeffannoo sassaabuuf maloota xiqqoo of eeggannoon fili.
- Walga'iiwwan qophaa'an irratti argami; gilgaalawwan baay'eef peennaawwan halluu adda addaa qaban, waraqaa guddaa fi teeppii

(kaaseetii), bakka bu'oonni hawaasaa kan akka teeppii yoo barbaadan peennaa fi yaadannoo kenniif.

- Yammuu walga'ichi mufachiisaa ta'aa dhufu wantoota qalbii namaa kakaasan fayyadami; gilgaalota gaggabaaboo kennuun gara fedhii hawaasaatti duufuu; dhiigni isaanii sirriitti akka socho'uu fi waan hojjechaa turan irratti qalbii isaanii akka sassaabbatan taasisuu.

Ce'umsa lagaa (*River Code*)

Sochiin kun hawaasicha jajjabeessuu fi karaa agarsiisuuf shoorri mijeessaa gabaa maal akka ta'e kan agarsiisu dha.

Ergaa guddaa sochiin kun dabarsu hojiin mijeessaa gabaa uummata gargaaruu qofaa otuu hin ta'in karaa agarsiisuu akka ta'e dha. Haa ta'u malee mijeessaan gabaa yeroo hundumaa qonnaan bultoota wajjin turuu waan hin dandeenyeef qonnaan bultoonni isaa/ishii irraa barachuu qabu. Gilgaala kana hojjechuuf haada (funyoo) barbaachisaa. (qarqara lagichaa bakka bu'uuf) waraqaa xixinnoo (geengoowwan gurguddaa lafa irratti kaasuu qaba) dhagaalee laga keessa jiran bakka bu'uuf (dhagaalee lagicha ce'uuf gargaaran)

Kana booddee mijeessaan gabaa garee qonnaan bultootaa keessaa namoota sadii filatee maal akka hojjetan isaanitti hima. Namoota taa'anii ilaalaa jiraniif ammoo qarqara lagaa akka taa'anii fi namoonni lama ammoo lagicha ce'uuf yaalaa akka jiran isaanitti hima. Kana booda gilgaala kana gareen akka diraamaa godhe agarsiisa.

Jalqaba irratti namoonni lama laga ce'uuf yaadu; namni tokko kennaa tajaajilaa kan bakka bu'u; namni kaan qonnaan bulaa dugda isaa/ishii irra taa'ee ce'uuf yaala. Dugda isaa irratti fe'ee ceesisuun salphaa akka hin taane

ilaala; itti fufuufis baay'ee dadhaba. Kana booddee namicha dugda isaa/ishii irra ture gidduu lagichatti buusee bakka duraan turetti deebi'a.

Lammata irratti hojiin lagicha ce'uuf nama sanumaan (kennaa tajaajilaan) irra deebi'uun hojjetameera. Adeemsa kana irratti garuu kanaan tajaajilaa namicha biraa dugda isaa irratti hin fe'in malee haarka isaa /ishii qabatee dhagaan itti aanu eessa akka ta'e haala ifa ta'een agarsiiseera.

Namoonni lama kunniin laga kana ce'uuf yeroo fudhataniiru; garuu namicha lammaffaaf dhagaan itti aanu eessa akka jiru agarsiisun lagicha ce'aniiru.

Lagicha erga ce'anii booda gammachuu isaanii ibsan. Namichi qonnaan bulaan lagicha akka ce'u gargaare erga "nagaatti" jedhee booda ni deema. Qonaan bulaa karaa isaa arge gara qarqara lagichatti deebi'a.

Sadaffaa irratti namichi lagicha ce'uu danda'e namoota ilaalaa turan keessaa tokko fudhatee lagicha attamitti akka ce'u agarsiisa. Garuu akka duraaniitti harka isaa hin qabatu. Haa ta'u malee karaa ittiin deemuu qabu qofa agarsiisa. Diraamichi yemmuu xumuramu mijeessaan gabaa waa'ee diraamichaa (maal akka bakka bu'e) marii bana. Hiikkaan diraamaa kanaa lagichi rakkoo dha. (challenge) hiikkaa Interpiraayizii qonnaan lagichi carraa gabaa haaraa argachuuf hojii hojjetamuu qabu dha.

Qarqarri lagichaa inni jalqabaa (gama kanaan) argamuun haala ammaa haawaasichi irra jiru kan agarsiisu dha. Qarqarri lagaa inni biraan ammoo bakka hawaasichi ta'uu barbaadu dha. Kaayyoo isaanii guutuuf miseensonni hawaasichaa lagicha ce'uu qabu.

Diraamichi namoota (taatota) 3 of keessaa qaba. Taatonni 2 qonnaan bultoota; inni tokko ammoo mijeessaa gabaa ti. Haala tokkooffaa irratti mijeessaan gabaa waan hundaa qonnaan bulaaf kenna. Kana yammuu jennu kennaan tajaajilaa qonnaan bulaa sanyii, meeshaalee qonnaa, xaa'oo, liqii, fi geejjiba kenna.

Fakkii: "Fe'isa baachuu"

Fakkii: "Mee waliin haa hojjennu"

Fakkii: " Waliin ce'uu"

Haata’u malee, yeroo xiqqoo booda tajaajila haala kanaan itti fufuuf ni dadhaba; keessattuu yeroo projektiin xumuramu. Haalli akkanaa yammuu uumamu qonnaan bulaan akkamitti ce’uu akka danda’u waan hin beekneef qophaa hafa. Kana jechuun fe’amee deemaa waan tureef yammuu tajaajilli dhaabbatu karaa wal fakkaataa irratti itti fufuuf hin danda’u. Fakkeenya lammaffaa irratti kennaan tajaajilaa qonnaan bulaa kan jajjabeesse akka duraaniitti dugda isaa irratti fe’uu otuu hin taane dhagaa itti aanu agarsiisuudhaan. Yeroo kanatti qonnaan bulaan ce’uuf yeroo fudhateera, garuu kenna tajaajilaa wajjiin hojjechuun achi ga’eera. Tuqaa kana irratti kennaan tajaajilaa ol adeema. Haata’u malee qonnaan bulaan lagicha akkamitti akka ce’u bareera; kanaaf bakka duraan turetti deebi’uu fi namoota biraaf gargaarsa kennuu ni danda’a.

Fakkii: "Waliin taanee milkaa'uu ni dandeenya"

Diraamicha booda mijeessaan gabaa diraamichi maal akka bakka bu'e, eenyu maal akka hojjetee fi kun ammoo yaada Interpiraayizii barachuu fi hawaasa aangessuu wajjin akkam akka wal simu marii bana.

Maappii qabeenya hawaasaa (Community resource map)

Dhimmi kun hawaasa yookaan qe'ee tokko wajjin kaartaa hojjechuuf kan fayyadu dha. Kana jechuun waa'ee qabeenyaa fi teessuma lafa naannoo sanaa oddeeffannoo bal'aa kan qabu dha. Kun miseensota hawaasichaa wajjin yookaan garee qonnaan bulootaa mijeessaan gabaa keessatti hojjetu wajjin hojjetamuu danda'a. Kaartaan qabeenya uumataa kan jalqaba irratti itti hojjetamu ta'uu qaba. Sababni isaas uummaticha waan kakaasuu fi hirmaannaa waan mirkaneessuuf dha.

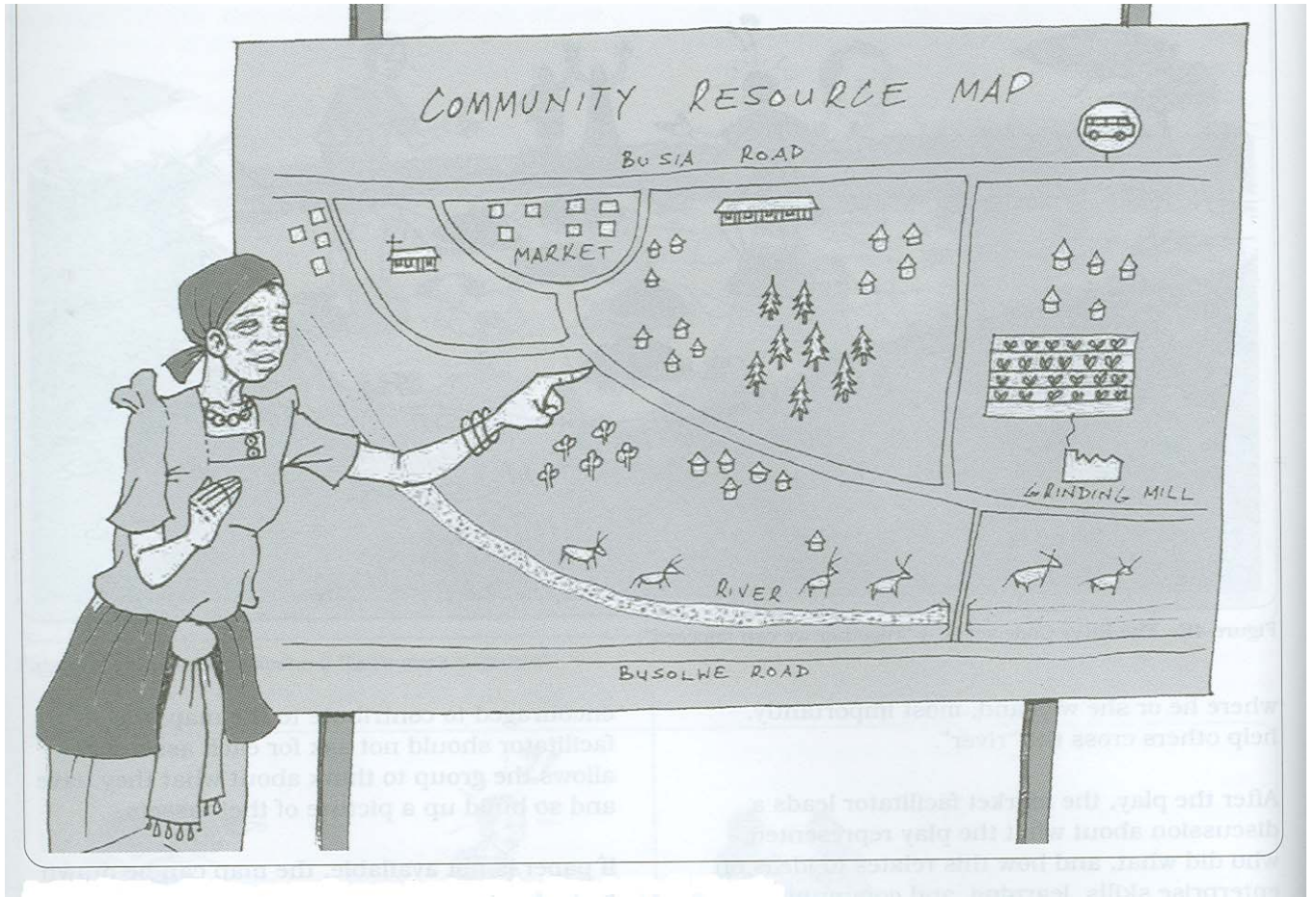
Jalqaba irraatti mijjeessaan gabaa qonnaan bultoonni daangaa irraa jalqabanii kaartaa naannoo isaanii akka kaasan gaafata. Kana booda kaarticha irratti wantoonni adda addaa kan akka manneen jireenyaa, bakkeewwan amantaa, manneen barumsaa, kilinikoota, karaawwan lafa qonnaa, bishaan fi kan kana fakkaatan qonnaan bultoonni chaartii irratti kaartaa akka kaasan maarkariin isaaniif kennama. Qonnaan bulaan hundumti kaarticha irratti waan tokko akka kaasu ni jajjabeeffama.

Mijessaan gabaa qabeenya hunda gaafachuu hin qabu; garuu maal akka qaban akka yaadanii fi fakki qabeenya isaanii akka kaasan yeroo kennu qaba. Waraqaan yoo dhabame qabeenyaa fi teessuma lafa naannoo sanaa agarsiisuuf wantoota kan akka dhagaa, suphee, fuduraalee, fi biqiltoota adda addaa fayyadamuun lafa irratti kaartaa kaasuun ni danda'ama.

Mijeessaan gabaa sochii hojii gabaa isaaf wanti barbaachisaa ta'e maal akka ta'ee fi wantootni gabaa keessa akka hin seenne isaan taasisan maal akka turan namoota gaafachuu qaba. Mijeessaan gabaa namni kamiyyuu ofii isaaf qofa kaartaa akka hin kaasne to'achuu qaba. Xumura gilgaalichaa irrati miseensonni baay'een gilgaala kana irratti hirmaachuu qabu. Yoo danda'ame footoon kaartaa kanaa ka'uu qaba.

Wayitii omishaa (Seasonal Calendars)

Wayitiin omishaa (seasonal calendars), qonnaan bultoonni amala qonnaa itti fayyadamaa turan, waggaatti si'a meeqa akka omishan galii isaanii fi wabii nyaataa wajjin akkamitti akka wal-simsiisan, jireenyi isaanii maal akka fakkaatuu; fi kanaafis waggaa guutuu humna barbaachisu beekuuf kan gargaaru dha. Kun, rakkoolee jiranii fi sochii taasifamaa jiru agarsiisuu fi carraalee omishaa sadarkaa gadii irraa hanga sadarkaa ol'aanaatti jiru adda baasee madaaluun mijeessaan gabaa toora omishaa murteessuuf, jechuun sanyii yookaan omisha haaraan yammuu dhufu beekuuf carraa Interpiraayizii sakatta'uuf yeroo mijataa ta'a. Fakkeenyaaf wayitii hanqina roobaatti omishtummaan hir'isuu waan danda'uuf qonnaan bultoonni omisha yookaan sanyii yeroo gabaabaa qorachuu barbaadu ta'a; humni namaa wayitii akkanaatti baay'inaan waan argamuuf Projektii diriirsuuf yeroo garii dha ta'a. Mijeessaan gabaa waraqaa irratti ji'oota wagga Amajjii hanga Muddeetti barreessee yeroo kana keessatti qonnaan bultoonni hojii qaban akka guutan gaafachuu danda'a; qonnaan bultoonni ji'oonni kam rooba akka qaban fi ji'oonni kam akka gogaa ta'an agarsiisuu fi waa'ee sochii rakkoolee kan akka yammuu ilbiisoonni baay'atan, dhibeen biqiltootaa yammuu ka'u, yammuu karaan cufamu, yookaan yammuu gabaan bal'inaan dhiheessu irrattis oddeeffannoo gahaa ta'e kennuu qabu. Mijeessaan gabaa carraa kanaa fi rakkoo kana waggaa tokko keessatti hubachuuf yaaluu qaba.

Fakkii: Maappii qabeenya hawaasaa ganda tokkoof qophaahe.

Omishaaf sadarkaa kennuu fi galmeessuu (*Product ranking and Scoring*)

Malli kun garee qonnaan bulootaa waliin kan fayyadduu fi hawaqasichaan maaltu akka omishame, hammam akka omishamee fi maliif akka omishame beekuuf gargaara. Mijeessaan gabaa sanduuqa adda addaa omisha midhaanii, loonii fi omisha galii guddaa kaasuu qaba. Sanduuqawwan kanaaf omishawwan omishaman tarreessuu qaba; adeemsi itti aanu omishawwan kanaaf sadarkaa kenmuu dha.

Sadarkaa kennuuf omishoonni omishaman barbachisummaa isaanii ibsuuf ulfinni isaanii madaalamu qaba; qonnaan bulaan tokko tokko akka filu

gaafatamu danda'a, yookaan omisha barbaachisaa dha jedhu. Cinaa isaa dhagaa kaa'uu danda'a. Qonnaan bultoonni dubbisuu hin dandenyellee akka guutumaan guutuutti hirmaataniif fakkii fayyadamuun ni danda'ama.

Ulaagalee asii gaditti argaman fayyadamuudhaan omishawwan dorgomsiiisuun ni dana'ama. 1) wabii nyaataan 2) galii argamsiisaniin 3) qulqullinaan 4) qabiyyee nyaataatiin yookaan 5) galii dubartootaan yookaan faayidaa qorichummaan ta'uu ni danda'a. Omishawwan dorgomsiiisuu irratti wanti mijeessaan gabaa beekuu qabu omishni sagalee baay'ee argatu akka omisha baay'ee barbaachisaa ta'etti fudhatama. Mijeessaan gabaa qabxii erga sassaabee/bdee booda qonnaan bultoonni hunduu waliigaluu isaanii mirkaneessuuf wal-ga'ii gochuu qaba. Malli biraa ammoo walitti qabanii dorgomsiiisuu dha. Mala kanaan, qonnaan bultoonni omishawwan lama erga qoratanii booda isa kamtu caalaa barbaachisaa akka ta'e agarsiisu. Barbaachisummaan isaa qonnaan bultoonni omisha beekaniii akka filatan taasisuuf dha.

Gilgaalli kun yammuu adeemsifamu mariin akka irratti adeemsifamee fi gareen hunduu barbaachisummaa sadarkaa kennuu beekuu isaanii mirkanessuun barbaachisaa dha. Gilgaalli kun garee qonnaan bulootaa wajjin yoo hojjetame oddeeffannoon barbaachisaa ta'an sassaabamuu qabu:

- Namoota garee keessa jiran meeqatu omishawwan mariin irratti gegeeffame omishan ?
- Bakka gabaa omishawwan kanaa.
- Haala gabaa (gatii) baay'ina dhiheessii fi qulqullina barbachisaa ta'e.
- Lakkoofsa daldaltoota hirmaatan.

Oddeeffannoon asii olitti tarrefame projektii shaakalaa fi omisha filachuuf yoo gargaare mijeessaan gabaa yaada isaa gara omisha yeroo gabaabaa keessatti omishamu galii guddaa argamsiisu, gabaa keessatti barbaadamaa kan ta'ee fi miseensota garee qonnaan bulootaa baay'een omishamutti deebisuu qaba.

Haala seenaa wayitii omishaa fi gabaa *(Historical calendars with a focus on marketing)*

Dhimmi kun odeeffannoo waa'ee haala qonnaan bultoonni waggoota 5 hanga 10 darban keessa turan agarsiisuuf fayyada. Hawaasni yeroo irraa yerootti waan jijjiiramuu fi baay'een isaanii burqaa baay'ee irraa gargaarsa waan argataniif mijeessaan gabaa yeroo darbe keessatti waan uumame beekuu qaba. Fakkeenyaaf yeroo darbe keessatti rakkoon hawaasa qunnamee turee ? Rakkoon qunname yoo jiraate rakkoo siyaasaa moo kan uummama ti ? Hawaasicha hammam miidhe? Hawaasichi sochii yookaan jijjiirama haaraan fayyadamee jiraa? Waggoota 4 hanga 5 darban keessatti gabaan hammam jijjiirame? Hawaasichi jijjiiramoota armaan olii hammam akka dandamate qorachuun jabina carraa fi ilaalchaa qunname yoo jiraatee fi hawaasichi qabu mijeessaan haala gaariin baruu ni danda'a. Qonni qabeenya uumamaa irratti hirkataa waan ta'eef mijeessaan gabaa gama qabeenya uumamaatiin jijjiirama maaltu akka uumame irra caalaa qulqullina isaa irratti jijjiiramni maaltu akka uumame beekuu qaba. Sababa dhiqama biyyeetiin omishtummaan hir'iseeraa? yookaan qabiinsa lafaa irratti Imaammata haaraan ba'eeraa? Kan jedhu beekuuf gargaara.

seenaan wayitii omishaa fi gabaa qonnaan bultoonni jijjiiramaaf attamitti deebii akka kennan akka ilaalanii fi bu'uura qabeenya isaanii irratti dhiibbaa isaan qaban beekuuf gargaara.

seenaa wayitii omishaa fi gabaa qopheessuuf, mijeessaan gabaa wantoota armaan gadii guutuu qaba.

- Uummatni hamman yaadachuu akka danda’u gaafachuudhaan, yeroo baay’ee namoonni kan yaadatan wantoota gurguddaa ta’an waan ta’eef mijeessaan gabaa kana qopheessuuf dhimmoota kanaan olitti akka gaaffiitti ka’aa turan fayyadamuu qaba.
- Kana booda wantoota waggaa waggaatti uumaman kan qonnaan bultoonni yaadatan mijeessaa gabaatiin waan hundumtuu galma’ee mirkanaa’uu qaba. Qonnaan buloota manguddoo ta’an gilgaala kana keessatti hirmaachisuudhaan mirkaneessuun barbaachisaa ta’a. Sababni isaa manguddoonni waan baay’ee yaadachuu fi yeroo dheeraa himuu waan danda’aniif.
- Qonnaan buloota waliin waa’ee dhimmota naannoo isaanii jijjiiranii fi haala qonna isaanii jijjiiran irratti mari’achuu.
- Seenaa wayitii irratti akka mari’atan taasisuun qonnaan buloota jajjabeessuuf, kun ammoo murtii qonnaan bulootaa beekuuf, sadarkaa hubannoo hawaasichaas guddisuuf ni gargaara.

Kenna tajaajilaa gamaaggamuu

Kun karoora tajaajilaa naannoo hojii keessatti argamu isa filatamuu fi kan gargaaru dha. Gama biraan ammoo ilaalcha qonnaan bulootaa irraa ka’uudhaan dudhaa isaaniif qabxii kennamuu fi tajaajiloota hojii gargaaran hojii Interpiraayizii qonnaa gargaaruuf hojjetaman jiraachuu isaanii qonnaan buloota irraa beekuuf gargaara. Hojiin kun tajaajila hawwaasichi argatu maal akka fakkaatu beekuuf gargaara. Adeemsi hojii kanaa haala adeemsa seenaa wayitii keessatti hojjetamen ta’uu danda’a. Haa ta’u malee, yeroo kana

mijeessaan gabaa ilaalcha qonnaan bultoonni qulqullina tajaajilaa irratti qaban maal akka ta'e beekuu qaba.

Maappii gabaa

Shoorri mijeessaa gabaa carraa Intepiraayizii qonnaa irratti tattaaffi gochuu waan ta'eef hirmaannaa tattaaffii kanaaf gaarii kan ta'e kaartaa gabaa ti. Hojiin kun maappii qabeenyaa wajjin kan wal-fakkaatu dha. Yeroo kana garuu bakka omisha tokkoo (toora gabaa keessatti) kaasuuf carraa kenna. Kana wal-simsiisuuf mijeessaan gabaa omishawwan gatii guddaa argamsiisan gilgaala sadarkaa kennuu irratti sadarkaa guddaa qaban filachuu fi kana ammoo akka fakkeenyaatti fayyadamu qaba.

Maappiin gabaa sadarkaa lama qaba.

Sadarkaa 1^{ffaa} Qonnaan bultoonni kaartaa toora gabaa omishaaf, qophiif, kuusaa fi gurgurtaa omisha sanyii omishichaa irratti, akkamitti akka omishamee fi eessatti akka omishame, meeshaaleen omisha kana omishuuf gargaaran maal akka turan (fakkeenyaaf sanyii, meeshaa biiftuu fi jallisii), mala omisha boodaa, qopheessuu kan akka sadarkaa kennuu, kuusannaa fi gara gabaatti geejjibuu ni dabalata. Kaartichi gatii fi omishni akkamitti akka gurguramu (jechuun harkeedhaan, yookaan qaraxiixiidhaan, waldaadhaan yookaan dhuunfaadhaan) kan agarsiisu ta'a. Yoo danda'ame gareen enyuuf akka gurguru, fageenya gabaa irraa qabuu fi rakkoo gama gabaatiin jiru ibsuu qabu. Rakkoolee gama gabaatiin jiran keessatti kanneen tokko tokko kan akka hanqina daldaltootaa, rakkoo mana kuusaa, rakkoo karaa, hanqina oddeeffannoo gabaa, liqii dhabuu fi gatiin gag-bu'uun jiraachuu ni danda'u.

Gilgaala kana keessatti yeroo baay'ee qonnaan bultoonni toora gabaa keessatti waan xiqqoo qofa beeku. Fakkeenyaaf qonnaan bultoonni naannoo

keessa jiraatan baaqelaa magariisa omishu; Kaartaa gabaa kiilomeetira 5 qofa agarsiisu hojjechuu danda’u. Haa ta’u malee mijeessaan gabaa omishni kun gara magaalaa guddootti akka fudhatamuu fi gara biyya biraatti akka ergamu ni beeka. Qaawaa kana guutuuf akka gargaaru gilgaalli wal fakkaatu daldaltoota naannoo (qaawaa baay’ee guutuu danda’an wajjin hojjetameera. Dabalataanis kennaan tajaajilaa qonnaan bulootaa lama garee qonnaan bulootaa tokko keesaa fudhatee gabaa gurgurtoota walli galaa magaala guddoo keessatti argamu agarsiisa. Sababni isaas omisha isaan omishan essatti akka fudhatamu akka beekaniif dha.

Haa ta’u malee yeroo baay’ee omishni naannootti waan gurguramuuf qonnaan bultoonni fi daldaltoonni haala jiru irratti hundaa’uudhaan kaartaa amansiisaa ta’e ijaaruu danda’u.

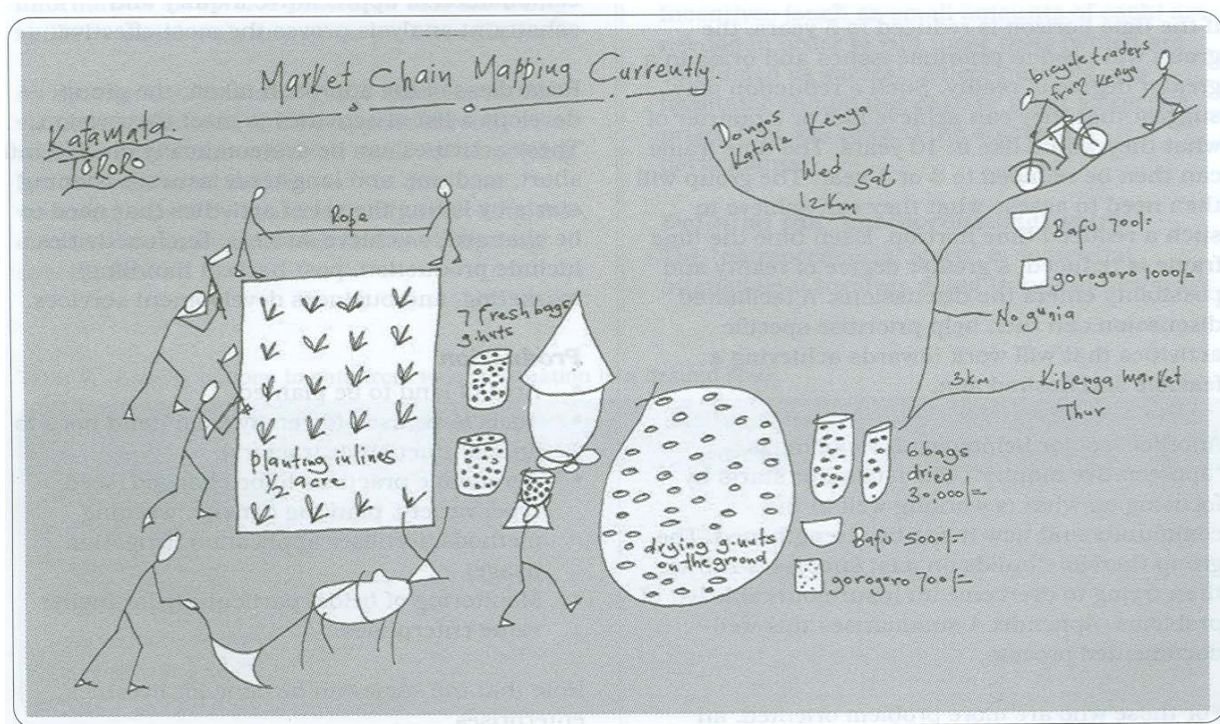
Sadarkaa 2^{ffaa} Adeemsi asii olitti caqasame irra deebi’amee hojjetama; garuu yeroo kana kaarticha irratti omisha filatameef gara fuulduraaf toora gabaa wal fakkaatu ilaalu akka barbaadan barreessu. Kun ammoo qonnaan bultoonni waa’ee fuulduraa yaaduu akka jalqabanii fi kaayyoo akka kaayyeffatan isaan gargaara. Mijeessaan gabaa qonnaan bultoonni gilgaala kana sadarkaa sadarkaadhaan hojjechuu isaanii fi xiyyeeffannoo itti kennuu isaanii to’achuu keessatti shoora ol’aanaa taphata. Qonnaan bultoonni jijjiirama attamii arguu akka barbaadan sadarkaa omisha tokkoon tokkoo irratti yaada ni kennu. Fakkeenya asii olitti caqasame irratti qonnaan bultoonni omisha isaanii kan harkaa gara afaanii ta’e agarsiisaniiru. Hamma murtaa’aa ta’een loozii kanomishan jiru; bakka itti kuusanii fi gogsan hin qabanu; omisha isaanii kan gurguranis qunnamsiisota naannoo isaanii ala jiran wajjin wal-qunnamanii gara fuulduraaf akka hojjetan kaarticha keessatti agarsiisaniiru.

Lafa isaanii qotuuf carraa traakteraan fayyadamuu ni qabu. Gama biraan ammoo biqiltoonni isaanii sararaan dhaabamaniiru. Egasii ammoo ni biifamu; manni kuusaa isaanii baaxii qorqorroo irraa hojjetame waan ta'eef kuusannaaf baay'ee mijaawaa dha; qonnaan bultoonni loozii baay'ee omishan bal'inaan kuntaalaan ni gurguru. Qonnaan bultoonni meeshaa isaanii akka geejjiban konkolaataa kireeffachuudhaan hojjetu. Sababni isaas omisha isaanii garee gabaa fagoo jirutti geejjibuu fi bu'aa isaanii dabaluufta kaartaa haala qabatamaa jiru agarsiisu mijeessaan gabaa waan jiru akka hubatuu fi rakkoolee maloota jiran wajjin wal-qunnaman hubachuuf isa dandeessisa. Kaartaan kan gara fuulduraa agarsiisu ammoo kaayyoo qonnaan bultoonni gara fuulduraaf galmessisan agarsiisa. Adeemsa Interpiraayizii qonnaa keessatti sadarkaa itti aanuuf bu'uura ta'uu ni danda'a. Kun ammoo carraa gabaa fooyyessuu irratti karoora waliigalaa ni ijaara.

Mul'ata qabaachuu

Mul'ata qabaachuun adeemsa mijeessaan gabaa qooda fudhattootaa fi garee qonnaan bultootaan qorannaa gabaa dabalataa booda karoora tarkaanfii waliinii guddisuuf fayyadu dha. Adeemsi kun gareen qonnaan bultootaa har'a haala maal fakkaatu irra akka jiru ilaaluu fi boru haala maal fakkaatu irratti ta'uu akka danda'u kan agarsiisu dha.

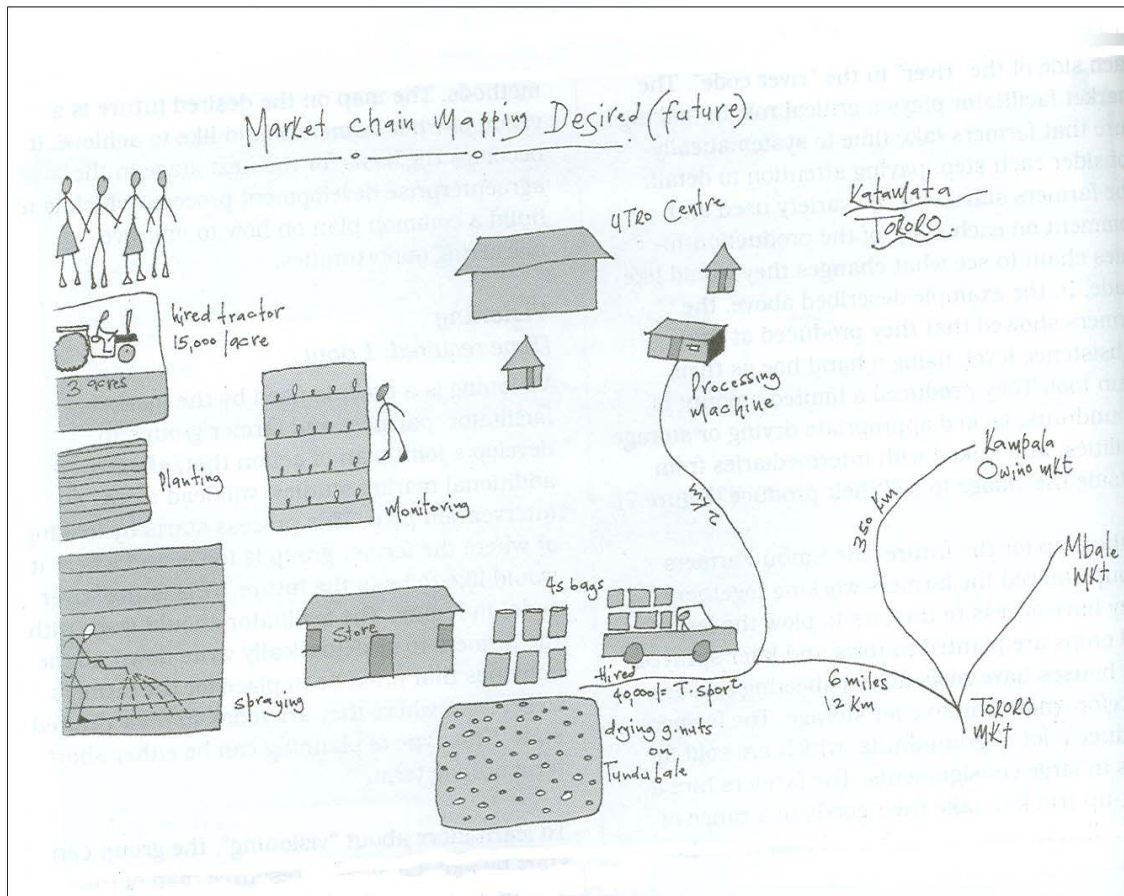
Mijeessaan gabaa hojiiwwan haala jiru jijjiiruuf hojjetamuu qaban haala gaarii ta'een akka barreessaniif qonnaan bultoota waliin hojjechuu qaba. Karoorri akkanaa kan yeeroo dheeraas ta'uu ni danda'a.

Fakkii: Maappii gabaa.

Waa'ee mul'ata qabaachuu waan baay'ee beekuuf gareen maappii qabeenya naannoo isaanii qophaa'e ilaaluu jalqabuu ni danda'a. Kana booda gara fuulduraaf naannoon sun maal fakkaachuu akka danda'u kaa'a. Gilgaalli kun gareen gara fuulduraaf maal gochuu akka barbaade, fakkeenyaaf waggoota 10 dhufaniif maal galmeessisuu akka barbaadan akka agarsiisan isaan gargaara.

Kun kaayyoo garee fi yookaan haawaasichaa beekuuf gargaara. Mijeessaan gabaa kutaan hawaasa adda addaa kaayyoo fi karoora adda addaa qabachuu akka danda'u sirriitti beekuu qaba.

Fakkii: Maappii gabaa.

Aeemsi akkanaa kaayyoo waggaa 10 keessatti galmeessisuu barbaadan walakkaa isaa waggaa 5 keessatti galmeessisuu akka danda'an agariisu danda'a.

Kanaafuu, yeroon kenname (yeroon barbaachisu) gara wagga 3 yookaan 1 itti hir'achuu ni danda'a. Kana waan ta'eef gareen yeroo xiqqaa ramadame keessatti waan hojjechuu danda'u tilmaamuu qaba.

Omisha (Production)

- Bal'ina lafaa irratti facaafamu
- Meeshaalee itti fayyadaman (gasoo irraa jalqabee hanga meeshaalee qotiyyoon harkifamanii fi tiraakteraatti garaa gara ta'uu ni danda'a).
- Maloota qonnaa jijjiiramuu qaban (gosa sanyy, akaakuu, hamma sanyii facaasamu, maloota aramaa, itti fayyadama xaa'oo, itti fayyadama jallisii).
- Lafa qonnaa to'achuu; irra caalaa Interpiraayizii guddaaf irratti kan hubachuu qabnu adeemsi wal-fakkaatu Interpiraayiziin beeyiladaa fudhatamuu danda'a.

Qabiinsa omisha boodaa (Post harvest handling)

- Omishni yoom fi eenyuun sassaabama?
- Filanoowwan kuusaa fi *faasiliitii* kan biroo.
- Adda baasuu, sadarkaa kennuu, saamsuu, fi maqaa itti maxxansuu. Dhimmoonni kunniin haala bittaa qaama bituun kenname irratti hundaa'uun carraa gabaa filatame irratti xiyyeeffachuu qabu.

Gabaa (Marketing)

- Gareen omisha isaa akkamitti gurguruu akka barbaadu agarsiisuu.
- Geejjibaa fi sagantaa yeroo dhiheessii qopheessuu.
- Akkaataa kaffaltii maallaqaa (cheekii, barbaachisummaa lakkoofsa baankii, qaamolee dhimma kaffaltii irratti mallatteessan) agarsiisuu.
- Maallaqni garee keessatti attamitti akka qoodamu agarsiisuu.
- Karoora investmentii garee fi akkaataa qusannoo qopheessuu.

Tajaajila misooma hojii (Business development services)

- Tajaajila kamtu baay'ee barbaachisaa akka ta'e.
- Tajaajila kamtu jajjabeeffamuu akka qabu.

- Tajaajilaaf gatiin kaffalmuu qabu attam akka ta'e beekuu barbaachisa. Kana booda mijeessaan gabaa gareen dandeettii fi qabeenya naannoo isaatti fayyadamuun maal galmeessisuu akka danda'amu, dhimmoota faayinaansii fi deggarsa alaa dabalatee maal galmeessisuu akka danda'amu irratti murtii akka kennu taasisa. Odeeffannoon kun waa'ee kennitoota tajaajilaa rakkoolee beekaman kamiyyu irratti odeeffannoo kennuun qulqulla'uu danda'a.

Mijeessaan gabaa muuxxannoo argachaa yammuu dhufu adeemsi xiyyeeffannoo Interpiraayizii jireenya qabatamaa irratti hojjetamuu danda'a; fakkeenyaaf bittaa omisha murtaahaa tokko haala amma jiru fudhachuun hojiiwwan kanatti aansanii jiran of keessaa qaba.

- Dhimmoota Omishuu dura jiran, kan odeeffannoo gabaa wajjin wal-qabatan.
- Dhimmoota omishuu.
- Dhimmoota omisha sassaaabuu.
- Dhimmoota gabaa.
- Gamaaggama gurgurtaa boodaa.

Miira hojii uumtummaa gamaaggamuu yookaan namoota fedhii qaban barbaaduu.

Waliigaltee hojii haaraa gurmeessuu fi keessatti dorgooma akka ta'an taasisuuf qajeelfamoota hordofuu caalaatti kan barbaachisu dha. Namoonni hawaasa keessaa filataman kanneen hojii mijeessaa gabaa ofitti fudhachuu danda'an, garee hojii fi gabaa keessatti hirmaachuu kan danda'anii fi hojii misoomaa keessatti muuxannoo fi fedhii kan qaban ta'uu qaba. Muuxannoon amma jiru akka agarsiisutti, hojjettoonni misoomaa hundi yookaan qorattoonni misoomaa hojii omishaa keessaa yookaan deggarsa hawaasaa keessaa gara gabaa

wajjin hojjechuutti socho'uu ni danda'u; kanaafuu, namoota sirriitti beekaman adda baasuun filachuun barbaachisaa ta'a. Namoota dhimmoota gabaa ilaalchisee beekumsa waliigalaa qaban adda baasuuf sakatta'a adda addaa adeemsisuudhaan barbaaduun ni danda'ama.

Sakatta'a kana adeemsisuuf onnachiiftuun, kan akka maallaqa xiqqoo ni barbaachisa. Bakka barbaachisetti mijeessaan gabaa hirmaattota bu'a-qabeessa ta'an badhaasuu akka danda'uuf maallaqa yookaan badhaasa qopheessuu qaba.

Miira hojii uumtummaa adda baasuu.

Miirri hojii uumtummaa qabatamaatti waan mul'atu miti; wantoota haaraa hojjechuu, waan haaraa uumuuf yaaduu fi kutannoo fi jaalala hojii qabaachuu of keessatti hammata.

Hiikkaan galmee jechoota akka ibsutti, Interpiraayiziin: hojii, dhaabbata, yookaan projektii, keessattuu kan ifa ta'ee mul'atu, kaka'umsaa fi humna kan barbaadu yammuu ta'u, hiikkaan miiraa ammoo qaama fiizikaala namaa otuu hin ta'in, yaadawwan cimaa ta'an kan akka ilaalchaa, amalaa fi cimina sammuu waliin kan wal-qabatu dha. Yaadni kun hojii, dhaabaa fi sochii irratti hojii irra ooluu ni danda'a. Gama biraatiin ammoo sochii bu'aa argachuu qofaaf hojjetamu miti.

Garee keessatti, itti gaafatamummaa fi sakatta'insa yaaddoo gamaaggamuuf yaaliin sadii kanaan gaditti dhihaatee jira.

Yaalii 1: Amala hojii uumtummaa adda baasuu:

Kana keessatti jalqaba hojii uumtota beekamoo ta'an 3 akka maqaa dhawan gaafachuu fi itti aansee ammoo naannoo isaanii irraa sadii akka maqaa dhawan gaafachuu dha. (Kana gara gareewwan xixiqqaa namoota 3-5 qabaatanitti erga qoodde booda namoonni kunniin beekamoo ta'an kun maaliif milkaa'uu akka danda'an jechoota 10 akka ibsan gaafadhuu. Namoonni kun hojii artistoota, yookaan dura bu'oota amantaa yookaan dura bu'oota naamusaa beekamoo ta'uu ni danda'u. Kana erga barreessanii booda gareewwan mari'achuu fi wal-amansiisuu qabu. Jechoonni kun maaliif akka filamanii fi maal akka agarsiisan beekamuu qaba. Miseensi garee kammiyyuu dandeettii akkasii qabaa jedhanii hubachuun barbaachisaa dha. Damee hojii keessatti maaltu namoota tokko tokko namoota biraa irraa milkaa'aa akka isaan taasisu; dandeettiiwwan kunniin nama tokkoon yookaan garee tokkoon akkamitti qulqullaa'uu akka danda'u akka hubatan gargaara.

Yaalii 2: Yeroo jalqabaaf qarshii 10 argachuu:

Kaayyoon yaalii kanaa dandeettii sanduuqaan ala yaaduun yaalii miseensota garee ilaalu dha. Yaalii kanaaf mijeessaan gabaa sana keessatti qarshii 10 dhoksa; qarshii kana otuu gareen kutaa kessa hin seenin barcuma jala yookaan afata jala dhoksa; mijeessaan gabaa kutaa kessatti hirmaattotaaf wantoota qaccee qabsiisan kaa'uu danda'a (gareen qarshii sana akka argatu kan gargaaran jechuu dha). Hirmaattonni qarshiin eessa akka dhoksame beekuu qabu.

Yaalii kana jalqabuuf mijeessaan gabaa hirmaattonni akka taa'an erga itti himee booda gaaffii tokko gaafata. Gaffichis "qarshii 10 kan jalqaba kuufate akkamitti argata" kan jedhu dha. Yaalii kanaaf yeroon barbaachisu daqiiqaa 10-15 ta'a. Gareen yaalii kana akkamitti akka hirmaataa jiru ilaaluun

barbaachisaa dha. Mijeessaan gabaa gaffiiwwan hirmaattota irraa ka'aniif deebii kennuu ni danda'a. Hirmaatonni qarshicha akka argatan jajjabeessuu qaba; garuu eessa akka jiru hin himu, yookaan qarshicha akka argatan qaccee qabsiisuun qarshicha argachuu isaanii hordofuu qaba. Kana booda gareen yaalii kana irratti mari'achuu fi rakkoo hiikuuf nama karaa agarsiisu yookaan waan hojjetamuu qabu dafanii hojjechuu irratti yaaduun maaliif barbaachisaa akka ta'e mar'achuu qabu.

Yaalii 3: Geggeessaa bu'a qabeessa ta'uu

Kaayyoon yaalii kanaa namoonni dura bu'aa maliif akka filatanii fi sana booda ammoo dandeettii garee waliin hojjechuu irratti itti gaafatamummaa baachuu danda'uu fi dandeettii bu'aa isaaniif ta'u beekuuf kan gargaaru dha. Yaaliin kun namoota 15-30 ta'an kan qabatu ta'ee; jalqaba irratti mijeessaan gabaa namoota garee gareedhaan qooduu qaba; gareen tokko namoota 3-5 of keessaa qabaachuu ni danda'a. Gareewwan kunniin qondaala raawwachiisaa ol'aanaa (dandeettiiwwan yaalii tokkoffaa keessatti ibsaman qabu) filachuu qabu. Yaalii kana hojjechuuf gareewwan erga dorgomanii booda gareen mo'e badhaasa fudhata (badhaasni kennamu kitaaba gabaa) ta'uu ni danda'a.

Jijjiirama Amalaa Gamaaggamuu

Beekumsa qonnaan bultoonni waa'ee adeemsa gabaa irratti qaban beekuuf qorannoo salphaan geggeeffamuu ni danda'a. Gabaa wajjin sirnaan hojjetamaa jira moo ajaja kennuudhaan tajaajilli kennamu hordofamaa jira kan jedhu beekamuu qaba. Gareen omisha tokko omishuuf fedhii qabaachuu fi qabaachuu dhiisuun isaa ni gaafatama. Deebiin isaanis "yoo nurraa bittan eyyeen" kan jedhu ta'uu ni danda'a. Deebii kanaaf ammoo mijeessaan gabaa "rakkoon hin jiru, hamma dandeessan omishaatii nuy isin irraa fudhanna" kan

jedhu ta’u ni danda’a. Qonnaan bultoonni omishni omishamu maal akka fakkaatu otuu hin ilaalin, naannoo isaanii keessatti omishamuu danda’uu yookaan dhiisuu isaa otuu hin beekin yookaan gabaa kam irratti akka gurguran otuu hin beekin yookaan filannoo garii ta’e kan biraa otuu hin qulqulleessin deebii kennu.

Yammuu qonnaan bultoonni adeemsa gabaa irratti tarsiimoo qaban mijeessaan gabaa sirriitti dhag’uu fi kun ammoo adeemsa Interpiraayizii qonnaa karoorfame wajjin akkamitti akka wal-simatu ilaaluu qaba. Kana booda gahumsa garee jiru irratti dabalee cimsuu ni danda’a.

Deebii garee keessatti gaaffiiwwan kanatti aansanii jiran dhihaachuu ni danda’u.

- Omishni (sanyiin kun) asitti biqiluu ni danda’aa?
- Asitti biqiluu akka danda’u yookaan biqiluu dhiisuu isaa akka qoratamu saamuda isaa argachuun ni danda’amaa?
- Gabaa keessatti gatiin isaa hammam ta’a?
- Gatiin isaa omisha baay’ee garii ta’an irra guddaa dhaa?
- Omishni kun naannoo kanatti gurgurama moo sadarkaa adunyaatti gurgurama?
- Omisha kana eenyutu nurraa bita?
- Ofii keenyaan akka gurgurru maqaa bitattoota tokko tokko argachuun ni danda’amaa?
- Waa’ee omisha kanaa, waa’ee gatii isaa, waa’ee qulqullina isaa yookaan waa’ee gabaa isaa odeffanoon ni argamaa?
- Gara omishuutti yoo senne waliigalteen keenya kontiraata ta’a?

- Omishtummaa keenya dabaluuuf dhiheessii dabalataa argachuun ni danda'amaa?
- Gabaan omishaa yoo gad bu'e omisha kana nyaachuu dandeenyaa?

Mijeessaan gabaa deebii gareewwaniin kenname kan duraa waliin wal dorgomsisuu qaba. Gareewwan gaaffilee asii ol jiran kaasuu yoo baatan jechuun omishichi gabaa keessaatti hammam akka barbaadamu gaafachuu yoo baatan mijeessaan gabaa yaaliin kanaan olitti adeemsifame akka isaaniif hin galletti hubata. Kanaaf ijaarsi dandeetti haaraan ni barbaachisa jechuu dha.

Qonnaan bultoonni filannoo gabaa haaraa barbaaduu keessatti tarsiimoo ifa ta'e yoo qabaatan, adeemsi leenjii kaayyoo isa jalqabaa galmaan ga'eera jechuun ni danda'ama.

HOJII QABATAMAA

Kutaa 5

Oggansaa fi Filannoo Qooda fudhattootaa

Kutaa kana keessatti dhaabbanni dhimma kana ogganu hojiiwwan armaan gadii xumuruu qaba.

- *Adeemsa bulchiinsaa qopheessuu;*
- *Bakka tajaajilli misoomaa itti kennamu filachuu;*
- *Qooda fudhattoota wajjin hojjetan filachuu.*

Yeroon barbaachisu: Torban 1 hanga 2

Oggansaa fi Qooda fudhattootaa

Hojiin interpiraayizii qonnaa wal-xaxaa fi dhaabni tokko hojii kana haala garii ta'een xumuruuf dandeettiinwwan barbaachisan hunda qabaachuu yookaan qabaachuu dhiisuu ni danda'a. Kanaaf hojiin kun qooda fudhattootaa fi

maanajimantii barbaada. Muuxannoo jiruun hojiin kun gahe-taphattoota sadii barbaada:

1. Garee maanajimantii
2. Garee sakatta'insa gabaa
3. Garee Interpiraayizii

Garee Manjimantii

Hojiin garee kanaa wixinee adeemsichaa hunda hojii irra olchuu fi to'annaa hojichaa waliin kan wal qabate dha. Haaluma asiin dura ibsameen, dhaabbanni ogganu mijeessaa gabaa ni dhiheesa. Yeroo tokko tokko, gareen manjimantii ejensii qorannoo fi misoomaa gidduutti qooda fudhattoota ta'uu danda'a.

Gareen kun murtiiwwan armaan gadii kennuuf itti gaafatamummaa qaba.

- Naannoo projektii filachuu
- Gareewwan Interpiraayizii maamiltoota ta'aniif ulaagaalee baasuu
- Leenjii, dhihessiiwwan adda addaa, investmentii fi tajaajila adda addaa dhiheesuu
- Hojii irra olmaaf yeroo inni fudhatu
- Muuxannoo babal'isuu
- Tarsiimoo itti galiinsaa fi keessaa ba'iinsaa.

Garee hojii (Garee sakatta'insa gabaa)

Shoorri garee kanaa, kennitoota tajaajilaa, Mootummaa Naannoo, qonnaan buloota xixiqqaa fi daldaltoota hojii murta'aa ta'e kessatti hojjatan gidduutti qunnamtii hojii fooyya'aa ta'e uumuu dha.

Hojiin garee sakatta'insa gabaa kan biraa ammoo seerota baasuu fi kaayyoo garee baasuu irratti qooda fudhattoota waliin hojjechuu dha. Yammuu gara hojiitti galamu gareen dhimmoota teknikaa, leenjii, qooda fudhatootaaf haala mijaawaa uumuu, to'achuu, gamaaggamuu fi sochiilee hojii dirreef haala mijeessuu qaba. Hojiin isaa kan biraa ammoo hojiin milkaa'aa ta'e akka hojjetamu gargaaruu dha. Hojiiwwan ijoon garee kanaan hojjetaman asiin gaditti ibsamaniiru:

1. Haallen adda addaaf yeroo mijeessuuf kayyoowwan irratti xiyyeeffachuu
2. Qabxii gaariin argamuu isaa mirkaneessuu
3. Qabxiiwwan kunniin adeemsa garee yookaan adeemsa hojii keessaa jabeessuu isaanii mirkaneessuu
4. Garee hojjetootaa hogganuu
5. Hordoffii fi gamaaggama bu'aalee

Gareen hojjetootaa yaada ofii yookaan yaada waliigalaa dandeettii gabaa fi hojiiwwan daldalaa fooyyessuu kan jedhu irraa qabee akka waldaa ta'ee jalqaba. Hojii keessatti Interpiraayizii qonnaa irratti miseensummaan haaluma jiruun itti fufuu qaba.

Haa ta'u malee, miseensonni tokko tokko dhabiinsa qabeenyaan yookaan ammoo jijjiirama yaadaa gareetiin gadhiisuu danda'u. Miseensonni biraa adeemsichi yammuu bu'aa qabatamaa argamsiisu gara gareetti galuu ni danda'u. Beektonni tokko tokkos garee waliin hojjechuu ni danda'u. Miseensonni muuxannoo qaban toorri gabaa sochii erga jalqabee booda shoora ol'aanaa taphachuu akka danda'an taasisa.

Garee Interpiraayizii

Gareen kun maamiltootaa fi qooda fudhattoota hojii gurmeessa. Haala qabatamaan, gareewwan kun gareewwan qonnaan bulootaa ti. Haa ta'u malee, haala tokko tokkoon gareewwan daldaltootaa yookaan gareewwan qopheessitootaa ta'uu ni danda'u. Sadarkaa qonnaatiin gareen Interpiraayizii garee qonnaan bulootaa adeemsi Interpiraayizii qonnaa toora gabaa murtaa'aatti adeemsifamu hojii irra oolchuuf kennitoota tajaajilaa cinaatti dhaabbate kan hojjetu ta'uu qaba. Toora gabaa keessatti, kennitoonni tajaajilaa daldaltoota naannoo yookaan hojjetoota tajaajila misoomaa kaayyoo qaban ta'uu danda'u.

Gareen qonnaan bulootaa fi tajaajila misooma hojii, dhiheessitoonni wantoota fooyya'insaaf barbaachisan keessaa kanneen bu'uura ta'an dha. Kunniin gabaa kan saffisiisanii fi dhiheessii omisha gabaa keessatti jijjiirama guddaa fidu.

Gareen qonnaan bulootaa haala dadhabaa ta'een yoo gurmaa'e yookaan ajaja kennitoota tajaajilaa qofa kan hordofu yoo ta'e Interpiraayiziin kan itti fufuu hin dandeenye ta'a. Kanaaf hojiin mijeessaa gabaa garee qonnaan bulootaa keessatti dandeettii ijaaruu dha.

Interpiraayizii yookaan garee qonnaan bulootaa filachuuf dhimmoota dabalataan barbaachisan

Haala maamilaa fi qooda fudhattoota hojii

Hawaasni tokko wal makaa dha. Kana jechuun of keessatti qabeenya hawaasummaa yookaan garee qabeeyyii ta'an qaba jechuu dha. Sadarkaa

qabeenyaa beekuun hojiiwwan kan akka Interpiraayizii qonnaaf baay'ee barbaachisaa dha.

Qabeenya hawaasichaa madaaluuf dhimma baay'ee barbaachisaa kan ta'ee fi haala gaarii ta'een hojjetamuu yookaan qabamu qaba. Gareewwan hawaasaa tokko tokko irra caalaa gareewwan galii dhaabbataa qaban gareewwan qabeenya hin qabneef yookaan xiqqaa qabaniif fedhii addaa qabaachuu danda'u. Yeroo baay'ee irra caalaa haawaasa tokko keessatti namoonni dureeyyii ta'an namoota hiyyeessa ta'an caalaa lafa gaarii irratti jiraatu, barumsa gaarii argatu, yaada haaraa maddisiisuuf baay'ee barbaadu; Kan biraa ammoo hojiiwwan yaaddoo guddaa qaban hojjechuuf kan qopha'amu dha.

Mijeessaan gabaa hawaasni tokko gareewwan hawaasa filannoo Interpiraayizii adda addaa irratti hojjechaa jiran irraa faayidaa argachuu danda'a jedhee yoo yaade, xinxala sadarkaa qabeenyaa geggeessuu qaba. Kun yeroo haala gaariin hojjetamu gareewwan ijoo waliin, gosni gaaffiiwwan hojii kana hojjechuuf dhihaatan kanneen armaan gadii of keessaa qabaachuu qabu. Isaanis:

- Haawaasicha kessatti eenyutu loon qaba?
- Eenyutu (gareewwan kamtu) hawaasicha kessatti lafa bl'aa qaba?
- Miseensota hawaasichaa keessatti isaan kamtu geejjiba dhihoo yookaan geejjiba kan ofii isaanii qabu?
- Eenyutu bilbila moobaayillii qaba?
- Dhiheessii bishaanii irratti garaagarummaan jiraa? yoo jiraate maaliif?
- Miseensota hawaasichaa keessaa isaan kamtu waggaa baay'eef barachaa turan? Eenyutu yeroo baay'ee gara magaalota gurguddootti deddeebi'a?

- Eenyutu gabaa fagoof omisha omisha?

Gahumsa geggeessummaa adda baasuu

Guddina hawaasa tokkoof waan guddaan barbaachisu namootni dandeettii geggeessummaa qaban jiraachuu dha. Jechi geggeessummaa jedhu hiikkaawwan baay'ee qaba. Haala kanaan namoota geggeessitoota hawaasaa kan jedhaman namoota geggeessummaa, gargaarsaa fi gorsa gama hundaan kennuu danda'an dha.

Namoonni akkanaa yeroo baay'ee fudhatama kan qabanii fi hojii Interpiraayizii qonnaa keessatti shoora isaanii sirriitti taphachuu yoo danda'an mijeessaan gabaa yeroo isaa fi humna isaa qusachuu danda'a. Yeroo baay'ee namoonni akka dinqisiifatan waan barbaadaniif haawaasa tokko keessatti geggeessitoota naannoo gargaaranii fi karaa agarsiisan dha. Mijeessaan gabaa hawaasa tokko keessatti eenyu dandeettii akka qabu beekuuf yaada kana gareewwan ijoo wajjin mari'achuu danda'a. Kana booda namoonni kun filatamanii mijeessaan gabaa hojii Interpiraayizii qonnaa sirriitti akka hojjetu fedhii qabaachuu fi dhiisuu isaanii ni gaafatama.

Garee Qonnaan Bultoota

Qonnaan bultoonni xixiqqaan biyyoota guddachaa jiran keessatti argaman gabaa wal dorgommii qabu keessatti milkaa'uuf haala gaarii ta'een gurmaa'uu qabu yaadni jedhu jira. Waggoota 20 yookaan 30 darban keessatti adeemsi adda addaa yaalamaa ture. Caasaalee mijaawaa ta'an keessaa hawaasa bal'aa, gareewwan ofiin of gargaaranii fi garee qusannoo fi liqii kanneen akka fakkeenyaatti dhihaachuu danda'an dha. Dhaabbileen asiin olitti tarreeffaman hunduu yaada tarkaanfii waliigalaa yookaan ammoo adeemsa wal gargaaruu irratti kan hundaa'an dha.

Miseensonni waldaalee, faayidaawwan kan akka odeeffannoo, liqii, baasii xiqqaan callaa guddistoota argachuu fi gatii gabaa guddaa argatu. Yeroo ammaa qonnaan bultoonni gareewwan hojii gamtaa, irra caalaa gareewwan hojii gamtaa Mootummaa keessatti galuu shakku; sababni isaas qonnaan buloota baay'eef faayidaawwan gareewwan hojii gamtaa dadhabbina oggansaa irraa kan ka'e badiinsi maallaqaa waan isaan qunnameef dha.

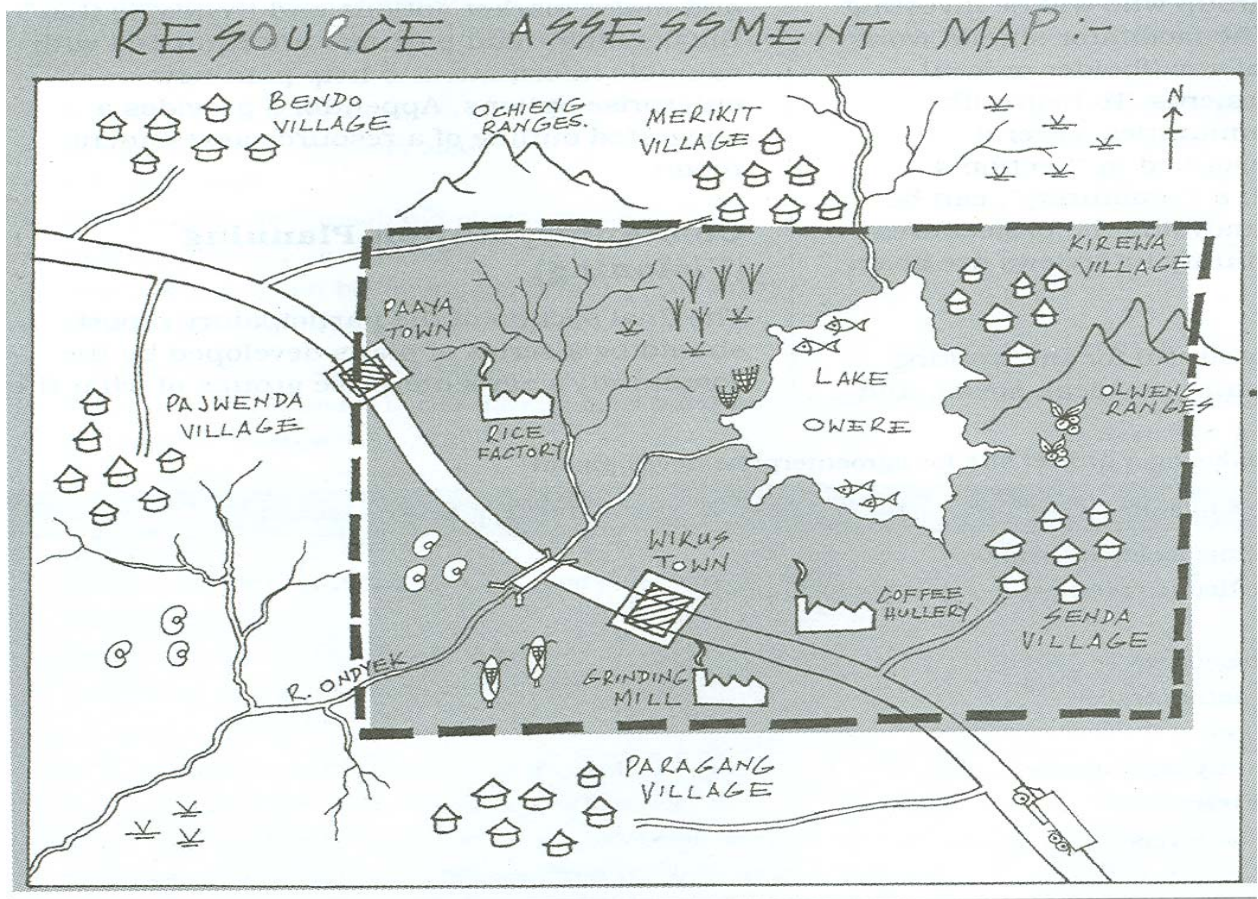
Haa ta'u malee hawaaasni baay'een dhaabbilee kan akka gareewwan qusannoo misensonni akka qusatanii fi yeroo barbaachisaa ta'etti kan akka baasii fayyaa, kaffaltii mana barumsaa, cidhaa fi du'aa kan gargaaran qabu. Gareewwan gosa akkanaa walumaagalatti kan ofiin of filan, lakkoofsa miseensotaa murtaa'aa ta'e kan qaban, jechuun namoota 10 hanga 30 kutaa hawaaasaa wal fakkaatu irraa kan ba'anii fi kan wal amanan dha. Gareewwan haaraa uumamuu yaaluu irra gareewwan hawaasicha keessa turan waliin yoo hojjete mijeessaa gabaaf salphaa ta'a.

Qonnaan buloota yookaan omishawwan wal-fakkaatan

Adeemsa oddeeffannoo (information flow) fooyyessuuf, sababa midhaanii fi sadarkaa qulqullinaa fooyyessuuf tarsiimoo gaariin qonnaan buloota omisha wal fakkaatu omishan bakka tokkotti sassaabuu dha. Kanaaf, yammuu gareen tokko haala gaarii ta'een omisha gabaaf dhiheessu mijeessaan gabaa gareewwan kana akka garee isaa jalqabaatti ilaaluu qaba. Mala kana fayyadamuudhaan mijeessaan gabaa garee tokko waliin hojjechaa gareewwan kaan bakka bu'aa isaanii waliin wal qunnamtii uumuudhaan hojiin agarsiisuu adda addaa fayyadamuudhaan gargaaruu danda'a. Adeemsi kun qonnaan bultoonni bakka tokkotti argaman omisha naannoo tokkoo haala ammayyaatiin waliin akka hojjetan gargaara.

Kutaa 6

Filannoo Bakka Projektii fi Gamaaggama

Dhuma boqonnaa kanaa irratti mijeessaan gabaa dhimmoota kanatti aansanii tarreeffaman raawwata.

- *Bakka projektii/deggarsaa ni filata*
- *Haala hirmaachisaa ta'e uumuudhaan hawaasa hirmaachisa*
- *Qabeenya bakka projektii ni xiinxala*
- *Hawaasa garee qonnaan bultootaa waliin ta'uun sagantaa hojii qopheessa.*

Yeroon barbaachisu: Torban 2.

Hawaasa tokko waliin hojjechuu jalqabuu dura, bakka hojiin irratti hojjetamu murteessuu barbaachisa. Murtiin kun kaayyoo adeemsichaa irratti hundaa’uu danda’a; garuu dhabbilee baay’eef filannoon isaanii haala jiru irratti kan hundaa’ee fi yaada Mootummaan yookaan arjoomtonni kennan irratti hundaa’a. Yeroo baay’ee, bakkeen hojii haallen armaan gadii irratti hundaa’ee filatama.

1. Naannoo bulchiinsa siyaasaa
2. Tamsa’ina gandaa
3. Daangaa haala adda addaan murtaa’e

Gareen hojjetootaa bakka hojiin Interpiraayizii qonnaa itti adeemsifamu murteessuu qaba. Ulaagaaleen bakka hojii filachuuf barbaachisan hawaasa kam wajjin hojiin kun akka hojjetamu filachuu fi naannoo keessatti argamu murteessuuf:

- Bakka qooda fudhattoonni itti hojjetan
- Babal’isuuf mijaawaa ta’uun isaa
- Hojichi akka hin miidhamne haalli mijaa’uu danda’uu isaa
- Hojiin Interpiraayizii qonnaa eessatti jalqabamuu akka qabu beekuu barbaachisa.

Sakatta’insa qabeenya naannoo projektii

Bakki hojii erga filatamee booda hojiin itti aanu qabeenya naannoo projektii sakatta’uu dha. Hojiin kun adeemsa hirmaachisaa waan ta’eef hojiin miseensota garee hojjetoota keessaa filataman waliin hojjetamuu qaba. Gareewwan Interpiraayizii fi qonnaan bultootaaf dhiheessiin jiru xiyyeeffannaa gudda argachuu qaba. Sababni isaas gareewwan kunniin yeroo fi qabeenya isaanii waan baasaniif, mijeessaan gabaa haala qonnaan bultoota xixiqqaa yookaan investmantii naannoo hirmaachisuun hojjechuu qaba. Hawaasa

naannoo baadiyaatti argamu waliin gaaffii fi deebii gochuuf haallen hirmaachisaa tokko tokko kanneen Kutaa 4 keessatti argaman fayyadamuu barbaachisa.

Qorannoon kun garee hojjetootaa qabeenya naannoo tokko karaa fiizikaalaa, hawaasummaa fi dinagdeen qabu akka beekan qofa kan gargaaru otuu hin ta'in adeemsa Interpiraayizii qonnaaf hundee ta'a.

Kaayyoon qorannoo kanaa, waa'ee naannoo yookaan hawaasaa fi filannoo gabaa irratti odeeffannoo haala gaariin qindaa'ee fi barbaachisaa ta'e kennuu dha. Kun ammoo mijeessaan gabaa fi qooda fudhattoonni odeeffannoo bu'a qabeessa ta'e akka argatan gargaara.

Gabatee___ Cheekliistii bakka projektii misooma Interpiraayizii qonnaa xinxaluuf gargaaru

Qabeenya	Dhimmoota hubatamuu qaban
Fiizikaala	Teessuma naannoo yookaan maappii Haala qilleensaa (Teessoo garee Interpiraayizii irratti xiyyeeffachuun) Biyyee Qabeenya bishaanii Karaa Biqiltoota
Hawaasummaa	Hawaasa jiraattota Haala uummataa Sadarkaa barnootaa Seenaa Rifannaa (naannoo, siyaasa)
Dinagdee	Sochiilee dinagdee fi hojii guguddoo Humna omishummaa (specialization) Sirna omishaa fi gabaa yeroo dheeraaf ture Sochiilee daldalaa Qabeenya humna ibsaa Bakka gabaa Toora fedhii Dhimmoota eegumsaa fi qabeenya uumamaa

Gabatee__ Cheekliistii bakka projektii... itti fufe

Qabeenya	Dhimmoota hubatamuu qaban
Institushinii	Gosa dhaabbilee naannootti argaman: waldaalee qonnaan bultootaa, waldaalee daldaltootaa, baankii faayinaansii, fi faayinaansii maayikroo xixiqqaa, mana maree daldalaa. Caasaalee Mootummaa Carraa barnootaa Dhaabbilee Mit-Mootummaa fi kanneen biraa naannootti argaman Seenaa sochiilee deggarsaa naannootti adeemsifame
Haala Waa Kalquu	Omisha haaraa, beeyilada, omishaalee qophaa'an Omisha roobaa irraa gara jallisiitti ce'uu Carraa baankii, guddina kaffaltii Carraa hojii haaraa Guddina qunnamtii, Interneetii, bilbila moobaayilii

Gabatee__ Cheekliistii Interpiraayizii qonnaa sadarkaa hawaasaa

Odeeffannoo barbaachisu	Gochaalee fayyadan
<p>Sochiilee hojiiwwan qonnaa</p> <ul style="list-style-type: none"> • Gosoota midhaanii miseensota gareetiin omishaman • Firootaa fi maalummaa isaanii • Galii midhaan, beeyiladaa, fi bu'aa bosonaa gurgurame irraa argame • Omishaaleen eessatti akka gurguraman • Omishaaleen eenyutti akka gurguraman • Baay'ina omishaalee gurguraman • Eeniyutu tajaajila teknikaa akka kennu • Tajaajilli kennamu hammam gaarii akka ta'e • Omisha midhaan haaraa naannootti saffinaan bu'a qabeessa ta'ee argame • Bitattoota guguddoo gara naannoo dhufan yookaan gad-lakkisan 	<p>Mari'achiisuu</p> <p>Lakk. Wayitii omishaa</p> <p>Sadarkaa omishaa</p> <p>Maappii gabaa</p> <p>Maappii qabeenyaa</p>

Gabatee__ Cheekliistii Interpiraayizii... itti fufe

Odeeffannoo barbaachisu	Gochaalee fayyadan
<p>Qabeenya bu'aa madaalawaa</p> <ul style="list-style-type: none"> • Qabeenya uumamaa, humna namaa, hawaasummaa, fiizikaalaa, yookaan qabeenya kan biraa hawaasni qabu • Qabeenya lubbu-qabeeyyii, haala qilleensaa, biyyee • Haallen fiizikaalaa: haroowwan, lageen, gaarreen • Bu'uura misoomaa. Fakkeenyaaf, daandii • Hubannoo qabeenyaa, barnoota, gahumsa, carraalee dudhaa dabalan • Walitti dhufeenya hawaasummaa, miira hawaasummaa • Dhimma hojii uumtummaa dhuunfaa 	<p>Mari'achiisuu</p> <p>Maappii qabeenyaa</p> <p>Garee xiyyeeffannoo</p> <p>Gaaffii fi deebii</p>
<p>Xinxala waa kalquu</p> <ul style="list-style-type: none"> • Waggootii 5 hanga 10 darban keessatti kalqiiwwan carraalee hojii irratti bu'aa guddaa fidan kamtu akka argaman • Kalqiiwwan kamtu akka argame, garuu hojii irra ooluu akka dhabe • Kalqiiwwan kan hawaasni barbaadu kam akka ta'e 	<p>Mari'achiisuu</p> <p>Maappii qabeenyaa</p> <p>Garee xiyyeeffannoo</p> <p>Gaaffii fi deebii</p>

Sagantaa Hojii Hawaasaa

Kutaan dhumaa, gabaasa hirmaachisaa ta'uu qabu, karoora adda addaa gareewwan Interpiraayizii qonnaa hawaasichaatiin ba'anii fi gareewwan kunniin gara fuulduraatti hojii Interpiraayizii qonnaa keessatti maal galmeessisuu akka qaban kan agarsiisu dha. Gareewwan hawaasaa odeeffannoo qorannoo adda addaa irraa sassaabamu akka hubatanii fi sagantaa hojii kaayyoo isaanii galmaan ga'uuf gargaaru akka baasan jajjabaachuu qabu.

Mijeessaan gabaa jalqaba qonnaan bultoonni sagantaa hojii adeemsa kaayyeffachuuf gargaaru akka qopheessan gargaara. Kana booda, qonnaan bultoonni marsaa irra deddeebi'an keessatti akka darban taasifamu. Kun

ammoo dhimmoota dursuu qaban akka tarreessanii fi karoora isaanii akkamitti akka galmaan ga'an beekuuf isaan gargaara. Karoora isaanii wantoota gargaarsaan hojjetamanii fi wantoota gargaarsa dhaabbilee tokko tokkon hojjetaman of keessaa qabaachuu qabu. Gargaarsi kan barbaachisu yoo ta'e gargaarsi kun eessarraa akka argamuu danda'uu fi akkamitti gara hojiitti akka jijjiiramu agarsiisuu qabu.

Kaayyoo fi yeroo barbaachisu dhiphisuudhaan mijeessaan gabaa adeemsa qonnaan bultoonni taasisan kan galmaan ga'uu danda'uu fi kan dhugaa irratti hundaa'e ta'uu isaa mirkaneessuu qaba. Sadarkaa adeemsa kanaa tokko tokko keessatti haawaasichi qabeenya isaa, qooda fudhattoota isaa fi carraa isaa yaada keessa galfachuu qabu.

Hawaasichis waa'ee nyataan of danda'uu fi waa'ee filannoo hojii Interpiraayizii qonnaa dursa kennuu fi karoora baafachuu qaba. Mijeessaan gabaa yammuu gareewwan adda addaa waliin hojjetu kaayyoo gareewwan biraa maappii godhamu keessatti dabaluu qaba. Yoo kana ta'e gareewwan qonnaan bulootaa omisha wal fakkaataa ta'an irratti galii guddaa argachuuf hojjechuu jalqabuu danda'u.

Sadarkaa kanatti, qonnaan bultoonni odeeffannoo waa'ee filannoo omishaa argachuu waan hin dandeenyeef karoorichi nuffisiisaa ta'uu hin qabu. Kaayyoon karoora kanaa inni guddaan gareen gara fuulduraatti hojii hojjetu akka murteessuuf dha. Shaakala kana keessatti mijeessaan gabaa hirmaannaa wal-qixa ta'e dhiraaf fi dubartootaaf mirkaneessuu qaba. Hojii akkanaaf iftooma, wal-qixxummaa fi xiyyeeffannoo guddaan kennamuu qaba.

Garee gonnaan bultootaa yookaan Garee Interpiraayizii Gurmeessuu

Gareen sababa adda addaatiif hundeeffama. Garuu, muraasni hojiif gurmaahu. Haaluma kanaan, marii mijeessaa gabaa waliin adeemsifamuun caasaan garee qophaa'uu qaba. Gochi kun gahee fi itti gaafatamummaa kan agarsiisu ta'uu qaba.

Seera Bulmaata Miseensummaa

Gareewwan baay'een seerota xixiqqoo qabu, Fakkeenyaaf gareen qusannoo miseensota isaa buusii ka'umsaa akka fidanii fi yaadawwanyookaan akkaataa qusannoo fi miseensotaaf liqiin kennamu irratti gaafachuu danda'a.

Gareen kasaaraa qarshii miseensotaaf itti gaafatamummaa waan fudhatuuf, seerri gahee itti gaafatamummaa miseensotaa agarsiisu qophaahuu qaba. Miseensonnis seera kana kabajuu yoo baatan adabbii qaba.

Garee galmeessuu fi Lakkoofsa Baankii banuu

Biyyoota tokko tokko keessatti gareewwan gargaarsaaf kan beekaman qaama bulchiinsa naannoo sanaa wajjin sadarkaa murta'e tokkotti yoo galmaa'an dha. Biyyoota tokko tokko keessatti galmaa'uun dirqama ta'a. Biyyoota kan biraa kessatti ammoo waan barbaachisaa akka ta'e ni beekama; garuu dirqama miti. Yoo danda'ame gareen hunduu Lakkoofsa Baankii banuu qabu. Sababni isaas maallaqa baankii keessatti akka kuusanii fi yammuu barbaachisu ammoo baasanii akka ittiin fayyadamaniif.

Koree Hundeessuu

Gareen dhimma of-gargaaruun wal-qabate tokkoof ijaarame gara hojii guddaa ta'etti ce'uu kan danda'u ta'uun isaa kan hafu miti. Gama kanaan, akkuma hojiin dabalataa uumamuun gareen hojii isaa itti dhiheenyaan hordofuuf, itti gaafatamummaa haaraa dabalataan uumame hubannoo keessa galchuun koree hundeessuu qaba.

Ijaarsi koree haaraa kamiyyuu gargaarsa mijeessaa gabaatiin ta'ee, hawaasaan durfamuu qaba. Haaluma kanaan gareen, koree hojii raawwachiistuu kan sochii hojii faana bu'ee hordofuun ogganamuu qaba.

Gabatee__ Caasaa garee qonnaan bulootaa ta'uu danda'u

Maqaa	Gahee Hojii	Itti gaafatamummaa	Haala turtii
Dura taa'aa	Garee geggeessuu, wal-dhabiinsa hiikuu, karoorsuu	Murtee guguddaa kennuu, aangessuu, sochii hojii hordofuu	Waggaa 1, yaa'ii waliigalaa waggaa irratti haaromuu kan danda'u
Qabaa/duu maallaqaa	Qondaala maallaqaa, dura taa'aa fi miseensotaaf kan gabaasu	Herrega maallaqaan wal-qabate hunda qabachuu, garee bakka bu'uun maallaqa sochoosuu	Waggaa 1, yaa'ii waliigalaa waggaa irratti filannoo miseensota gareetiin haaromuu kan danda'u
Barreessaa/tuu	Galmee bulchuu	Walga'ii gareen adeemsisu hunda irratti murtee barreeffamaan qabachuu	Waggaa 1, yaa'ii waliigalaa waggaa irratti filannoo miseensota gareetiin haaromuu kan danda'u
Dadammaqsaa	Garee sosochoosuu fi jajjabeessuu	Garee gidduutti walitti dhufeenya cimsuu, dhimmoota haaraa fi walga'ii itti aanuuf odeeffannoo miseensotaaf kennuu	Waggaa 1, yaa'ii waliigalaa waggaa irratti filannoo miseensota gareetiin haaromuu kan danda'u
Hojjetaa Hordoffii	Hordoffii sochii hojii	Karoora hordoffii qopheessuu, adeemsa sochii hojii galmeessuu	Waggaa 1, yaa'ii waliigalaa waggaa irratti filannoo miseensota gareetiin haaromuu kan danda'u
Miseensa		Karoora garee hojii irra oolchuu	

Barbaachisummaa Koree

Miseensonni koree hawaasichaan filataman fedhii guutuu ta'een fudhachuu qabu. Gama biraatiin ammoo hojii adda ta'e irratti xiyyeeffachuu danda'u. Miseensonni koree garee tokkoo odeeffannoo barbaachisaa ta'e kan akka gatii gabaa sassaabuu fi gareef kennuun gargaaruu danda'u. Koreen tokko qorannoo fi filannoo Interpiraayizii qonnaa filatamee fi qorannoo qonnaan bultoota hirmaachisu geggeessuuf kan hundaa'u ta'uu danda'a.

Miseensota koree filachuuf hawaasni fedhii qabaachuu qaba. Kun ammoo dandeettii irratti kan hundaa'ee fi ulaagaalee kan akka muuxannoo hojii hawaasa keessatti beekame, aangoo kan biraa kan qabu, barreessuu fi dubbisuu kan danda'u, haala gaariitti kan dubbatuu fi miseensota hundumaan fudhatama kan argate ta'uu qaba. Sababni isaas booda waliin hojjechuu irratti rakkoo waan fiduuf dha.

Walitti bu'iinsa jiraachuu danda'u maqsuuf adeemsa baay'ee iftooma qabuu fi hirmaachisaa ta'e uumuu barbaachisa. Gama kaaniin ammoo filannoon miseensotaa nama fedhii qabu hundaaf banaa ta'uu qaba. Bu'a qabeessummaan koree ilaalchisee yoo xiqqaate waggaatti si'a tokko ilaaluun barbaachisaa dha. Barbaachisummaan koree yoo xiqqaa ta'ee yoo argame hojii isaanii akka dhaaban taasisuun barbaachisaa dha.

Galma gara fuulduraa kaa'uuf mul'ata qabaachuu

Sadarkaa hirmaachisummaa hawaasaatti aansuudhaan mijeessaan gabaa sagantaa hojii waliinii qopheessuuf akka ta'utti qooda fudhattootaa fi bakka bu'oota Interpiraayizii waliin hojjechuu qaba. Sagantaan hojii kun rakkoolee guguddoo kan addaan baasuu fi qooda fudhattootaa fi gareen Interpiraayizii waliin ta'ee attamitti rakkoolee hiikuu akka danda'uu fi gara hojiitti galuu akka

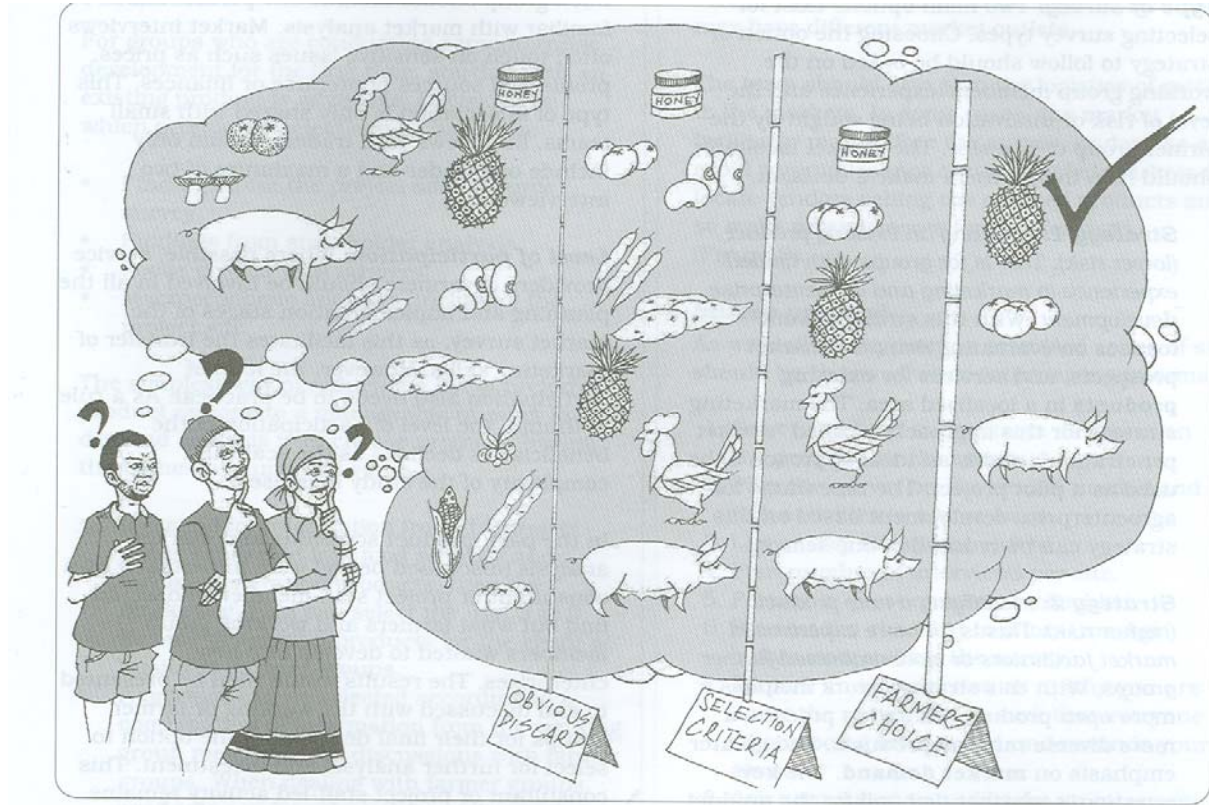
danda’u kan agarsiisu dha. Kunis sagantaa yeroo gabaabaa, giddu galeessaa fi dheeraa keessatti kan raawwatuu fi bu’aa maaltu argamuu akka qabu waliin kan wal-sime ta’uu qaba.

Sakatta’insa naannoo Projektii geggeessuu

Mijeessaan gabaa gabaasa fuula 15 hanga 20 qabu waan haaraa argate, rakkoo mudatee fi hojii karoorfame irratti barreessuu qaba. Gabaasni kun rakkoowwan yeroo gabaaba, dheeraa fi giddu galeessaa agarsiisu ta’uu qaba. Gama biraatiin ammoo kaayyoo isaanii galmaan ga’uuf gareen qonnaan bulootaa maal hojjechuuf akka karoorfatan agarsiisuu qaba. Kana booda gabaasni kun gareewwan hojjechaa jiran hundaaf kennamuu fi garee Interpiraayizii keessatti mari’atamuu qaba.

Kutaa 7

Omisha addaan baasuu fi carraa gabaa barbaaduu

Xumura kutaa kanaatti, mijeessaan gabaa fi hawaasni:

- *Omisha jiru yookaan adeemsa fedhii irratti hundaa'een bakka gabaan itti shaakalamu ni murteessa.*
- *Sakatta'a carraa gabaa ni qopheessa.*
- *Filannoo omishaatiif, dhimmoota fedhii fi gurgurtaan wal-qabatan ni gamaaggama.*
- *Xinxala toora gabaa dabalataaf omisha ni filata.*

Yeroon barbaachisu: Torban 2.

Kaayyoon kutaa kanaa qooda fudhattoonni waa'ee fedhii gabaa omisha adda ta'aniif qaban akka beekanii fi omisha adda addaa akka dorgomsiisan kan dandeessisu dha. Ulaagaaleen filannoof barbaachisan omisha omishuuf waan barbaachisu (meeshaa barbaachisu), haallen gabaan barbaaduu fi kaayyoon isaa kan biraa ammoo filannoo omisha haaraa qonnaan bultoota jajjabeessu yookaan ammoo omisha isaanii akka baay'isan kan taasisu dha.

Omisha addaan baasuuf filannoolee jiran

Gara hojii itti aanutti ce'uun dura, dhimmoonni kanatti aansanii tarreeffaman murtee argachuu qabu.

1. Gosa sakatta'insaa
2. Bal'ina sakatta'insaa
3. Gurmaa'ina garee sakatta'insaa
4. Sadarkaa hirmaannaa

Tooftaalee sakatta'insa omishaa

Gosa sakatta'insaa: Gosa sakatta'insaa filachuu keessatti filannoowwan lamatu jira. Mijeessaan gabaa qooda fudhattoonni murtee akka kennan gargaaruu qaba.

Filannoon 1^{ffaa} tarsiimoo omisha jiru filachuu (yaaddoo xinnaa kan qabu) dha. Tooftaan kun gareewwan gabaa fi hojii Interpiraayizii qonnaa irratti muuxannoo xiqqaa yookaan murtaa'aa ta'e qabaniif ta'a. Tooftaan tarsiimoo kanaa, hojiif xiyyeeffannaa kan kennu, omisha jiruuf naannoo tokko keessatti haalli dhiheessii, adeemsi gabaa, fi tajaajilli kan ittiin madaalamu dha. Tooftaan gabaa kun gabaa mo'atanii bahuu jedhamee waamamuu ni danda'a.

Filannoon 2^{ffaa} tarsiimoo omisha haaraa filachuu (yaaddoo guddaa) dha. Mijeessaan gabaa muuxannoo guddaa kan qabaniif yookaan gareewwan qonnaan bultootaa haala gariitti gurmaa'aniif tooftaa kanatti fayyadamuu danda'a. Hojii kana keessatti gaaffiin bu'uuraa, fedhiin gabaa waggoota 1 hanga 3 darban keessatti guddachaa jira moo yookaan dhaabbatee jira moo yookaan gadi bu'aa jira kan jedhu dha. Walumaagalatti tooftaan tarsiimoo kanaa omisha gosa adda addaa omishuu jedhamee waamama. Gama biraan ammoo filannoon omisha addaa investarootaa fi maamiltootaan barbaadamaa ta'uu qaba.

Bal'ina sakatta'insaa: Tooftaa kamiiniyyuu haa filatamu malee hammi qorannoo jalqaba kanaa karaa gosa omisha filatamuun (qulqullina guddaa yookaan xiqqaa), lakkoofsa namoota hirmaataniin, lakkoofsa gabaawwan daawatamanii fi gosa qorannoo faayidaa irra oolu ibsamuu qabu. Yeroo baay'ee murtiin bal'ina irratti kennamu yeroo fi qabeenya jiru irratti hundaa'a.

Garee sakatta'insa gabaa filachuu: Gareen gabaa mijeessaa gabaa tokko, bakka bu'oota 2 hanga 4 ta'an garee hojjetootaa fi yoo danda'ame bakka bu'aa qonnaan bultootaa tokko yookaan caalaa, garee gabaa 2 yookaan 3 kan qabu caalaatti bu'a qabeessa ta'uu ni danda'a. Nammoonni baay'ee ta'an yoo hirmaatan gara gareewwan namoota 2 hanga 3 qabanitti addaan ba'uu qabu. Gareewwan hunduu of keessaa nama waa'ee xinxala gabaa beeku qabaachuu qabu. Gaaffii fi deebiwwan gabaa yeroo baay'ee dhimmoota ciccimoo ta'an kan akka gatii, bu'aa fi madda omishaa yookaan maallaqaa tuqu. Odeeffannoon akkanaa gareewwan xixiqqoo waliin qofa kan wal-jijjiiramu ta'a. Gaaffii fi deebiin daldaltoota waliin taasifamu daldalaa tokko qofaa fi yoo baay'ate gaaffii 2 of keessaa qabaachuu qaba.

Sadarkaa hirmaannaa: Bakka danda’amutti kennitoonni tajaajilaa fi qonnaan bultoonni sadarkaa karoora fi hojii irra oolmaa irratti hirmaachuu qabu. Sababni isaas beekumsa dhimma gabaa dabarsuu waan saffisiisuuf dha. Haala danda’amu hundaan hojiin qorannoo gabaa hirmaannaa qabatamaa ta’een hojjetamu qaba. Sababni isaas adeemsa gubbaa-gadii hambisuu fi abbumaaa bu’aa guddisuuf shoora guddaa waan qabuuf dha .

Barbaachisummaa hirmaannaa hawaasaa

Qonnaan bultoonni kan gabaa beekan ta’ullee, qorannoo gabaa hin beekan. Qonnaan bulootaa baay’eef qorannoo gabaa keessatti hirmaannaan isaanii kan jalqabaa ta’uu danda’a. Ifaa ifatti hojiin akkanaa wal qunnamtii gaarii fi dandeettii gaafata. Waan kana ta’eef filannoon hirmaannaa qonnaan bulootaa hojii kanaaf baay’ee barbaachisaa fi kaka’umsa uumuu kan danda’u ta’uu qaba. Filannoo kana keessatti wal qixxummaan saalaa kabajamuu qaba. Haala barbaachisaa ta’een hirmaannaan gaarii waan ta’eef qooda fudhattoonni haala yeroo argataniin barachuu fi shaakala irra deebi’anii hojjechu danda’u.

Tarsiimoo 1: Omishawwan jiran adda baasuu

Gareewwan yeroo jalqabaaf misooma Interpiraayizii qonnaa keessa galaniif, omisha jiruun jalqabuutu isaaniif ta’a. Omisha kam akka filatan murtessuuf dhimmoota kanaan gaditti tarreeffaman irratti hundaa’uu barbaachisa.

- Bu’aawwan qorannoo sakatta’insa qabeenya naannoo projektii irraa argaman.
- Argannoo xinxala qooda fudhattootaa irraa argame.
- Garee irratti xiyyeeffatamee fi qonnaan bulootaa.
- Naannoo projektii dabalatee xinxala dinagdee waliigalaa.

Baay'ina tarreeffama filannoo omishaalee muraasa taasisuuf, karaa inni gabaabaan omishawwan bal'inaan omishamanii fi bu'aa ol'aanaa qaban filachuu dha.

- Odeeffannoon lammaaffaa naannoo projektii irraa argame gara omisha wabii nyaataa mirkaneessanii fi omisha galii guddaa argamsiisanitti yoo geddarama gareen gabaa omisha galii guddaa argamsiisan 3 hanga 5 maamiltootaaf yookaan garee qooda fudhattootaaf kennuu danda'u.
- Omishni tokko odeeffannoo miseensota garee hojjetootaa irraa argamanii fi marii garee qonnaan bulootaa waliin taasifamuun filatamuu danda'a. Garee qonnaan bulootaa waliin yammuu filatamu omishni ulaagaalee armaan gadiin filatamu.
 - Omisha irra caalaan galiif omishamu.
 - Omisha miseensota garee baay'een omishamu.
 - Omisha qonnaan bulootaa, kennitootaa tajaajilaa yookaan hoji-uumtota naannoo irraa Interpiraayizii haaraa hundeessuuf investimantii kan hawwatan.

Omisha jiru filachuun bu'aa lama qaba. (1) gareen hojjetootaa yookaan gareen gabaa filannoo Interpiraayizii qonnaa irratti atattamaan hojjechuu jalqabu. (2) qonnaan bultoonni omishini sun akkamitti akka biqilu waan beekaniif irra caalaa waan gabaa irratti xiyyeeffachuu dnada'u .

Sakatta'insa Omisha Addaan Baasuu (Product Market Screening Survey)

Omishaalee filataman bu'uura godhachuudhaan, gareen gabaa, haalleen gabaa gamaaggamuuf, karoora fi gaafannoo qopheeffachuu qaba. Omishawwan filatamaniif gosa gabaa akka sakatta'amu barbaadamu ifa

taasisuuf, mijeessaa gabaa fi garee gabaa akka gargaaruuf, maappii gabaa shaakaluudhaan jalqabama.

Kana malees, meeshaalee barbaachisaa ta'an karoorsuun barbaachisaa dha. Yeroo tokko tokko, mijeessaan gabaa sakatta'insa hubannoo ariifachiisaa ta'e naannoo gabaa filatametti adeemsisuu qaba.

Sirna Sakatta'insaa

Hojiilee salatta'insaa hunda waliin, akka gulantaalee *istaandaardii* walitti aanuu qabuutti, namoonni odeeffannoo kennan yeroo gaafataman, dhimmoonni kanatti aansanii jiran hubatamuu qabu.

1. Miseensota garee sakatta'insaa filachuun dhimma shaakalichaa irratti ibsa gabaabaa kennuu.
2. Bu'aa eegamu irratti hundaa'uudhaan, karoora sakatta'insaa qopheessuu fi sochiilee hojii sagantaa yerootiin wal-qabsiisuu.
3. Iddoo sakatta'amu tarreessuu.
4. Baay'ina gaaffii naannoo-naannootiin karoorsuu.
5. Gaafannoo yookaan *cheekliistii* qopheessuu.
6. Sakatta'insa adeemsisuun dura, *cheekliistii* qophaa'e hojii irra ooluu danda'uu isaa mirkaneeffachuuf gabaa naannoo keessatti shaakaluu.
7. Maaliif sakatta'insi akka adeemsifamu seensa qopheessuu. Namoonni gaafataman hundi kaayyoo isaa hubachuu isaanii mirkaneeffachuu.
8. Naannoo gaaffiin adeemsifamutti, gaaffii jalqabuun dura geggeessitoota irraa eyama gaafachuu (Gabaa, Hoteela, dukaana/suuqii) ta'uu ni danda'a.
9. Yoo danda'ame walga'ii mijeessuu.

10. Namoonni gaafataman deebii kennuuf yeroo qaqaachuu isaanii mirkaneeffachuu; yookaan yeroo hin qabaanne ta'ee yoo argame yeroo mijaawaa ta'etti jijjiiruu.
11. Yeroo hunda, namoota deebii kennaniif kabaja agarsiisuu; yoo baay'ate yeroo isaanii daqiiqaa 20 hanga 30 caalaa fudhachuu hin barbaachisu.
12. Gaaffiin gabaa keessatti adeemsifama yoo ta'e, yeroo namichi maamila isaa waliin dubbatu gaaffii jalqabame dafanii addaan kutuu.
13. Deebii erga kennanii booda galateeffachuu.

Fakkeenya gaafannoo yookaan cheekliistii

Sakatta'insi omisha adda baasuun dura adeemsifamu kaayyoon isaa omisha gabaa keessatti fedhii guddaan irratti mul'atu beekuuf dha. Gareen gabaa omisha kamtu carraa gaarii akka qabuu fi bitattoonni eenyu fa'aa akka ta'an sakatta'ee beekuu qaba.

Jalqaba: Gareen sakatta'insaa yookaan gareen qonnaan bultootaa omisha kan odeeffannoo isaa sassaabuu barbaadan ni filatu. Sakatta'insi jalqabaa omisha jiru irratti xiyyeeffata. Omisha haaraan yeroo itti aanutti sakatta'amuu ni danda'a

Mijeessaan gabaa , gabaa guddaa kan omisha filatamee ni sakatta'a. Odeeffannoon bu'uuraa ragaa gareetiin wal-bira qabuuf ni sassaabama. Daldaltoota kanneen qonnaan bultootaan daawwatamuu qabanitti odeeffannoon ni himama.

Cheekliistiin yookaan gaafannoon qorannoo gabaa qonnaan bultootaa fi mijeessaa gabaatiin qophaaha. Kun gabaa yookaan qanxabdoota muraasa biratti ilaallama. Kunis daldaltoota waliin haala gaariin qunnamuuf gargaara.

Sagantaan daawwannaa ni qophaaha. Gareen sakatta'insa gabaa, omishawwan adda addaa qorachuuf ni moggaasamu. Koreen kun kanneen gaaffii dhiheessanii fi kan galmeessan ta'anii itti gaafatamummaa qooddachuu ni danda'u. Hojii kanaaf dhiiraa fi dubartoonni filatamuu qabu.

Sakatta'insi gabaa ni adeemsifama. Gareen sakatta'insaa yookaan gareen qonnaan bultootaa daldaltootaaf, geggeessitootaaf, yookaan namoota hojii daldalaan wal-qabate adeemsisaniif gaaffii ni dhiheessu. Mijeessaan gabaa garee keessatti hirmaachuun ni gargaara.

Mijeessaan gabaa bu'aa daawwannaa gabaa xinxaluuf garee sakatta'insaa yookaan garee qonnaan bultootaa bakka tokkotti walitti fida. Bu'aan sakatta'insaa *foormaatii* duraan qophaa'e keessatti guutama. Odeeffannoon akkaataa garee qonnaan bultootaa waliin qunnamuu dandeessisuun qindaa'a.

Daawwannaa gabaa keessatti kan hirmaatan bu'aa qorannoo gabaa garee qonnaan bultootaa kan biraa hawaasa keessa jiraniif ni dhiheessu. Filannoo kamtu caalaatti akka xinxalamu murteen ni kennama.

Gaaffileen sakatta'insa omisha addaan baasuu dura qophaa'an haala kanatti aansee tarreeffameen ta'uu ni danda'a.

- Maqaan keessan eenyu. Lakkoofsa bilbilaa, fi teessoo?
- Fedhiin gabaa omisha "A" guddachaa adeemuu, bakkuma duraa jiraachuu yookaan gad bu'uu isaa natti himuu dandeessuu?
- Yeroo omishni "A" xinnaatee argame waggaa kam keessa akka ta'e ni beekamaa. Yoo kana ta'e maaliif?
- Jijjiiramni wayitaa attamiin gatii irratti dhiibbaa fida?
- Haala sadarkaa omishaatiin garaagarummaan gatii maali?
- Gatiin omisha "A" baay'ee guddaa yoo ta'e, omisha kan biraa kan ummatni bitatu kam fa'i?
- Omisha "A" hammam bitattu?
- Gabaa keessatti daldaltoonni akka keessanii meeqatu jira?
- Baay'ina omisha "A" gabaa kana keessatti bitame tilmaamuu ni dandeessuu?
- Daldalaan omisha "A" heddumminaan daldalu eenyu?
- Eenyu irraa bitattu? Eessatti argamu?
- Omisha "A" yoo xinnaate hammam bitattu?
- Omisha "A" yeroo meeqa keessatti bitattu?
- Maddi omisha "A" keessan eessa irraa ti?
- Omisha "A" gatii meeqaan bitattu?
- Baasiin keessan meeqa?
- Kaffaltiin keessan attamiin raawwata?
- Garee qonnaan bulootaa irraa bitachuuf fedhii ni qabduu?

Bu'aa daawwannaa gabaa

Daawwannaa gabaatti fufuudhaan, gareen gabaa odeeffannoo sassaabame qindeessuu qaba. Gabaasni qindaahu omisha, baay'ina bitame, dhiheessii, madda omishaa, gatii, haala kaffaltii, fedhii daldaltoonni garee qonnaan bulaa waliin qaban hubannoo keessa galchuu qaba.

Yeroon sochii hojii kanaaf barbaachisu baay'inaa fi fageenya gabaawwan gidduu jiru irratti hundaa'a. Daawwannaan gabaa hirmaachisaan omishawwan 3 hanga 5 gamaaggamuuf guyyaa 4 hanga 5 ni fudhata.

- Guyyaa 1^{ffaa}: Koreen gabaa yaad-rimee qorannoo gabaa hirmaachisaa fi attamitti akka adeemsifamu ni beeksisa. Gaafannoon yookaan *cheekliistiin* ni qophaaha. *Cheekliistiin* qophaahe otuu qorannoo guddaan hin adeemsifamin naannoo gabaatti ilaalamuu qaba.
- Guyyaa 2^{ffaa} fi 3^{ffaa}: Gabaa keessaa ragaan ni sassaabama.
- Guyyaa 4^{ffaa}: Bu'aan qorannoo gabaa qophaa'ee ni qaacceffama.
- Guyyaa 5^{ffaa}: Argannoon sakatta'insa gabaa miseensota gareef yookaan hawaasa bal'aaf ni dhihaata.

Odeeffannoo dhiheessuu: Odeeffannoo gabaa irraa sassaabuudhaan garee gabaatiin irratti mari'atamuu fi galmaa'uu qaba. Odeeffannoon kun akka omisha yookaan Interpiraayizii filachuu keessatti garee qonnaan bulootaa waliin mari'achuuf akka bu'uuraatti kan gargaaru dha.

Tarsiimoo 2: Carraalee Gabaa Addaan Baasuuf Sakatta'insa Geggeessuu

Sakatta'insi carraalee addaan baasuuf adeemsifamu misooma Interpiraayiziitiif carraalee haaraa barbaaduuf kan raawwatu dha. Kana irratti xiyyeeffannoon jiru omishawwan haaraa fi fedhii gabaa irratti hundaa'an bal'inaan akka omishamu taasisuu dha. Kana irratti gaaffii guddaan ka'uu qabu fedhiin

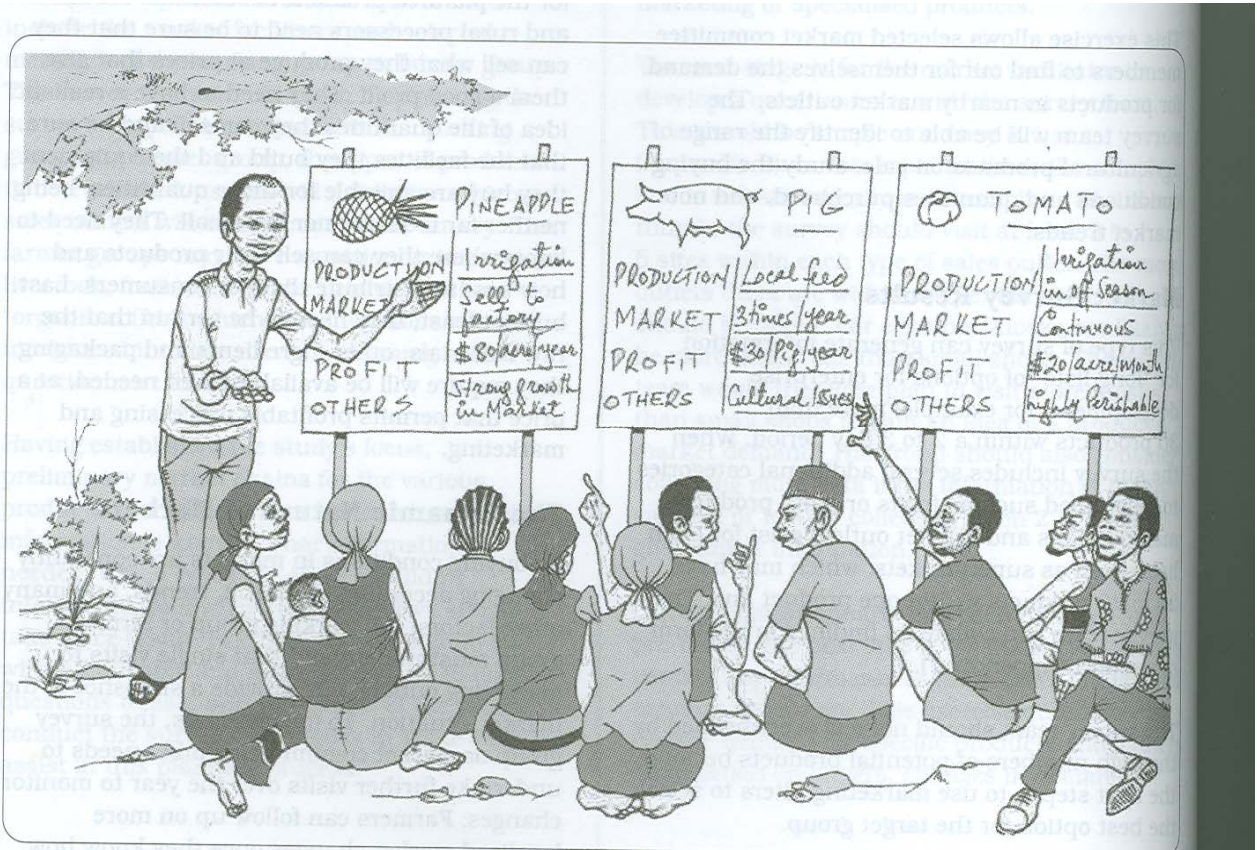
omishaa waggootii sadan darban dabaluu isaa, bakkuma duraa jiraachuu isaa, yookaan gad-bu'uu isaa beekuu dha.

Jalqaba irratti, gareen sakatta'insaa ni hundeeffama. Kun mijeessaa gabaa fi miseensota garee hojii yookaan garee qonnaan bulootaa filataman kan dabalatu ta'uu qaba. Gareen sakatta'insaa bal'ina sakatta'insaa karoorsuudhaan, gosa omishaa sakatta'amu ilaalchisee garee hojii yookaan garee qonnaan bulootaa waliin mari'achuudhaan eegala. Gareen qonnaan bulootaa, tarii misooma beeyiladaa, misooma muduraa, yookaan omishawwan kan akka buna uumamaa irratti fedhii qabaachuu waan danda'aniif karoora sakatta'insaa fi *foormatii* gaafannoo keessatti agarsiisamuu qaba.

Xiyyeeffannoo qorannoo erga beekamee booda, odeeffannoo kamtu akka beekame, odeeffannoo kamtu akka barbaadamu, namoota kamtu akka gaafatamu, eessatti gaaffiin akka adeemsifamu beekamuu qaba.

Kutaa 8

Omisha gaarii ta'e yookaan filannoo Interpiraayizii garii ta'e maamiltoota waliin filachuu

Xumura boqonnaa kanaa irratti mijeessaan gabaa fi hawaasni naannoo wantoota asii gaditti tarreeffaman irratti hojjechuu qabu.

- *Ulaagaa filannoo baasuu*
- *Filannoo hawaasichaaf mijaawaa ta'e filachuu*
- *Karoora hojii qopheessuu*
- *Sagantaa hojii Interpiraayizii qonnaa qopheessuu.*

Yeroon barbaachisu: Torbee1.

Sadarkaa kana irratti mijeessaan gabaa hawaasa naannoo sanaa omishawwan tokko tokko irratti odeeffannoo akka sassaaban ni qindeessa; tarsiimoo faayidaa irra oole irratti hundaa'uudhaan gareen qorannoo odeeffannoo omishawwan duraan beekamanii fi murtaa'aa ta'an irratti yookaan omishawwan fufinsaan baay'ee ta'an haaraa fi kan duraa of keessaa kan qaban ni sassaaba. Gareen qorannoo mijeessaa gabaatiin kan hogganamu filannoowwan jiran erga tarreessee booda tartii filannoowwan kanaa gara omishawwan hojii Interpiraayizii qonnaaf mijaa'aa ta'an xiqqeessuu yookaan gad buusuu qaba.

Filannoowwan qalbii hin fuune addaan baasuuf gareen qorannoo odeeffannoo sassaabame fayyadamuudhaan filannoo baay'ee qopheessa; firiin argame garee bal'aaf dhiyaata; garee bal'aan kun ammoo filannoo isa dhumaa taasisa.

Ulaagaalee filannoo baasuu

Filannoolee Interpiraayizii qonnaa gamaaggamuuf ulaagaalee hedduutti fayyadamuun ni danda'ama. Ulaagaaleen kun miseensota gareetiin haala salphaadhaan hubatamuu kan danda'an ta'uu qabu.

- Qonnaan bultoonni xixiqqaan haala salphaadhaan filannoo dhiheessuu ni danda'u.
- Filannooleen dhihaatan hawwataa ta'uu qabu.
- Filannooleen dhihaatan itti fufiinsa omishaaf gahee qabaachuu qabu.

Qonnaan bultoonni baadiyaa keessatti argaman yeroo baay'ee qonnaan buloota xixiqqaa waan ta'aniif hojii irra oolchuuf salphaa ta'uu danda'a. Gara biraatiin ammoo omishni haaraan yoo filatame gareen qonnaan bulootaa kennitoota tajaajilaa argachuu qaba. Qonnaan bultoonni fi mijeessitoonni

gabaa muuxannoo gahaa hin qabne adeemsa kana omisha yeroo gabaabaatiin jalqabuu qabu. Sababni isaas adeemsa kana dafanii akka xumuraniif dha.

Filannoowwan jiran keessaa Interpiraayizii qonnaa mijaa'aa ta'e filachuu.

Gargaarsa mijeessaa gabaatiin gareen qorannoo gabaa odeeffannoo filannoo Interpiraayizii qonnaatiif barbaachisu barreessuu qaba. Kun erga hojjetamee booda gareen hojjetaa yookaan hawaasni naannoo sanaa adeemsa filannoo Interpiraayizii irra deebi'anii ilaaluuf walga'ii waamuu qabu. Sadarkaa hawaasichaa irratti hundaa'uudhaan qonnaan bultoonni hunduu walga'ii kana irratti affeeramuu fi walga'iichi ammoo yoo danda'ame hirmaachisaa ta'uu qaba. Filannoon kun sadarkaalee gatii irratti hundaa'uu qaba.

Omishawwan abdii hin qabne baasuu

Filannoo omishaa kamiyyuu qonnaan bultoonni yookaan projektichi kan hin barbaanne tarreeffamee keessaa ba'uu qaba. Filannoon kun kan adeemsifamu yeroo gareen qorannoo gabaa fedhii irratti hundaa'ee filannoo tarreesu ta'a.

Sababiin filannoo, omishni sun naannoo sanatti omishamuu yoo hin dandeenye, omisha sana omishuuf amma gatii guddaa yoo gaafate, yookaan ammoo omisha sana omishuun balaa yoo qabaate ta'uu danda'a.

Fakkeenyaaf, muduraalee fi kuduraalee biyya alaa irraa dhufanii fi gatii guddaa kan baasisanii fi omishawwan dhorkaa ta'an, omishawwan seeraan alaa, omishawwan ogeessa addaa barbaachisanii fi omishawwan omishamuuf yeroo dheeraa barbaadan ta'uu ni danda'a.

Ulaagaa Interpiraayizii

Filannoowwan baay'een kunniin agarsiistota mijaa'ummaa hojiitiin madaalamuu waan qabaniif mijeessaan gabaa fi gareen qorannoo gabaa odeeffannoo kana ilaaluuf yeroo fudhachuu qabu.

Sababni isaas malli kun haala gaariin akka beekamuu fi haala salphaa fi gaarii ta'een miseensota gareef akka ibsamu dha. Yeroo kana waggoonni filannoo (1) haala omishaa (2) haala gabaa fi (3) bu'aa irratti hundaa'uu yookaan wantoota sadan kana irratti xiyyeeffata.

Qorannaa Haala Omishaa

Filannoowwan hundaaf, gareen qorannaa fi mijeessaan gabaa filannoowwan kana omishuuf maal akka barbaachisu beekuu qabu. Wantoota omishaaf barbaachisan irratti hundaa'uudhaan (kan akka haala roobaa, biyyee, olka'insa lafaa, wantoota kan akka xaa'oo, farra ilbiisotaa fi odeeffannowwan dinagdee qonnaa hunduu qoratamuu qabu. Odeeffannoo kana irratti hundaa'uudhaan filannoowwan Interpiraayizii qonnaa battaluma sanatti gatamuu danda'a. Sababni isaas naannoon sun omisha isaaniif mijaa'aa ta'uu dhiisuu ni danda'a. Fakkeenyaaf, roobni omisha sanaaf barbaachisu yammuu ilaalamu gahaa miti yoo ta'ee fi jallisii hojjechuun kan hin danda'amne yoo ta'e filannoon sun ni gatama jechuu dha.

Qorannaa haala gabaa

Odeeffannoon kun baay'ee barbaachisaa dha. Sababni isaas garee qorannaa fi qonnaan bultootaaf filannoo Interpiraayizii gaarii ta'ee omisha gurguruu irratti hubannoo kennuu waan danda'uuf dha. Odeeffannoo kana irraa ka'uudhaan gareen qorannaa balaa jiruu fi sadarkaa gabaa gaarii irra ga'uudhaaf hojii barbaachisu beekuu danda'a. Odeeffannoon kun sadarkaa fedhii, gatii

tokkoon tokkoo omishaaf kennamu, baay'ina omisha bitame, haala kaffaltii, dhiheessii fi haala qulqullinaa irratti xiyyeeffata.

Qorannoo bu'aa irratti hundaa'uun taasifamu

Madaalli dhumaa kun Interpiraayizoota adda addaa bu'aa argamsiisan irratti hundaa'udhaan akka madaalaman gargaara. Malli kun beekumsa herregaa xiqqoo barbaada. Kanaaf, mijeessaan gabaa herregni hundumtuu sirriitti hojjetamuu isaanii ilaaluu qaba.

Mijeessaan gabaa Qorannoon kun haala salphaa fi haala waliigala ta'een hojjetamuu isaa mirkaneessuu qaba.

Xinxala galii waliigalaa omishawwan adda addaa irratti bu'a qabiinsa Interpiraayizii madaaluuf karaa salphaa dha. Xinxalli galii: galii isa dhumaa, gatii omshaaf ba'e galii gurgurtaa irraa erga hir'isamee booda kan argamu dha. Bu'a qabiinsi Interpiraayizii filannoo waggaa baay'ee barbaachisu dha. Haala tokko tokkoon sochiin kun waggoota xiqqoo fudhachuu ni danda'a. Sababni isaas bu'a qabiinsi Interpiraayizii kan ilaalamu waggoota 2 yookaan 3 booda waan ta'eef dha.

Sakatta'a dhumaa kan garee hojjetaan yookaan garee qonnaan bultootaan raawwatu

Filannoon dhumaa omisha mijaa'aa gara Interpiraayiziitti guddatu filachuuf marii garee hojjetaa fi garee omishtootaa gidduutti taasifamuun murtaa'uu qaba. Mijeessaan gabaa kaardii omishaa yookaan galmeetti fayyadamuu danda'a. Sababni isaas qonnaan bultootaaf filannoowwan Interpiraayizii carraa isaanii fi dirqama isaanii wajjin wal-bira qabanii akka madaalamu salphaa ta'aaf. Miseensonni garee gabaa odeeffannoo kana mariidhaaf

miseensotaaf dhiheessa. Kana booda filannoo dhumaa filannoowwan tokko yookaan lama gara filannoo hojii haaraatti akka guddatan taasifama.

Qonnaan bultoonni omishawwan kana filachuu irratti waliigaltee irra ga'uu yoo baatan filannoo waliigaltee fiduu irra ga'uuf mijeessaan gabaa maloota asii gaditti tarreeffaman fayyadamuu danda'a .Ulaagaleen biraa fedhii qonnaan bulootaa adda ta'an filannoo isa dhumaa hojii Interpiraayizii qonnaa dabaluu danda'u.

- Madaallii fi filannoowwan adda addaaf qabxii kennuu
- Ulaagaa namni tokko sagalee tokko kenna jedhuun fayyadamuu
- Omishootaaf sadarkaa kennuu

Maloonni kun miseensonni garee hunduu murtii irratti akka waliigalan gargaara. Sochiin kun haala danda'ameen mijaa'uu qaba. Yoo kana ta'e miseensonni hundumtuu bu'aa isaa yammuu argan waan gammadaniif barbaachisummaa sochii kana irraa kan ka'e mijeessaan gabaa hundumti isaa hojjetamuu isaa fi murtee qulqulluu ta'uu isaa qonnaan bulootaa galuu fi dhiisuu isaa mirkaneessuu qaba.

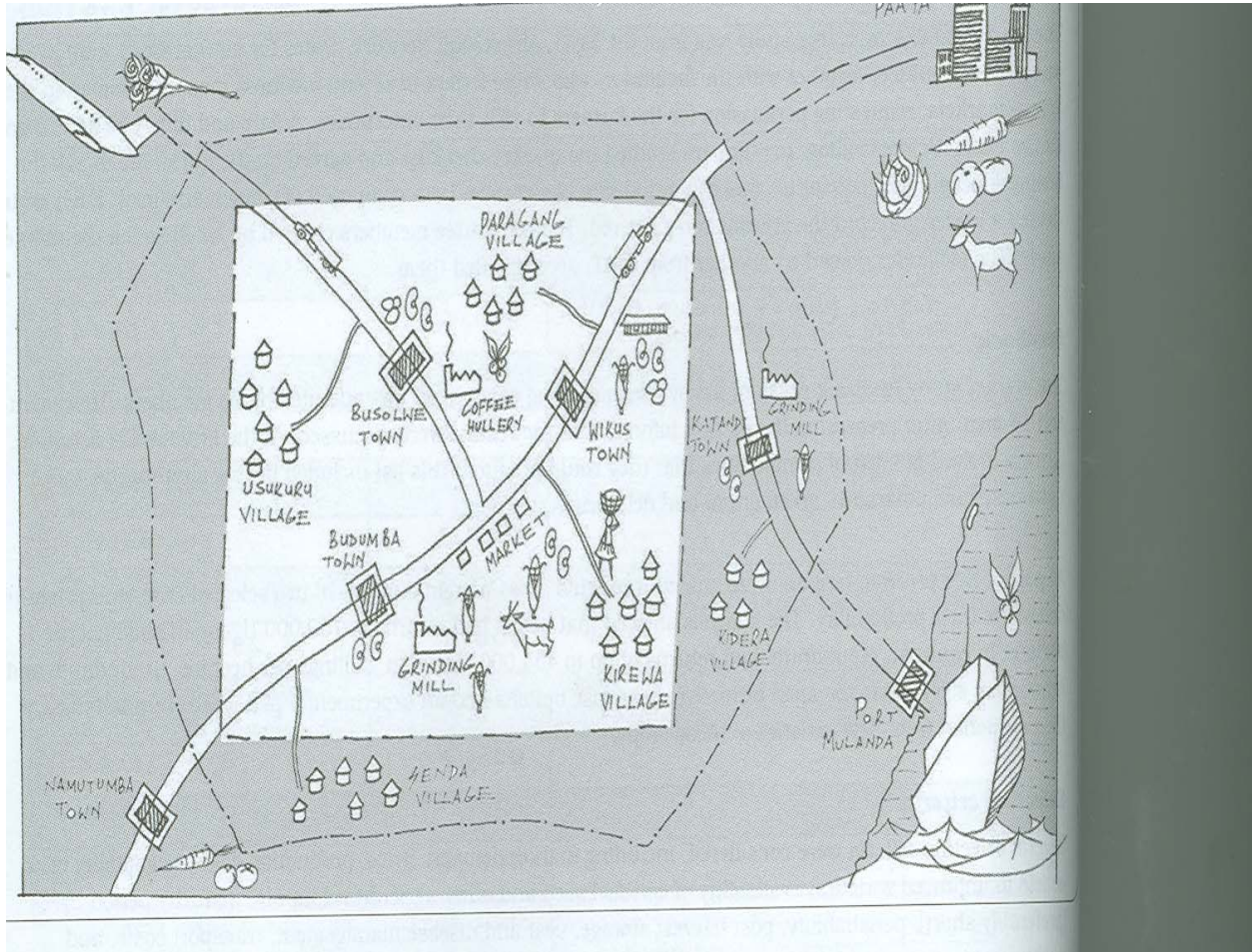
Adeemsa kana keessatti gareen hojjetaa yookaan gareen qonnaan bulootaa Interpiraayizii adda addaa erga tilmaamanii booda filannoo isaanii ifa taasisu.

Beekumsa kana argachuun fayidaan isaa maali ?

Qonnaan bultoonni adeemsi odeeffannoo sassaabuu fi filachuu sirriitti isaaniif yoo gale hojii Interpiraayizii irratti ofitti amanuu isaanii ni ijaara. Gara biraatiin ammoo sochii kana filannoo Interpiraayizii haaraa argachuuf qorannoo gochuuf fayyadamuu danda'u.

Kutaa 9

Qorannoo Toora Gabaa

Xumura kutaa kanaatti, gareen:

- *Qorannoo toora gabaa ariifachiisaa ni adeemsisa.*
- *Gabaasa toora gabaa ni qopheessa.*
- *Argannoo gareef ni gabaasa.*

Yeroon barbaachisu: *Dheerina toora gabaa fi muuxannoo garee sakatta'insaa irratti hundaa'uudhaan toora gabaa tokkoof torban 2 hanga 3.*

Seensa

Qorannoon toora gabaa sadarkaa qorannoo baay'ee wal-xaxaa waan ta'eef hojii ulfaataa dha. Boqqonnaan kun namoonni dandeettii hin qabneef toora gabaa filatame irratti qorannoo akka taasisan maloota salphaa ta'an kan agarsiisu dha. Kaayyoon isaa beekumsa ifa ta'e raawwatoota irratti, hojiiwwan hojjetaman irratti, baasii irrattii fi carraalee yaa'insa omishaa fi qunnamtii tajaajilaa qonnaan buloota irraa kaasee hanga bitattootaatti jiru qorachuu dha.

Odeeffannoon qorannoo toora gabaa irra argame maamila addaa fi raawwatoota waliin naannootti hojjechuuf walitti hidhiinsa gabaa gaarii ta'e addaan baasuuf gargaara.

Beekumsi argame kun wixnuu, hojii irra oolchuu, madaaluu fi Interpiraayizoota guddisuu irratti shoora guddaa taphata.

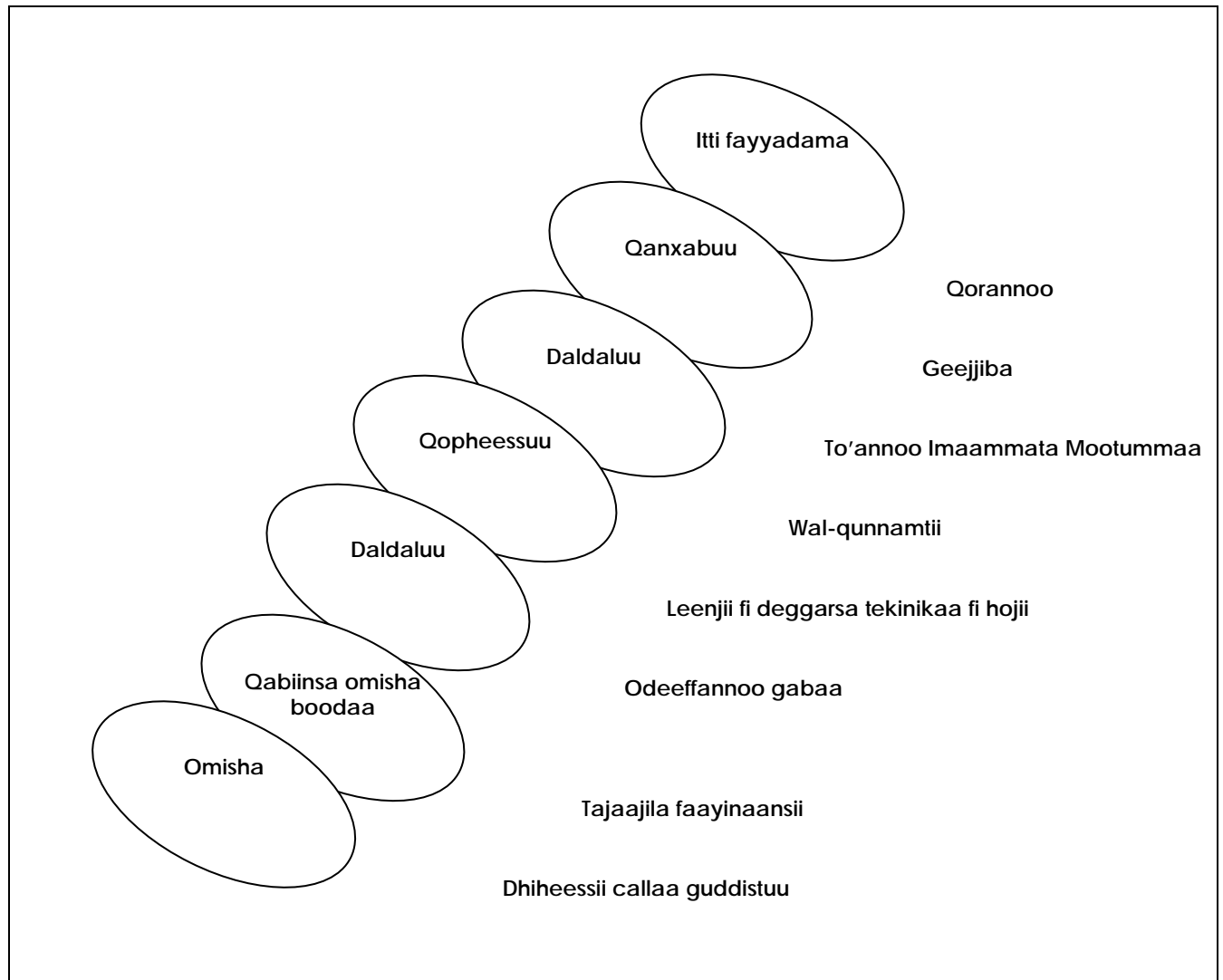
Malli kun odeeffanoowwan lammaffaa, sakatta'insa haallen darbanii fi odeeffannoo jalqabaa gaaffii fi deebii taasifameen sassaabame irratti hirkata. Odeeffannoo kanaan carraalee fi dirqamoonni ni madaalamu. Firiwwan argaman irra caalaa ifa kan ta'anii fi qorannoon isaas beekumsa guddaa ta'e hin gaafatu. Haa ta'u malee, qorannoon walitti hidhiinsa gabaa yammuu hojii irra oolu gareen qorannoo yeroo fi qabeenya jiruu fi dandeettii hojjetootaa hojii kana keessa jiran yaada keessa galchuu qaba. Qorannoon akkanaa kun yeroo baay'ee gorsa namoota dandeettii qaban irraa kennamuun fayyadamuu danda'a; yookaan ammoo yeroo tokko tokkoo gorsa akkanaa kana gaafachuu danda'a. Dhaabbanni dhimma kana hordofu tajaajila akkanaa kanaaf fedhiin maal ta'uu akka danda'u tilmaamuu qaba. Sababni isaas

naannoon akkanaa kun gara fuulduraatti gara naannoo hojiitti jijjiiramuu waan danda'uuf dha.

Akka seeraatti, qonnaan bultoonni adeemsa kana dura hin bu'an, yookaan hin hoganan. Qorannoon akkanaa kun akka waan baramaa ta'e tokkotti deddeebiidhaan hin adeemsifamu. Waan kana ta'eef, mijeessaan gabaa qooda fudhattoota dandeettii qaban, dhaabbilee qorannoo yookaan dhaabbilee misoomaa kan biraa irraa barbaadu qaba. Bakka bu'oonni qonnaan bulootaa garee qorannoo kana keessatti galanii qorannoowwan tokko tokko geggeessuu danda'u.

Sektaroota xixiqqaa fi Toora Gabaa

Sektara jechuun yeroo baay'ee hojiiwwan hunduu itti gaafatamummaa Mootummaa tokko jala jiran kan akka qonnaa, fayyaa fi barnoota sektara xiqqaa, jechuun hojiiwwan qaama sektaraa keessatti argaman dha. Fakkeenyaaf sektara qonnaa keessatti sektaroota xixiqqaa kan akka misooma midhaanii, misooma qurxummii fi loonii jechuu ni dandeenya. Gara biratiin ammoo jecha sektar-xiqqaa jedhu omisha murtaahaa ta'e tokkoof fayyadamuu ni dandeenya. Fakkeenyaaf kan akka sektaroota xixiqqaa misooma boqqolloo, ruuzii, fi kaasaavaa jechuun ni danda'ama. Jechi sektara xixiqqaa jedhu kun hojiiwwanii fi toora gabaa omishoonni kan ittiin bitattootaaf dhihaatan haala gaariidhaan ibsuu danda'a. Haalli kun bitattoota, daldaltoota, qopheessitoota, gurgroota waliigala fi qanxabdoota of keessaa qaba. Waan daldalamu omisha dha. Yeroo baay'ee omisha bakka sadiitti qoodnee ilaaluu ni dandeenya.

- Omisha jalqabaa: Omisha bu'uuraa lafa qonnaan bulaa irraa sassaabame.
- Omisha lammaffaa: Omishawwan kan omisha jalqabaa irraa qophaa'an kan akka daakuu.
- Omisha sadaffaa: Omishaawwan lamaaffaa irraa qophaa'an kan akka nyaataa, buskutii, nyaata horiif qophaa'ee fi omishawwan Industirii adda addaa ta'uu ni danda'u.

Omishoonni haala adda addaatiin yammuu qophaa'an haalli bittaa fi gabaan irra caalaa qindaa'aa ta'aa adeema. Omishawwan adeemsaalee adda addaa keessa darbu. Omishawwan jalqabaa kan lafa qonnaa adda addaa irraa sassaabaman daldaltoota naannoo sanaan yookaan daldaltoota bakka tokko irraa bakka biraa socho'aniin bitamu. Daldaltoonni kun omishawwan gabaa keessatti geejjibu. Daldaaltoonni kun omishawwan qonnaa gurguramuuf giddu galtoota jedhamu. Omishawwan kun gabaa kan akka gabaa walitti qabdootaa, gabaa gurgurtoota waliigalaa, bitattoota Industirii, gabaa qanxabdootaa, suparmarketoota, manneen nyaataa fi Hoteelota keessatti gurguramu.

Walitti hidhiinsi gabaa walitti hidhiinsa omishaa, walitti hidhiinsa dhiyeessii, toora gabaa, yookaan walitti hidhiinsa qulqullinaa kan dabalatu dha. Qulqullina dabaluun wantoota salphaa ta'an kan akka kuusuu, qulqulleessu, sadarkaa kennuu kan of keessaa qabu dha. Qulqullina dabaluun omisha tokko gara bakka biraa yookaan magaalaa fedhii guddaan jirutti fuudhuu of keessaa qabaachuu danda'a.

Walitti hidhiinsa qulqullina omishni tokko nama jalqaba omishu irraa kaasee hanga bitattoota dhumaa ga'utti qulqullinni dabalamuu danda'a. Walitti hidhiinsi gabaa qaamolee baay'ee irratti hojjetama. Gara biraatiin bitattoota adda addaaf omishawwan dhiyeessa. Bitattoonni kun dureessa, hiyyeessa, dargaggeessa, manguddoo, fi bitattoota industirii jedhamuudhaan beekamu. Qulqullinaa fi gatii irratti hundaa'uudhaan qaamonni kun fedhii adda addaa qabaachuu danda'u. Karoorri gabaa kaayyoon isaa fedhiwwan omishaa guutuu dha.

Adeemsi yookaan bu'a qabeessummaan walitti hidhiinsa gabaa gaarii ta'uu kan danda'u hirmaattonni walitti hidhiinsa gabaa haala gariitiin yoo wal-qunnamanii fi walitti hidhiinsi kun haala gariitiin tajaajila misooma hojiitiin yoo gargaarame dha. Tajaajilli hojii dhaabbilee qorannoo, dhiyeessitoota callaa guddistuu, dhaabbilee wal-qunnamtii geejjibdootaa, bulchiinsa naannoo odeeffannoo gabaa fi tajaajila faayinaansii of keessa qaba.

Kaayyoon qorannoo walitti hidhiinsa gabaa, omishawwanii fi tajaajiloota walitti hidhiinsa kana keessa jiran tilmaamuu, cimina oddeeffannoowwan yookaan/fi mallattoowwan walitti hidhiinsa gabaa tilmaamuu dha.

Mala qorannoo gabaa ariifachiisaa

Malli qorannoo gabaa ariifachiisaa mala Holtzman (2002 A.L.A) qophaa'e irratti kan hundaa'e dha. Malli kun gaaffii fi deebii odeeffannoo gaafattootaa fi hirmaattota lakkoofsaan xiqqaa ta'an sadarkaa walitti hidhiinsa gabaa yookaan sektaroota xixiqqaa murtaa'aa keessa jiran waliin godhamu irratti hundaa'a. Kun kan adeemsifamu qorataa muuxannoo gahaa ta'e qabuun ta'a.

Adeemsi gaaffii fi deebii kun gareen qorannoo odeeffannoo jalqaba qooda fudhatoota walitti hidhiinsa gabaa omishichaa irratti hojjetan irraa akka argatu carraa kenna. Qorannoon gabaa ariifachiisaan sektarri xiqqaan madda galii akkamitti akka dhaabbate, akkamitti akka hojjetuu fi haala akkamiin adeemaa akka jiru ilaaluuf, carraa fi dirqama sektar-xiqqaa addaan baasuuf kan gargaaru dha.

Qorannoon walitti hidhiinsa gabaa yookaan sektaroota xixiqqaa (1) akkaataa hojii toora gabaatiin ga'umsa isaanii irratti xiyyeeffachuudhaan (2) Sochii fi bu'a

qabeessummaa qooda fudhattoota walitti hidhiinsa gabaa waliin jiru beekuuf (3) Tajaajila kennitoota gargaarsa hojii adeemsa kanaa keessatti hirmaatan beekuu fi (4) Gaangaa Imaammataa fi to'annoo beekuuf karaa tokko dha. Odeeffannoo qorannoo kana irraa argame irraa ka'uudhaan carraawwanii fi rakkoolee walitti hidhiinsa gabaa beekamuu danda'uu fi ga'umsa maamiltoota guddisuu fi haala gaariin walitti hidhiinsa gabaa keessatti akka dorgoman gochuuf ni gargaarsa. Yeroo tokko tokko qorannoon kun qabeenya walitti hidhiinsa gabaa hedduu ta'an addaan baasuuf (akkaataa akaakuu isaanitti naannoo , biyyoolessaa fi kan alaa) ni gargaara. Kana malees qorannoon adeemsifamu walitti hidhiinsa gabaa keessatti karaa gaarii ta'een addaan kan baasuu fi fooyya'insa raawwii fiduuf kan danda'uu ta'uu qaba. sochiin akkasii teknooloojii, raawwii hojii walitti hidhiinsa gabaa, fooyya'insa tajaajila misoomaa yookaan jijjiirama Imaammataa irratti xiyyeeffachuu qaba.

Qorannoo gabaa ariifachiisaa keessatti gulantaalee guguddaan kanaan gaditti dhihaataniiru.

1. Hiikkaa sektar-xiqqaa yookaan walitti hidhiinsa gabaa beekuu, rakkoolee, ciminaa fi carraa tarreessuu, fi fedhii qorannoo beekuu, gaaffii sektar-xiqqaa hojjechuu fi bal'ina qorannoo irratti murtee kennuu.
2. Yaada waliigalaa gabaabaa karoorsuu, eenyummaa miseensota garee addan baasuu, fi gahee fi itti gaafatamummaa bakka buusuu, sochiilee hojii yeroo fi bajataan wal-simsiisuu.
3. Barreeffama dhimma kanaan wal-fakkaatu dubbisuu, ragaalee dhimma kanaan wal-fakkatan sassaabuu fi gabateen agarsiisuu.
4. Argannoo ragaa irratti hundaa'uun bakka qorannoo adda baasuu, fi essatti yeroo fi qabeenyi murtaahaan akka ramadamu murtee

tarsiimo'aa kaa'uu, dhimmoota wal-duraa duubaan kaa'uun gaaffilee qorannoo adda baasuu, yeroo fi bajata barbaachisu kaa'uu.

5. Ilaalcha, fedhii fi yaada isaanii argachuuf qaamolee dhimma sektar-xiqqaa kana irratti beekumsa gabaa qaban addaan baasuu fi gaafachuu.
6. Sektar-xiqqaa yookaan toora gabaa keessatti qaamolee gabaa adda baasuu fi filachuun gaafannoo qopheessuu (bal'ina saamudaa beekuu, irra deebii adeemsisuu.
7. Haalleewwan mijaawaa ilaalu, fakkeenyaaf: gabaa, manneen kuusaa, geejjibaa fi mana kuusaa qorraa) fi raawwii fi hojii gabaa ilaalu.
8. Argannoo irratti yaada wal-jijjiruu fi mari'achuu, gabaasa qopheessuu, maamilaa fi qooda fudhattoota fedhii qabaniif dhiheessuu.
9. Gabaasa fooyyessuu, duub-deebii irratti hundaa'uun gulantaalee kanatti aananii jiran dhiheessuu:
 - Yaada Imaammataa fi fooyya'insa to'annoo kennuu.
 - Tekinooloojii, caaseffama mana hojii, fi qindeeffama hojiilee gabaa (karoora fi hordoffii) keessatti argannoo guddisuu.
 - Kana males qorannoo hojii irra oolu irratti xiyyeeffachuu.

Bal'ina qorannoo sektar-xiqqaa yookaan toora gabaa hubachuu

Karoorri qorannoo toora gabaa haala bal'ina sektar-xiqqaa qorannoon gabame, yeroo fi qabeenya jiruu fi dandeettii raawwatootaa dhimma kana keessatti hirmaatan hubannoo keessa galchuu qaba.

Sektaroonni xixiqqaan tokko tokko heddummina toora dhiheessii fi omishawwaniitiin beekamu. Toorri gabaa tokko tokko xinxalaa fi deggarsa

ogeessaa kan gaafatu ta'ullee, kanneen biraa ragaa sassaabuun haala salphaadhaan beekumsa jirutti fayyadamuun xinxalamuu ni danda'a.

Sochii kanaaf gareen qorannoo gabaa mijeessaa gabaa, tajaajila kennaa naannoo, fi bakka bu'aa ejensoota misoomaa ni dabalata. Dirree irratti garee tokko olitti fayyadamuun ni dandaama, garuu, mariif mijaawaa kan ta'u garee xiqqaa yoo ta'e dha. Yeroo tokko tokko bakka bu'oonni qonnaan bulootaa, keessattuu, toora gabaa naannoo keessatti qooda fudhachuu ni danda'u. Mijeessitoota gabaa kanneen hojii akkasii hin raawwanneef, qorannoo jalqabaa keessatti akka gargaaruuf oggeessi dinagdee qaxaramuufii qaba. Deggarsii akkasii mijeessaan gabaa fi gareen odeeffannoo argame irratti mari'atanii akka xinxalanii fi akka gabaasan gargaara.

Xinxala toora gabaa keessatti, bal'ina qorannoo murteessuun barbaachisaa dha; sababiin isaa adeemsi isaa wal-xaxaa fi bakka qonnaa irraa fagaachuun basii guddaa fiduu ni danda'a.

Bal'inni qorannoo, maappii sektar-xiqqaa yookaan toora gabaa kaasuudhaan adda bahuu ni danda'a. Toora gabaa irratti, hubannoo garee irratti xiyyeeffachuudhaan, mijeessaan gabaa garee qorannoo waliin ta'uun sochii kana raawwachuu qaba.

Gareen qorannoo gabaa nannootti yookaan naannoo projektiitti qorannoo isaa murteessuu ni danda'a. Gareen, dhimma toora gabaa irratti hubannoo isaa babal'isuuf yoo murteesse, mijeessaan gabaa caalaatti odeeffannoo argachuuf daldaltoota yookaan geejjibdoota qunnamuu qaba.

Yeroo baay'ee , gareen qorannoo gabaa, hanga gabaa isa dhumaatti omisha hordofuuf projektiidhaa ala socho'anii adeemuu qabu. Mijeessaan gabaa muuxannoo galmeeffachuuf garee qorannoo gabaa waliin ta'ee hojjechuu qaba. Qorannoon kun, omishaawwaa attamii akka jiranii fi gaffiin isaanii attam akka ta'e ilaaluuf haala gabatamaa naannoo waliin jalqabuu qaba.

Dhihoo kana gabaa kuduraalee fi muduraalee irratti "FAO"n qajeelfama Ekisteenshinii gabaa maxxansee jira, kun qorannoo gabaa fi daldaltootaaf *cheeklistii* gaaffilee qopheessuuf, gorsa tekinikaa ta'ee gargaara. Qajeelfamichi adeemsa misooma gabaa kan qorannoo Ekisteenshinii gabaa bu'a qabeessa ta'an of keessaa qabu ta'ee gorsa bu'a qabeessa kan kennu dha.

Barreeffama dhimma kanaan wal fakkaatu qorachuu fi ragaalee argaman kanneen biraa xinxaluu:

Miseensa garee keessaa namni tokko barreeffama qorachuu fi ragaalee kan biraa xinxaluu qaba. Dhaabbileen gargaarsaa, waldaaleen hojii adda addaa, yunivarsiitonni naannoo, yookaan dhaabbileen qorannoo madda odeeffannoo ta'uu ni danda'u. Akka carraa ta'ee biyyoota guddataa jiran keessatti ragaaleen gabaa baay'inaan haaraa ta'anii waan hin argamneef qorannoo keessatti ilaalamuu qabu. Ta'ullee, odeeffannoo kana akka haala gaaffii, baay'ina/heddummina daldalame, hirmaattota gabaa kanneen beekamootaa fi dhaabbilee fi waajjiraalee gabaa, dhaabbilee daldalaa, fi qaamoleen Mootummaa qorannoo keessatti yeroo baay'ee argamuu ni danda'u

Naannoolee qorannoo beekamoo ta'an adda baasuu:

Hubannoo toora gabaa gaarii ta'e argachuuf qorannoo bal'aan kan barbaachisu ta'ullee, haala mata duree hunda qabatuun gad-fageenyaan qoratamuu hin danda'u. Gareen, naannoo qorannoo fi tooftaa qorannoo adda baasee filachuu barbaachisa. Yeroo fi qabeenya (Baay'ina xinxaltootaa fi deggarsa meeshaalee) qorannoof ramadame bal'ina qorannoo murteessuu ni danda'a. Gareen qorannoo xinxaltoota waliin hojjetan 2 hanga 3 qabaachu qaba.

Kanneen ragaa kennan bebbeekamoo gaafachuu:

Omisha sektar-xiqqaa keessatti, saamuda kanneen odeeffannoo kennan addaan baasuun gaafachuun qorannoo gabaa ariifachiisaa keessatti dhimma murteessaa dha. Tokkoon tokkoo gulaataa sektar-xiqqaa yookaan toora gabaa keessatti saamuda odeeffannoo kennan muraasa filachuu barbaachisa. Odeeffannoon kanneen gaafataman irraa kennamu waan isaan hojjetan, amala attamii akka qaban haala hojii isaanitiin xinxalli attamii akka hubatame, kanneen odeeffannoo kanaan kan biraa waa'ee rakkoolee fi carraalee addaan baasan maal akka yaadan wal-bira qabamee ilaalmauu qaba.

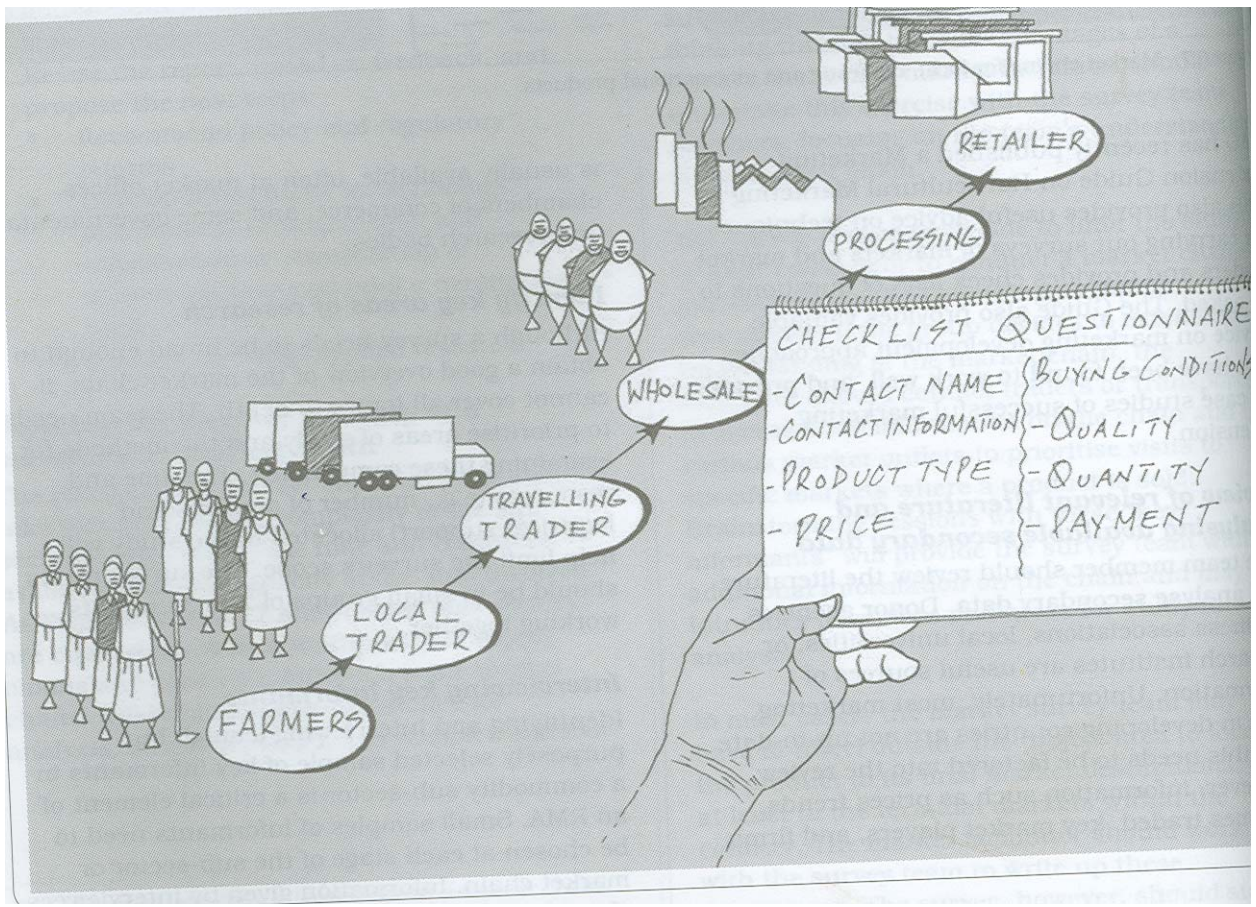
Wal bira qabanii mirkaneessuun kan raawwatu toora gabaa sadarkaa adda addaa jiru gaaffilee wal-fakkaatan gaafachuudhaan ta'a. Tooftaan kan biraa ammoo toora gabaa keessatti deebii namoota dhuunfaa yookaan dhaabbilee sektar-xiqqaa gulantaa wal-qixa ta'e irra jiran yookaan gulantaa walitti dhihaatu irra jiran wal-bira qabuudhaan kan ilaalamu ta'a. Hirmaattota gabaa hedduu toora gabaa tokko keessa jiran irratti hundaa'uudhaan haalli wal-bira qabanii mirkaneessuu kun tekinika ragaa sadii (triangulation) jedhamee beekama.

Akka sirnaatti, tokkoon tokkoo gulantaa toora gabaa keessatti, yoo xinnaate hirmaattotaaf yookaan dhaabbileef gaafannoon sadii hanga shanii ta'u ni qophaa'a. Haalli adda addummaa dhaabbilee haala deebii fi amala addaa qabaniin bal'ina saamudaa irratti dhiibbaa fiduu ni danda'a. Akkuma heddummina garaagarummaa deebii yookaan dhaabbilee, haalli walitti hidhiinsa gabaa, heddomminni omishaa, bulchinsi, tekinoooloojiin, fi tamsa'inni naannoo saamuda ni dabala.

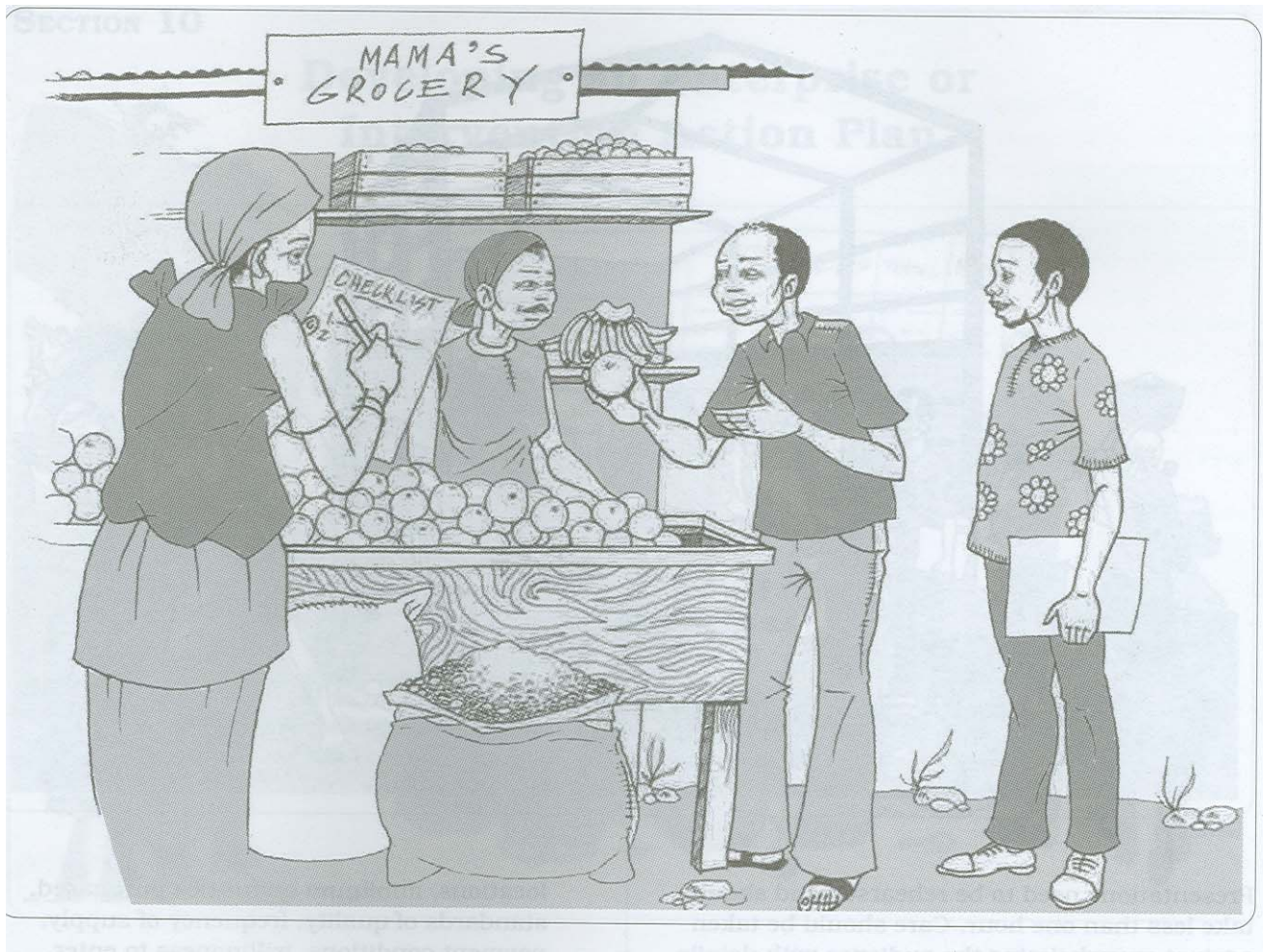
Odeeffannoon kennamu tokkoon tokkoo gulantaa keessatti akkuma bal'inni saamudaa guddatetti deebiin kennamu amansiisaa ta'a.

Odeeffannoo kan kennan guguddoon:

- Daldaltoota (dallaalota waliigalaa, qanxabdoota)
- Bulchaalee dhaabbilee qopheessitootaa
- Galchitootaa fi ergitootaa
- Bitattoota dhaabbilee adda addaa (fakkeenyaaf: *supermaarketii*, manneen barnootaa, hospitaalotaa fi kan kana fakkaatan)
- Daldaltoota dukaanaa
- Dhaabbilee, Mit- Mootummaa
- Ogeessota ekisteenshinii
- Bulchaalee Dhaabbilee Mootummaa
- Garee qonnaan bultootaa fi qonnaan bultoota
- Yunivarsitii fi qorattoota qonnaa
- Omishtootaa fi dhiheessitootaa calla guddistuu.

Fakkii: Cheeklistii gaafannoo fi kanneen gaafataman

Qajeelfama gaafannoo:

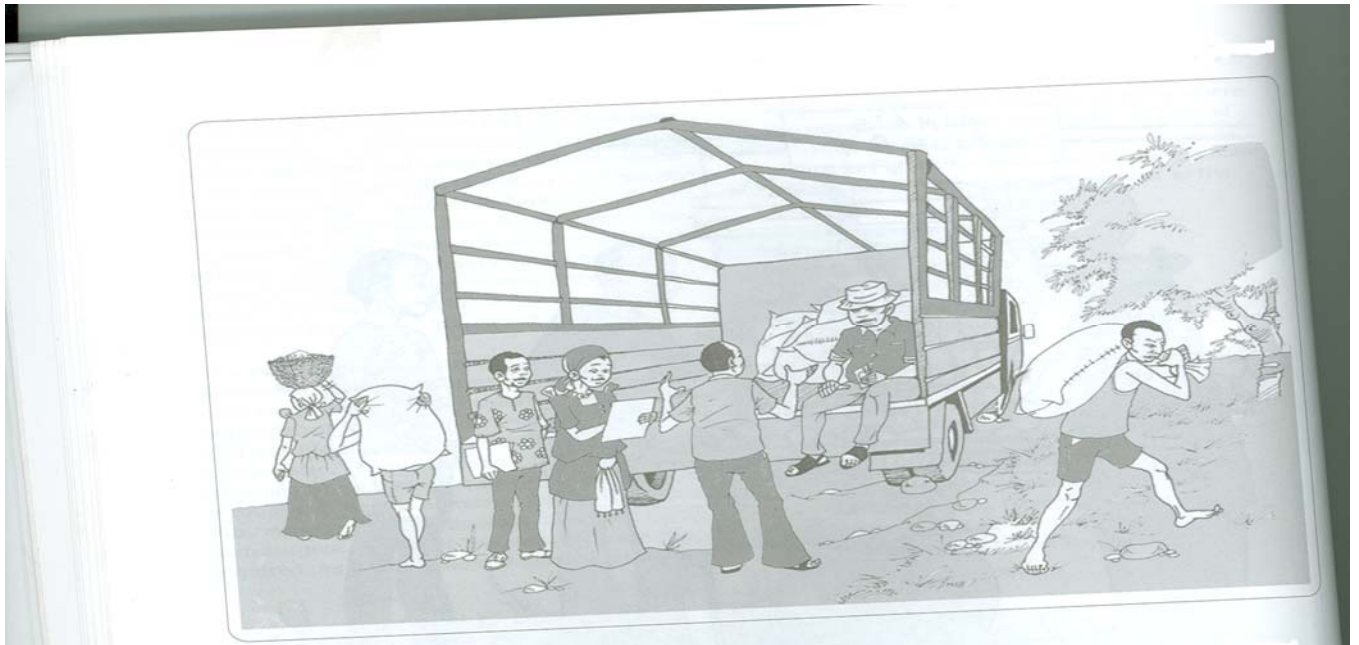
Kanneen odeeffannoo kennan adda addaa gaafachuuf *chekliistiin* qophaa'uu qaba. Kunis mata duree barbaachisaa ta'e, akkasumas gaaffilee wal-duraa-duubaan tarreeffaman qabaachuu qaba. Qajeelfama kanatti fayyadamuun gaafannoon adeemsifamu irra caalaa omansiisaa akka ta'u gargaara. Tokkoon tokkoo gaafannoo booda, xinxalaan waliigala odeeffannoo qindeessee qopheessuu qaba. Waliigalli odeeffannoo kun marii yeroo qorannoo fi qophii gabaasaatiif nama gargaara.

Gaafannoo dirree qopheessuu:

Gaafannoon bakka hojiitti qophaahuu qaba. Haala qabiinsa omisha boodaa, qulqullinaa fi sadarkaa omishaa, manneen kuusaa, geejjibaa fi sochii bittaa fi gurgurtaa daawachuu barbaachisa. Kun hirmaattonni sektar-xiqqaa maal akka jedhan, amala attamii akka qaban, fi sochiin hojii isaanii maal akka ta'e addaan baasuuf hojjetama. Bakka raga gaariin hin jirretti, bakka hojii daawachuun haala sadarkaa hojii tilmaamuuf gargaara.

Gabaasa Barreessuu:

Hojiin dirree erga xumuramee booda, miseensonni garee baay'ee otuu hin barreessin dura walga'anii waan hubatan irratti mari'achuu qabu. Sochiin akkasii miseensoonni garee argannoo isaanii, xumuraa fi tilmaama isaanii kan miseensota garee kan biraatiin qoratamanii fi wal-morman akka dhiheessan isaan taasisa. Geggeessaan garee qophii gabaasaa irratti miseensota garee geggeessuu qaba. Waliigalatti gabaasa fuula 10 hin caalle ta'ee maamiltootaa fi qooda fudhatootnni guguddoon argachuu qabu.

Dhiheessiin gabaasaa sa'atii tokkoo gad fudhachuu qaba. Qabxii gabaasaa keessaa ala bahuun hirmaaattota dadhabsiisuun akka hin uumamne of eeggachuu barbaachisa.

Karoora Interpiraayizii saffisaa ta'e qopheessuuf bu'aa qorannoo gabaatti fayyadamuu:

Qorannoo gabaa ariifachiisaan odeeffannoo omishaalee kan hirmaattota toora gabaa, saffinaa fi carraalee yookaan rakkooleen wal qabatan ni sassaaba. Odeeffannoon argamu toora gabaa keessatti guddina omishaa fi saffina yookaan deggarsa tajaajilaa agarsiisuu danda'uu qaba. Ragaaleen kun hundi karoora Interpiraayizii qopheessuuf gulantaa itti aanuuf bu'a qabeessa dha.

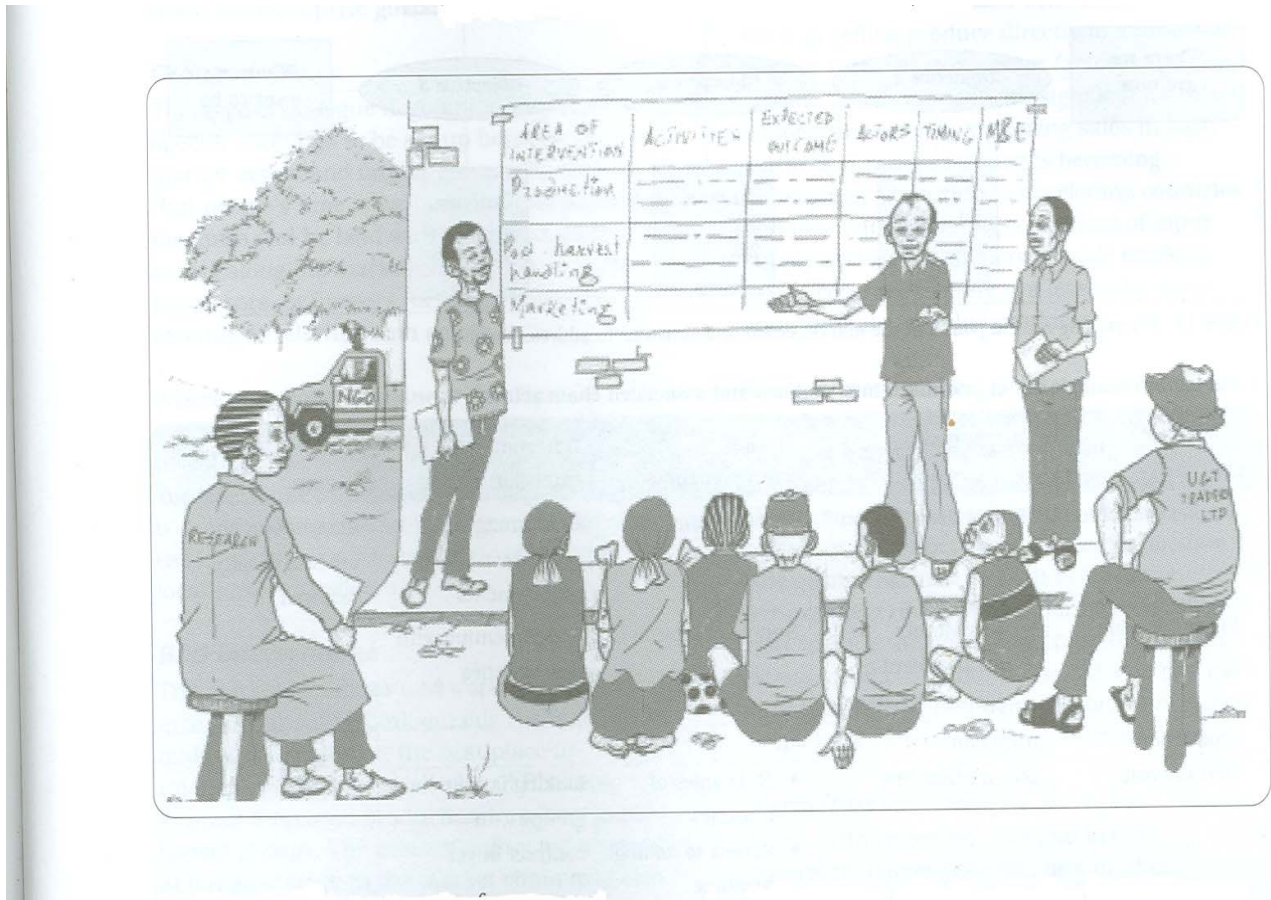
Karoora Interpiraayizii qopheessuu jalqabuuf, qorannoon gabaa odeeffannoo dursa argate adda baasuun hirmaattota toora gabaa fi kennitoota tajaajilaaf kennuu qaba. Kanneen keessaa

- Odeeffannoo bitattootaa gosa bittaa fi gurgurtaa, haala bittaa (gatii naannoo, baay'ina bitame, sadarkaa qulqullinaa, haala saffina dhiheessii, haala kaffaltii, gurgurtaa keessa galuuf fedhii jiru.)
- Akkaataa fedhii maamiltootaa fi raawwii toora gabaa fooyyeessuuf carraa jiru.
- Argannoo tekinoooloojiif carraa jiru.
- Argannoo gurmaa'insaaf carraa jiru, fakkeenyaaf waldaalee qonnaan bultootaa fi daldaltootaa ijaaruu.
- Sadarkaa Interpiraayiziitti deggarsa teknikaa dorgommii cimsu.
- Naannoo tajaajilli deggarsa hojii itti fooyya'uu qabu kan akka odeeffannoo gabaa, omishaa fi qorannoo gabaa, fi ekisteenshinii kan

fedhii dabaluu yookaan baasii bittaa fi gurgurtaa maamiltootaa xiqqeessuu.

Kutaa 10

Interpiraayizii Hundeessuu Yookaan Sagantaa Deggarsaa Qopheessuu

Xumura kutaa kanaa booda, qonnaan bultoonni fi kennitoonni tajaajilaa Interpiraayizii filatame yookaan walitti hidhiinsa gabaa cimsuuf karoora dhimmota hundaa of-keessaa qabu qopheessuu qabu.

Kun, dhimmoota omishaa, qabiinsa omisha boodaa, gabaa naannoo qonnaa, fi toora gabaa keessatti tajaajila kennuu kan dabalatu ta'a.

Miseenonni garee gahee fi itti gaafatamummaa waliin qabaachuu, attamiin sochii akka hordofan hubachuu, attamiin bu'aatti fayyadamuu akka qaban yookaan kisaaraa hubachuu akka qaban beekuu qabu.

Interpiraayizii Filatameef Sagantaa Qopheessuu

Odeeffannoo qorannoo gabaa irraa gamaaggama geggeessuuf dhimmi jalqabaa gosa deggarsaa kan dorgommii toora gabaa guddisuu danda'u dha. Gaheen hirmaattotaa qoratamuu qaba.

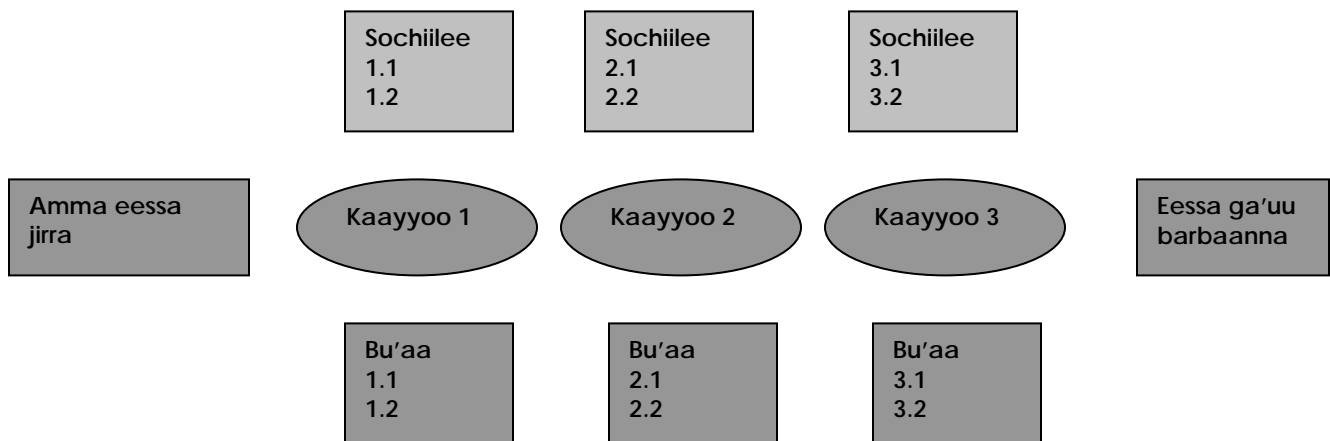
Wal-duraa-duuba Deggarsaa Kaa'uu

Gareen hojii fi kennitoonni tajaajilaa wal-duraa-duuba dhimmoota ciccimoo toora gabaa irratti mari'a chuu qabu (Suuraa 19). Hubannoo kana irratti hundaa'uudhaan, gareen attamiin wal-duraa-duuba deggarsaa kaa'uu irratti murteessuu qaba. Adeemsi karoora kanaa gamaaggama gabaatiin wal-bira qabamee gulantaa-gulantaan tarreeffamuu ni danda'a. Haalli omisha duraa, yeroo omishaa, omisha boodaa, fi deggarsa gabaa agarsiisu Gabatee 16 irratti dhihaatee jira.

Akka qaama adeemsa karooraatti, deggarsi haala sochii yeroo gabaabaa, yeroo giddugaleessaa, fi yeroo dheeraatiin addaan bahee qophaahuu ni danda'a. Adeemsi kun, argannoon qophaahe hin jiru ta'ee yoo argame, carraalee qorannoo keessatti hojii irra ooluu ni danda'a (Gabatee 17).

Deggarsa Maallaqaa

Sochiileen kun bajataan deggaramuu qabu. Madda maallaqaa jiruun maaltu hojjetamuu akka danda’u, qusannoo irraa deggarsa taasifamuu danda’u, yookaan deggarsa qooda fudhattootaa, fi qabeenya madda alaa irraa argamu beekuu barbaachisa. Akkaataa qophii karoora kanaatiin, gareen eessatti maallaqa dhangalaasuu, yookaan galma Interpiraayizii qaqqabuun akka danda’amu murteessuu ni danda’a.

Fakkii: ____ Toora gabaa keessatti qabxiilee murteessaa ta'aniif dursa kennuu fi sochiilee hojii.

Gabatee: ____ Fakkenna tartii deggarsa dursi kennamee fi hirmaattota toora gabaa.

	Garee qonnaan bulaa	Daldalaa/ Hojii uumaa	Ekistenshinii Mootummaa/Mit-Mootummaa	Qanxabdoota/Warshaa qopheessitootaa
Gamaaggama gabaa	Maaltu akka gurguramu murteessuu	Filannoo gabaa sakatta'uu	Omisha barbaachisu murteessuu	Odeeffannoo qulqullina omishaa
Omisha-dura	<ul style="list-style-type: none"> Akaakuu haaraa Haala qusannaa mijeessuu 	Dhiheessii callaa guddistuu	Akaakuu haaraa shaakaluu	
Omisha	Jallisii			
Omisha-booda	Kuusaa mijeessuu	<ul style="list-style-type: none"> Gurgurtaa toonii 5 Mijaa'ina warshaa daakuu 	Garee qonnaan bulaa bitattoota kontiraataa wajjin walitti fiduu	
Gurgurtaa gabaa	Tarkaanfii waliinii			Omisha toonii 50f Garee qonnaan bulaa wajjin kontiraata galuu

Gabatee: ____ toora gabaa keessatti tarkaanfilee fudhatamuu qaban.

Sochiilee	Tarkaanfilee		
	Gabaabaa	Giddugaleessa	Dheeraa
Misooma Interpiraayizii:			
Gabaa			
Omisha			
Omisha-booda			
Qopheessuu (processing)			
Dhaabbilee hojii			
Qorannoo/Kalquu:			
Gabaa			
Omisha			
Omisha-booda			
Qopheessuu (processing)			
Dhaabbilee hojii			

Walga'ii Garee

Mariin akkasii hirmaattota gabaa kan murteessaa ta'anii fi garee qonnaan bultootaa gidduutti taasifama. Haala gaariidhaan Yerootti fayyadamuun akka danda'amuuf, hirmaattota hundaaf walga'ii otuu hin qopheessin dura garee hirmaattotaa muraasaa fi toora gabaa kanneen akka daldaltootaa, qopheessitoota, yookaan qonnaan bultoota waliin karoorri walga'ii qophaa'uu ni danda'a.

Bakka dhiheessiin Tajaajila Misooma Hojii (Business Development Service) *investmentii* irratti hirmaattota toora gabaatiif haala quubsaa ta'ee argametti, dhiheessitoonni Tajaajila Misooma Hojii haala kaffaltii ilaalchisee garee qonnaan bultootaa waliin yookaan babal'isuuf carraalee jiran irratti kennitoota tajaajilaa naannootti argaman waliin marii adeemsisuu qabu.

Deggarsa Tajaajila Misooma Hojii (Business Development Service Interventions)

Mijeessaan gabaa fi miseensonni garee hojii, bakka irra-caalaatti deggarsa taasifamu yeroo murteessan "qonnaan ala yaaduu" qabu. Yeroo baay'ee, Deggarsi Tajaajila Misooma Hojii tokko, haala gaariin taasifame, omisha garee qonnaan bultootaa hedduu dabaluuf deggarsa gochuu ni danda'a. Toora gabaa keessatti tajaajila sadarkaa ol'aanaatti fooyyessuun garee qonnaan bultootaa hedduu ta'aniif faayidaa bu'a-qabeessa ta'e argamsiisuu ni danda'a. Baay'inaan irra-caalaatti ammoo carraan Tajaajila Misooma Hojii deggaru dagatamuu kan danda'u, qaamoleen misoomaa caalmaatti qonnaa irratti yoo xiyyeeffatan dha.

Gaheen mijeessaa gabaa fi garee qorannoo gabaa, haala gabaa akka fooyyessaniif, kennitoota Tajaajila Misooma Hojii fi garee qonnaan bultootaa wal-qunnamsiisuu dha.

Gabatee:_____ Faayinaansii barbaachisu, maddaa fi tartii sochii

Deggarsa faayinaansii	Yeroo		
	Gabaabaa	Giddugaleessa	Dheeraa
Qabeenya naannoo			
Qusannaa naannoo			
Qabeenya qooda fudhattootaa			
Qabeenya alaa			

Kontiraata Haaraa Uumuu

Kontiraata, kan akka batalumatti qopheessitootatti gurguruu, bitattoota omisha qulqullina ol'aanaa, yookaan warshaaleen qonnaan bultootaaf carraa gurgurtaa gaarii ta'uu ni danda'u. Biyyoota guddachaa jiran keessatti qonni *kontiraataa* hedduu barbaachisaa fi gama dhiheessii callaa guddistuu fi gabaa amansiisaa argachuu irratti bu'aa guddaa qaba.

Gaheen mijeessaa gabaa fi garee qorannoo gabaa, marii garee qonnaan bultootaa fi abbaa *kontiraataa* waliin adeemsifamuuf sagantaa walga'ii qopheessuu yoo ta'u, qonnaan bultoonni haala faayidaa isaanii eeguu danda'uun mallatteessuu ni danda'u.

Deggarsa Qonnaa (Farm interventions)

Tajaajilli Misooma Hojii fooyya'aa fi *kontiraata* mijataa, fi carraa gabaa haaraan, qonnaan bultoonni sadarkaa omishaatti caalaatti dorgomaa akka ta'n isaan taasisa.

Karoora Interpiraayizii

Ragaa gabaa gad-fageenyaan gara sagantaatti ceesisuuf of-eeggannoo fi xiyyeeffannoo barbaachisa. Gareen qonnaan bultootaa wal-duraa-duuba gulantaalee: omisha dura, yeroo omishaa irraa hanga qabiinsa omisha boodaa, fi gabaa omishaatti hubannoo qabaachuu qabu. Sagantaan hojii dhimmoota gurmaa'insaa, dhimmoota *investmentii* fi attamiin dhimmoota tekinikaa mo'achuun akka danda'amu hubannoo keessa galchuu barbaachisa.

Adeemsa kana keessatti mijeessaan gabaa haala daangaa sochii isaa akka beekuuf mul'ata qabaachuun barbaachisaa dha. Kutaa 4^{ffaa} dookumantii kanaa keessatti: "Tooftaa Hawaasa waliin Hojjechuu" ilaalchisee akka ibsametti, gareen har'a eessa akka jiruu fi fedhii gabaatiin gama gatii, qulqullina, baay'inaa fi yerootiin maal argachuu akka barbaadan hubachuu barbaachisa.

Si'a tokko wixineessamnaan, adeemsi karoora jalqabamuu qaba. Adeemsi kun sadarkaa afur: gabaa, karoora hojii, omishaa fi omisha booda ni dabalata.

Sochii adeemsa qonnaa keessatti gabaan omishaa bakka guddaatti ilaalama. Carraaqqiin raawwate hundi bu'aan isaa gurgurtaadhaan xumurama. Kanaafuu, karoorri asirratti barbaachisu murteessaa dha. Gareen, gurgurtaan attamiin akka raawwatu, gabaan isaa waligalatti attamiin akka raawwatuu fi haalli iftooma hirmaannaa bu'aa fi *kisaaraa* isaa attam akka ta'e murteessuu qaba.

Sadarkaa omishaatti, qonnaan bultoonni fedhii gabaa guutuuf waan barbaachisaa ta'e hunda kan akka: sanyii, lafa, humna namaa, fi maallaqa isaan barbaachisa.

Gareen, omishtummaa, yeroo sassaabbii, roobaa fi kan kana fakkaatan yeroo shallagu, of-eeggannoo taasisuun barbaachisaa dha. Akaakuu haaraan omishtummaa dachaan akka dabaluu ogeessa irraa odeeffannoo yoo argatellee, gareen haala ragaa qonnaatiin shallaguu qaba.

Gareen, rakkoolee kan akka rooba gara boodaatti harkifachuu, yookaan dursee roobuu, ilbiisota omishtummaa irratti miidhaa geessisan, yookaan qonnaan buloota karoora keessatti qabamanii akka tasaa keessaa bahan hubannoo keessa galchuu qaba. Akka sirnaatti dibbantaa 10 hanga 15 kan ta'u shallaggii keessaa baasuun barbaachisaa dha.

Qabiinsa omisha boodaatiif gareen, omisha adda baasuuf, sadarkaa qulqullinaa kennuuf, saamsuu fi kuusuuf karoorsuu qaba. Karoorri kun otuu omishni hin sassaabamin dura ta'uu qaba. Qonnaan bultoonni gahee fi itti gaafatamummaa waliin qabaachuu qabu. Midhaan dirree irratti qulqullina ol'aanaa qabu sababii hanqina qabiinsa omisha boodaa irraa kan ka'e haala salphaadhaan baduu ni danda'a. Kanaafuu, omishni haala gaariidhaan

gurguramuu akka danda'uuf xiyyeeffannaa guddaan kennamuu qaba. Haalli omishni gara gabaatti ittiin geejjibamus mijaahuu qaba.

Tokkoon tokkoo gulantaalee hojii: omisha, sassaabbii, fi qabiinsa omisha boodaa keessatti qulqullinni omishaa hanga eegametti baasiin bu'aa caaluu akka hin dandeenye gareen hubachuu qaba.

Gaheen mijeessaa gabaa fi garee qorannoo gabaa, karoora hojii fi sirna hordoffii kan ittiin of-madaalaa adeeman qopheessuudhaan garee qonnaan bultootaa qajeelchuu dha.

Chekliistii Hojii

Karoorri Interpiraayizii erga xumuramee booda, mijeessaan gabaa, *chekliistiitti* fayyadamee *ofisara* gabaa yookaan *investara* beekamaa waliin hojjechuudhaan galma hojii madaaluu qaba. *Chekliistiin* kun, galmi kaa'ame gama gabaa, omishaa, fi faayinaansiitiin wal-simuu isaa gareen Interpiraayizii akka madaalu dandeessisa. Kana malees, gareen dhimmota bulchiinsaan wal-qabatan ittiin madaaluu kan danda'u yoo ta'u, *chekliistii* kanaan hordoffii fi gamaaggama geggeessuus ni danda'a.

Deggarsa Imaammataa

Argannoo qorannoo gabaa irratti hundaa'uudhaan jijjiirama imaammata investimantii irraa bu'aan argamuu ni danda'a. Hojiin kun irra-caalaa dhaabbilee misoomaatiin kan raawwatu ta'ee, jijjiiramni akkasii gara ciminaatti dhufuuf harkifataa ta'uu ni danda'a.

Gaheen mijeessaa gabaa fi garee qorannoo gabaa, faayidaa jijjiirama kana irraa hawaasni argatu agarsiisuuf, dhimmoota kana dhaabbilee misoomaa naannootti argamanii fi bulchaalee biratti kaasuu qabu.

Rakkootti Madaquu

Yeroo tokko tokko sagantaan akkasii rakkoolee gareen dursee hin argin kan agarsiisu ta'uu ni danda'a. Kunis hubatamuu fi jijjiiramni karoora akka taasifamu barbaachisa. Rakkoon akka isa hin qunnamne gareen shakkii yoo qabaate, duraan dursee karoora isaa keessaa hanga tokko jalqabee ilaaluu qaba.

Omishawwan Rakkoo Muraasa Qabanitti Jijjiiruu

Gareen qonnaan bulootaa omisha filatamaa omishuuf ulfaataa ta'ee yoo itti mul'ate, irra-deebi'anii ilaaluu, yookaan karoora isaanii keessaa haqanii gara omisha rakkoo guddaa hin qabnetti jijjiiruudhaan tartii carraa gabaa addaan bahe keessatti dabaluu ni danda'u.

Qorannoo fi Argannoo

Qonnaan bultoonni omisha gabaa keessatti caalmaatti bu'a-qabeessa ta'e omishuu akka danda'an murteessuuf, wayitii itti aanu keessatti akaakuu murtaahaa ta'e bakka hedduutti qorachuuf fedhii qabaachuu ni danda'u.

Gabatee:_____ Chekliistii hojii, karoora Interpiraayizii madaaluuf gargaaru.

Gabaa	
• Eenyutu nurraa bita?	
• Mannii gurgurtaa	
• Omisha beekuu	
- Sadarkaan qulqullinaa attam ? A B C	
- Gabaan kan biraa kam fa'i ?	
- Saamsuu	
- Moggaasuu/maqaa itti maxxansuu	
• Gatii	
- Qonnaan bultoonni attamitti kaffalu?	
- Beeksuu (Btattoota maaltu hawwata)	
- Raabsuu (Meeshaaleen barbaachisan maal fa'i)	
Mannii omishaa	
• Manniin omishaa mannii gurgurtaatiin wal-simuu	
- Sagantaa dhiheessii (torbaniin, ji' aan)	
- Galteewwan omishaaf barbaachisan	
- Tekinooloojii barbaachisu	
- Omisha ol guddisuu	
- Omisha boodaaf kan barbaachisu	
Mannii faayinaansii	
• Kaappitaala mannii omishaaf barbaachisu	
• Jalqabbiif kanneen barbaachisan maal fa'i	
• Hojii keessa galuuf maaltu barbaachisa	
• Madda kaappitaalaa	
- Naannoo	
- Ala (kennaa, liqii)	

Gabatee:_____ Chekliistii hojii, karoora Interpiraayizii madaaluuf gargaaru... itti fufe

Bu'a-qabeessummaa	
• Bu'a-qabeessummaa mannii	
• Gamaaggama faayinaansii	
• Haala galii fi baasii	
- Dhimmi murteessaan eessa?	
Oggansa	
• Eenyutu maal hojjeta?	
• Attamiitti kaffalama	
• Onnachiiftuun isaanii maal?	
Adeemsa gamaaggamaa	
• Ji'a 3 hanga 6 keessatti sirna gamaaggamuu	
• Mannii waliin madaaluu. Sirriitti wal-simanii jiruu?	
• Jijjiirama attamiitu barbaadama	
•	
•	
-	
-	
-	
-	
•	
•	
•	
•	
-	
-	

Akka filannootti, gama horsiisa beeladaatiinis, qorannoon dabalataan adeemsifamu gareen qonnaan bultootaa Interpiraayizii murtaahaa ta'e keessatti caalamaatti investmentiitti akka hirmaatan ofitti amanummaa isaanii cimsuu ni danda'a. Kaayyoo gareen qonnaan bultootaa gara fuulduraatti qabu omisha adda addaa babal'isuu yoo ta'e, qorannoon gahumsa faayida-qabeessa dha.

Daawannaa Hojii

Haala tokko tokkoon, omishni bakka tokkoo attamiin akka omishamu, yookaan attamiin akka qophaahu ilaaluuf daawannaa qopheessuun bu'aa qaba. Ummanni yaada haaraa akka hubatuu fi akka amanu taasisuuf daawannaan hojii yeroo baay'ee bu'a-qabeessa ta'ee argama.

Projektii Shaakalaa

Qonnaan bultoonni tokko tokko itti fufuuf yeroo murteessan, kanneen biraa ammoo shakkii qabaachuu ni danda'u. Haala kanaan, gareen milkaa'ina Interpiraayizii ilaaluuf miseensota garee muraasa ta'aniin jalqabuu ni danda'a. Kun haala mul'ata gareetiin raawwachuu isaa kan ittiin mirkanaahu waan ta'eef murtee sirrii ta'e dha. Shaakalli jalqabaa kun tarsiimoo ittiin rakkoo hir'isuun danda'amu dha.

Rakkoolee Waliin Hirmaachuu

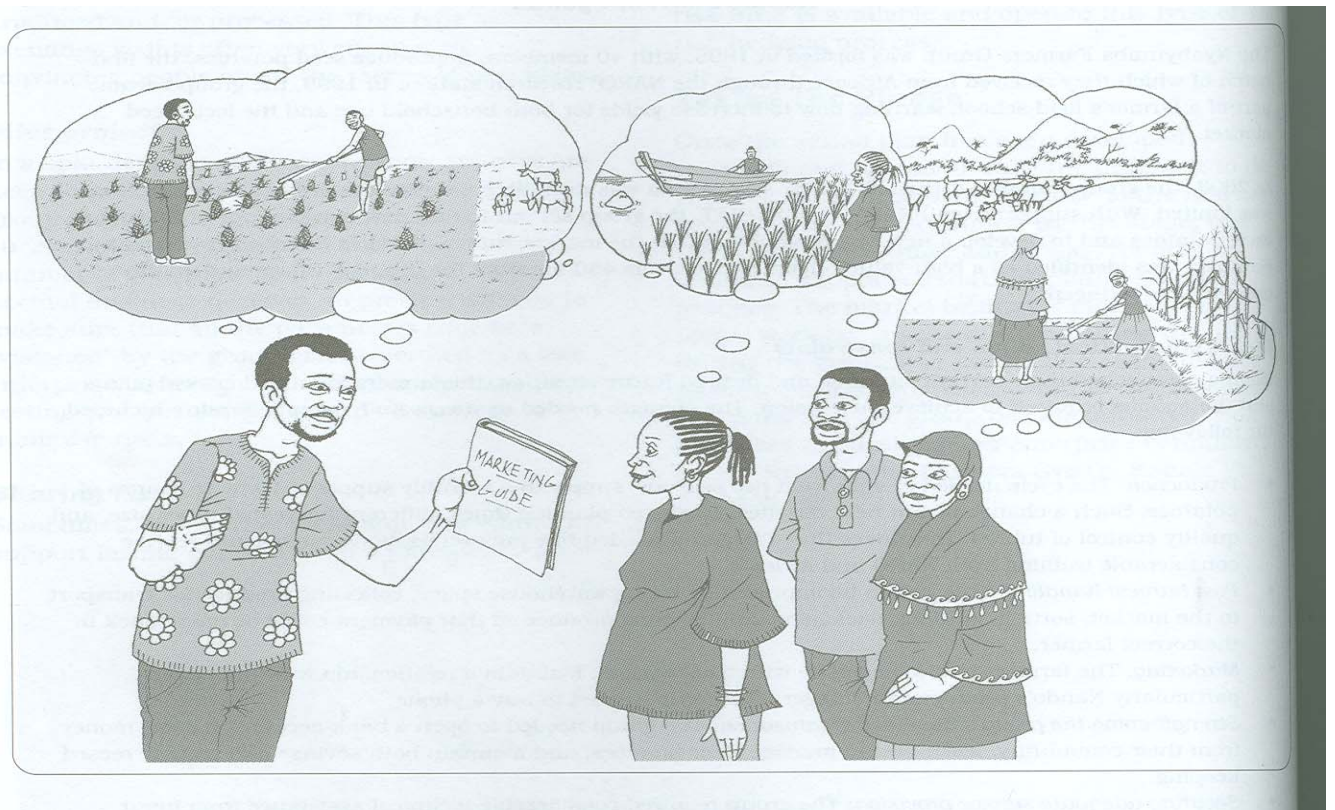
Yeroo tokko tokko, mijeessaan gabaa baasii qorannoo duraa keessatti hirmaachuun, hojii gabaa dabalataan jiru deggaruu, yookaan baasii liqii gargaaruudhaan ofitti amanummaa qonnaan bultootaa deggaruu ni danda'a. Haalli kun, maallaqni rakkoo maqsuuf taa'e yoo jiraate dhimma kanaaf oolchuun ni danda'ama.

Hanqina Fudhachuu

Sagantaan raawwii qophaahee erga mirkanaahee booda, kan hafu karoora hojii irra oolchuu dha. Gaheen mijeessaa gabaa sadarkaa kana irratti kan xumuramu ta'ee, garuu gareen ijaarsa dandeettii ofitti amanummaa dabalataan barbaaduu waan danda'uuf karoorri gara hojiitti jijjiiramuu qaba. Mijeessaan gabaa sadarkaa kana irratti garee daawachuun yeroo omishaa hammam karoorri hojii irra oolaa akka jiruu fi rakkoolee garee qunnaman irratti marii geggeessuuf sagantaa qopheessuu qaba.

KUTAA 11

Fooyya'iinsa Madaaluu fi Babal'isuu

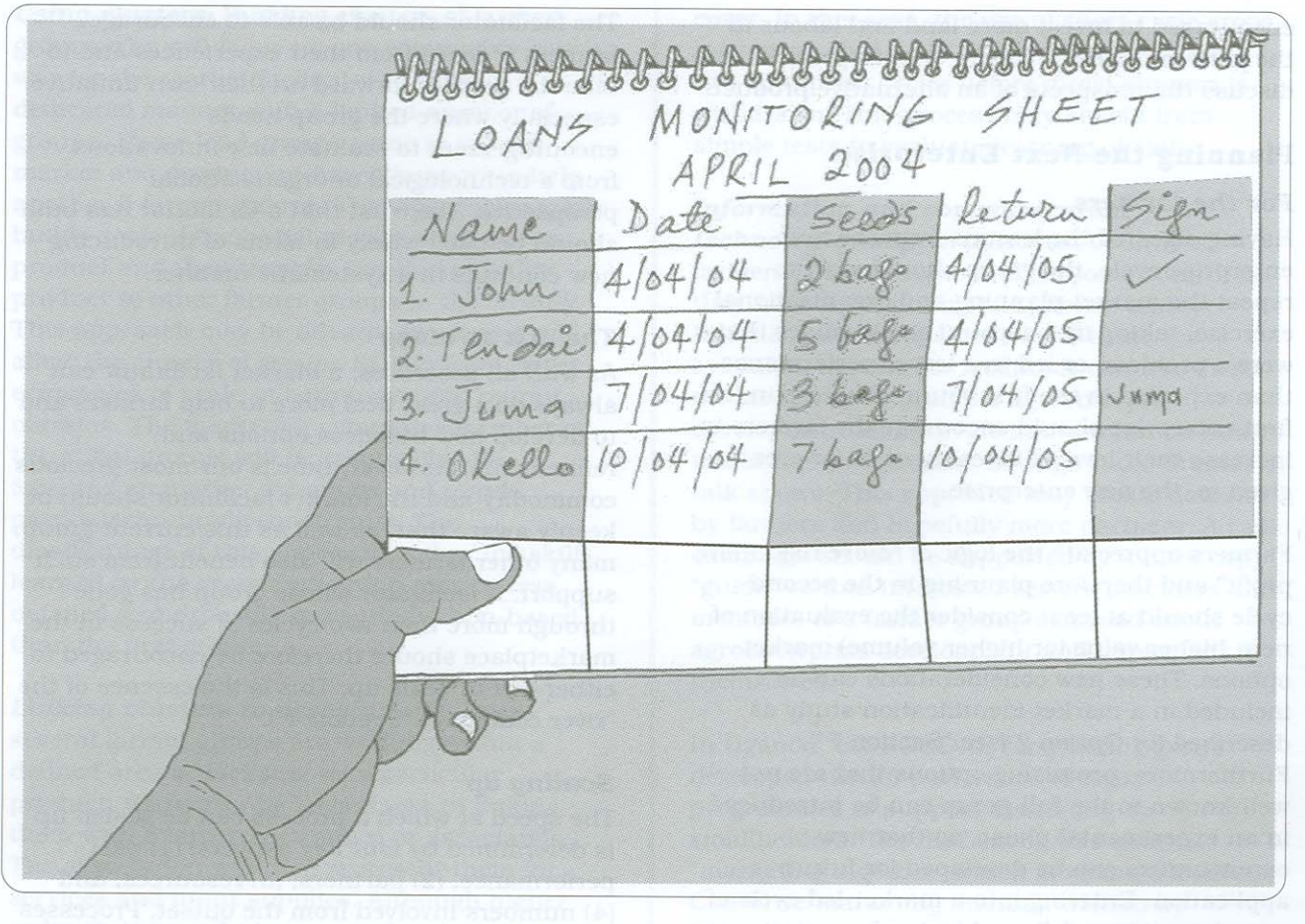
Kutaan kun hordoffii fi gamaaggama fooyya'insa Interpiraayizii qonnaa fi karoora Interpiraayizii gara fuul-duraa irratti yaada kennuudhaan xumurama.

Hordoffii fi Gamaaggama

Gareen Interpiraayizii sochii hojii haaraa jalqabe rakkooleen qunnamuu waan hin hafneef atattamaan xiyyeeffatamuu barbaachisa. Tarii, haala karoora keessa taa'een dhimmoonni tokko tokko akka yaadametti otuu hin raawwatin hafuu, yookaan dhimmoonni hin yaadamne uumamuu ni danda'u. Dhimmoota akkasii dafanii qaqqabuuf gareen fooyya'insa irratti mari'achuu fi rakkoolee mudataniif fala barbaaduuf itti dhiheenyaan hordofuu fi haala fufiinsa qabuun walga'ii qabaachuu qaba. Adeemsi barnootaa deggaramuu kan danda'u, gareen karoora isaa hordofuu fi omisha irratti, faayinaansii fi qabxiilee marii irratti ragaa yoo qabaate dha.

Gareen, ragaa torbanii fi guyyaa kudha shanii dhimmoota kanatti aansanii jiraniif xiyyeeffannaa addaa kennuu qaba.

- Galmi gabaa, omisha, faayinaansii fi bulchiinsaa haala gaariin walitti mijaaheraa?
- Jijjiirama attamiitu barbaadama?
- Sochiin faayinaansii, keessattuu, callaa guddistuu fi gurgurtaa hubatamuu fi sirrummaan isaa eegamuu qaba.
- Ragaan liqii hordofamuu fi hammam liqeeffachuun akka danda'amu odeeffannoon fufiinsaan kennamuu qaba.
- Ragaan raawwii omishaa tokkoon tokkoo qonnaan bulaatiin galmaa'ee taa'uu qaba.
- Rakkoolee irratti xiyyeeffachuu fi mari'achuu barbaachisa.

Ragaan kun, gareen gara duubaatti deebi'ee hojiin isaa attamitti akka fooyya'uu fi attamitti murteen kennamaa akka ture akka ilaalu gargaara. Bu'a-qabeessummaan ragaa jijjiirama hordofuu qofaaf otuu hin ta'in, gaarummaa liqii mirkaneessuuf, dhimmoota wal-ta'iinsa garee irratti odeeffannoo argachuu fi qulqullina kenniinsa tajaajilaa gareef kennamu galmeessuu ni dabalata.

Mijeessaan gabaa ragaa sirna-qabeessa ta'e qabaachuu qaba. Sadarkaan ragaa kan mijeessaa gabaatiin qabame lakkoofsa garee qonnaan bultootaa deggaramaa jiru irratti hundaa'a; garuu dhimma tokko tokkoon kompiyuutara

irratti ragaan galmaahee jiraachuu qaba. Ragaan kompiyuutara irratti galmaahe hundi bakka biraatti dabalataan qabamee taa'uu qaba.

Gamaaggama marsaa ^{1ffaa} booda Interpiraayizii *dizaayinii* gochuu, shaakala geggeessuu fi hojii irra oolchuun sagantaa duraa duraa ti. Yeroon kun gareef yeroo murteessaa dha; sababiin isaas yeroo bu'aan carraaqqii itti sakatta'amu waan ta'eef dha. Milkaa'inni sadarkaa kanaa kan ittiin safaramu bu'aa fi kufaatii gama *kisaaraa* maallaqaatiin mul'atuun ta'a.

Gareen gurgurtaa isaa erga raawwatee booda, mijeessaan gabaa bu'aa haala galiitiin sakatta'uuf garee waliin hojjechuu qaba. Gareen ragaa omishaa yookaan faayinaansii hin qabatin, bu'aa isaa beekuu ilaalchisee gar-malee danqamuu ni danda'a.

Gareen ragaa isaa haala gaariin qabate, bu'aa waliigalaa shallaguuf haala faayinaansii isaa sakatta'uu ni danda'a. Gama fedheenuu, mijeessaan gabaa fi miseensonni garee dhimma milkaa'inaa yookaan kufaatii irratti mari'achuu qaba. Yeroo tokko tokko rakkooleen humna qonnaan bultootaatiin ol ta'an jiraachuu waan danda'aniif hojiilee faana rakkooleen dhufuu akka danda'an hubachuu barbaachisa. Yeroo tokko tokko dhimmoonni gaggaariin hin eegamne qonnaan bultoota yoo qunnaman, bu'aaleen argamanis kan eegamuu ol ta'uu ni danda'u.

Bu'aa Interpiraayizii fi carraaqqii/tarkaanfii waliigalaa madaaluu keessatti carraa omisha kan biraatiin wal-bira qabuudhaan qonnaan bultoonni raawwii Interpiraayizii irratti mari'achuu qabu. Haala tokko tokkoon qonnaan bultoonni lafaa fi humna bal'aan hojjechuuf jajjabaachuu ni danda'u; yookaan haala carraa omishaa gara fuul-duraa irratti mari'achuu ni danda'u.

Interpiraayizii Itti aanu Karoorsuu

Qonnaan bultootaaf:

Barnoota marsaa duraa irraa argame hubachuudhaan gareen karoora gabaa shaakaluu qaba (marsaa duraa keessatti kan eegamu caalaa rakkoo uumuu kan danda'an yookaan raawwii xinnaaf kan saaxilan hubannoo keessa galchuudhaan). Milkaa'inni marsaa duaa keessatti argamu qonnaan bultoonni sadarkaa Investimantii isaanii akka guddifatan isaan jajjabeessuu qaba.

Qonnaan bultoonni "yaaddoo" danda'uun "bu'aa guddaa" argachuu akka ta'e ni hubatu; kanaafuu, karoorri marsaa lammaffaa madaallii bu'aa guddaa filannoo gabaa haaraa hubannoo keessa kan galche ta'uu qaba. Xiyyeeffannoo haaraan kun qorannoo gabaa addaan baasuu keessatti ilaalamuu ni danda'a.

Raawwii Ummataa:

Milkaa'inni projektii dhibbentaa 70 kan ta'u ummata projekticha hojii irra oolchu irratti kan hundaa'uu fi dhibbentaa 30 kan ta'u ammoo kanneen biraa irratti kan hundaa'u akka ta'e ni dubbatama. Yeroo kufus, haaluma kanatu dhugaa ta'a. Kana malees, filannoo raawwii misooma midhaanii yookaan misooma beeladaa madaaluuf, gareen, raawwii miseensota garee, keessattuu, kan miseensota garee hubachuu qaba. Dhimmi hordoffii raawwii dhimma murteessaa dha; garuu, haala nama ijaaruu danda'uun mari'atamuu qaba. Mijeessaan gabaa rakkoolee sochii garee keessatti mul'ataniif sirriitti hubannoo qabaachuu fi karaa jijjiiramni argamuu danda'u irratti yaadaan gargaaruu qaba.

Mijeessaa Gabaaf Gulantaa Itti aanu:

Yaada Haaraa Ogganuu:

Mijeessaan gabaa, gareen gahumsa haaraa fi bu'aa yoo argate onnachiisuu qaba. Yaalii milkaa'ina gabaa keessatti walitti-dhufeenya qonnaan bultootaa fi mijeessaa gabaa gidduu jiru gahee mijeessaan gabaa qonnaan bultoota dadammaqsuuf qabu sadarkaa ol'aanaatti kan agarsiisu dha.

Mijeessaan gabaa, qonnaan bultoonni muuxannoo isaanii irraa akka baratan jajjabeessuu danda'uu qabu.

Tarsiimoo Ba'insaa:

Mijeessaan gabaa, yeroo hundaa carraa hojii haaraa uumuuf qonnaan bultoota gargaaruuf hojjechuu qaba. Mijeessaan gabaa, kan gareen isaa milkaa'ina marsaa lamaa ol adeeme keessaa bahuu yookaan babal'isuuf murteessuu qaba.

Babal'isuu:

Saffina hojiin ittiin babal'achuu danda'u dhimmoota gurguddoo afuriin murtaa'a. (1) Raawwii yeroo darbee (2) Qooda fudhattoota (3) Leecalloo/qabeenya fi (4) Baay'ina alaa hirmaatan dha. Hojiileen babal'achuu kan qaban, yeroo haala qabatamaan babal'achuu qabu jiraate qofa dha. Mijeessaan gabaa dhimmootaa fi carraalee jiran qooda fudhattoota adeemsota hojii babal'achuu qaban hubatan waliin babal'isuu yaaluu qaba. Sadarkaa kana irratti leenjiin dabalataa garee qonnaan bultootaa waliin geggeessuu irra caalaa qooda fudhattoota waliin yoo ta'e bu'a-qabeessa ta'uu ni danda'a.

Daangaa Deggarsaa fi Babal'isuu:

Mijeessaan gabaa sirriitti leenji'e, garee qonnaan bulootaa tokkoon tokkoon isaa qonnaan bulootaa 20 kan qabatu 5 hanga 10 ta'an waliin hojjechuu ni danda'a. Waggaa jalqabaa keessatti, adeemsichi milkaa'ee yoo argamee fi garee qonnaan bulootaa kan biraa irraa fedhiin yoo jiraate mijeessaan gabaa ji'oota 24 keessatti garee 20 hanga 30 argachuuf garee 5 dabaluu ni danda'a. Tarsiimoon babal'isuu akkasii dhimmoota kanatti aansanii jiran dabalachuu ni danda'a.

Walitti-dhiheenya Fayyadamuu: Garee qonnaan buloota omisha wal-fakkaatu omishan walitti-dhiheenyaan ijaaruun mijeessaa gabaatiif karaa ittiin qonnaan buloota lakkoofsaan murtaahaa ta'an waliin hojjechuuf isa gargaara.

Walitti-dhiheenya Waldaan Walitti hidhuu: Gareen qonnaan bulootaa hedduun naannoo tokko keessatti waliin hojjetu waldaa guddaadhaan walitti hidhuun ni danda'ama. Waldaan kun tajaajilaa fi dhiheessii callaa guddistuuf bakka bu'ee kan hojjetu ta'uu ni danda'a.

Qooda fudhattoota Waliin Hojjechuu: Sababii gareen hojii hundeeffamuuf dhaabbilee mul'ata tokkoof waliin hojjetan addaan baasuuf dha. Qooda fudhattoota kana erga addaan baasee booda mijeessaan gabaa lakkoofsa mijeessitoota gabaa naannoo isaatti bal'inaan dabaluu leenjii fufiinsa qabu geggeessuu ni danda'a. Haala kanaan, dhaabbileen qooda fudhattoota garee qonnaan bulootaa kan mataa isaanii adda baafachuun walitti dhiheenya garee cimsuu ni danda'u.

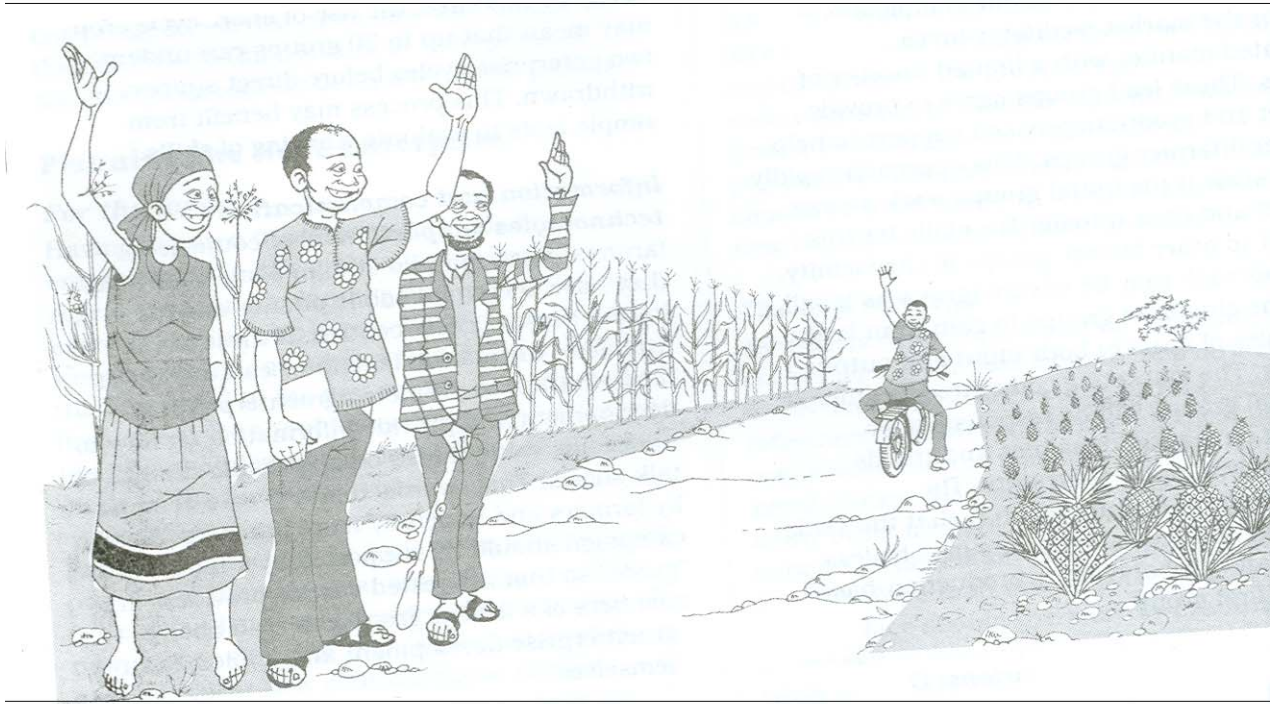
Deggarsa Yeroo Gabaabaa: Naannoo projektii keessatti mijeessaan gabaa naannoo bal'aa qabaachuu akka danda'u, gara garee kan biraatti otuu hin

darbin dura deggarsi wayitii lamaaf kennamuu qaba. Kun, mijeessaan gabaa waggoota 2 hanga 5 deggaramuu kan qaban lakkoofsa garee akka dabaluga gargaara.

Deggarsa Tekinooloojii Odeeffannoo fi Qunnamtii: Biyyoota hedduu keessatti qonnaan bultoonni raadiyoo ni dhaggeeffatu. Biyyoota tokko tokko keessatti ammoo bilbila *moobaayillii* fi *Interneetii* kan fayyadaman jiru. Haalli akkasii mijaawaa taanaan, mijeessaan gabaa haala kanatti fayyadamuudhaan bifa akkeessaa fi taphaatiin Interpiraayizii qonnaa beeksisuu fi odeeffannoo dabarsuu ni danda'a.

Waan fedheefuu, sadarkaa kanatti karoora baafachuun barbaachisaa dha; kanaafuu, miseensonni garee hundi attamitti hojiin akka raawwatu, naannoo projektiitti hojii kamtu haala gaariin adeemsifamaa akka jiru, maaltu haala gaariin adeemsifamaa akka hin jirre adda baasanii ni hubatu.

Hordoffii fi Misooma Projektii Interpiraayizii Qonnaa Baadiyaa: Misooma Interpiraayizii qonnaa kana keessatti dhimmi gara xumuraa irratti dhufu hojii gamaaggamuu dha. Gamaaggamni kun raawwachuu kan qabu garee qorannoo kan mijeessaa gabaa waliin hojjechaa jiruun ta'uu qaba. Hordoffiin waliigalaa muuxannoo irraa barnoota kan ta'uu fi haala fooyya'insaa kan madaalu ta'uu qaba.

Xinxala akkasiitiif, gaaffileen bu’uura ta’an, kan si’aayina gabaa hawaasa baadiyaaf gargaaran deebii argachuu qabu. Dhimmoonni sadii: raawwii adeemsaa, qixxummaa, fi qabeenyi xinxalamuu qabu.

Raawwii Adeemsaa:

1. Misoomni Interpiraayizii qonnaa hawaasa harka-qal’eessa baadiyaa gabaan walitti fiduu fi jajjabeessuuf haala bu’a-qabeessa ta’uu isaa adda baasuu.

Sakatta’insi kun, karaa karoora haaraa garee Interpiraayiziitiin galiin hammamii akka argame, omishaa fi gabaadhaan jijjiiramni attamii akka argame, walitti dhufeenyi hawaasummaa hammam akka fooyya’e irratti hundaa’uu qaba. Haala garee Interpiraayizii adda addaatiin sadarkaa milkaa’inaa

gamaaggamuuf ragaan sassaabamuu qaba. Akkaataa gabatee 22 irratti mul'atuun odeeffannoo sassaabuun gamaaggamuun ni danda'ama.

2. Sadarkaan hirmaannaa hawaasaa fi adeemsi gabaa gamaaggamuu, dizaayiniin Interpiraayizii fi bu'aan hordofuun maal akka ta'e beekuu.

3. Bu'aan omisha attamii yookaan gosa gabaa kamtu hawaasa filatame keessatti haala gaariin akka hojjetu beekuu.

4. Misoomni Interpiraayizii qonnaa gabaa yookaan hojii haaraa uumuu akka danda'u beekuu.

5. Leecalloo muraasaa fi dandeettiin Interpiraayizii hawaasa keessatti hirmaachuuf barbaachisu maal akka ta'e beekuu.

6. Misoomni Interpiraayizii qonnaa qaamolee misoomaa waliin walitti-dhufeenya gaarii uumuu danda'uu isaa beekuu; misoomni Interpiraayizii qonnaa tarsiimoo jireenya hawaasa baadiyaa jijjiiruuf ba'u keessatti gahee attamii akka qabu beekuu.

Qixxummaa, Qabeenya, yookaan Ce'umsaa Interpiraayizii:

Miseensota hawaasaa kamtu adeemsa misooma Interpiraayizii qonnaa irraa caalaatti fayydame?

Gabatee: 22, 23, 24

Adeemsi Interpiraayizii qonnaa jireenya hawaasa miidhamtoota, kan akka dubartootaa fi hiyyeeyyii fooyyessee jiraa?

Xinxala akkasiiitiif, gareen fayyadamtootaa sakatta'amanii qoratamuu qabu. Kunis walitti-dhufeenya sochii ammaa fi hirmaannaa dinagdeen gabaa waliin qabu dabalachuu ni danda'a. Xinxalli itti fayyadamtoota gosa-gosaan sakatta'uu kun bifa qabeenyaa, bu'aa yookaan argama gabaatiin miseensota projektii haala raawwii adeemsaa madaaluuf kan dandeessisu ta'a.

Jijjiirama Inistitushinii:

1. Adeemsi Interpiraayizii qonnaa attamiin hundaa'a?
2. Gabaa fooyya'aa qonnaan bulootaa uumuuf deggarsa murtee waliin attamiin qindeessuun danda'ama?
3. Murtee odeeffannoo irratti hundaa'e taasisuuf qonnaan bultoonni xixiqqaan odeeffannoo fi deggarsa maalii barbaadu?
4. Dhimmoonni *Inistitushinii* fi Imaammataan wal-qabatan (walitti-dhufeenyi qorannoo fi ekisteenshinii) qonna bu'a-qabeessaa fi gabaa irratti hundaa'eef barbaachisaa dha.

Kanneen ibsaman kun gamaaggamaaf kan gargaaran ta'ee, mijeessaan gabaa fi gareen hojii bu'aa itti fayyadama adeemsa Interpiraayizii qonnaa sakatta'uuf gaaffilee filachuudhaan yookaan haaraa qopheessuudhaan sakatta'uu qaba.